

NUORTEN YKSIHUOLTAJAÄITIEN KOKEMUKSIA JA
AJATUKSIA RASKAUDESTA JA VANHEMMUUDESTA

Anja Saukkomaa
Opinnäytetyö, syksy 2013
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Diak Itä, Pieksämäki
Sosiaalialan koulutusohjelma
Diakonia, kasvatus ja nuorisotyö
Sosionomi (ylempi AMK)

TIIVISTELMÄ

Saukkomaa, Anja. Nuorten yksinhuoltajaäitien kokemuksia ja ajatuksia raskaudesta ja vanhemmuudesta. Diakonia, Pieksämäki, syksy 2013, 97 s., 1 liite. Diakoniamattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Diakonia, kristillinen kasvatus ja nuorisotyö, sosionomi (ylempi AMK).

Opinnäytetyössä kuvataan miten nuoret yksinhuoltajaäidit ovat kokeneet raskausajan ja äidiksi tulemisen sekä millaisia vanhempia he ovat ja haluavat olla.

Opinnäytetyö on laadullinen tapaustutkimus. Tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla kolmea nuorta yksinhuoltajaäitiä, jotka olivat tulleet ensimmäisen kerran raskaaksi alle 20-vuotiaina. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalysillä.

Tutkimustulosten mukaan nuoret tekivät lyhyellä aikavälillä päätökset raskauden jatkamisesta ja yksinhuoltajuudesta saatuaan tiedon suunnittelemattomasta raskaudesta. Raskauden jatkaminen rauhoitti nuorten elämää. Kahdelle nuorelle yksinhuoltajuus oli tietoinen valinta. Nuoret kokivat äitiyden syntyvän luonnollisesti lapsen syntymän mukana. Nuorten yksinhuoltajaäitien vanhemmuus rakentui äitiyden kokemuksista, yksinhuoltajuudesta sekä suhteista ja tunnekokemuksista lasten isiin. Lapsuuden perheen kokemuksilla ja omien vanhempien vanhemmuuden mallilla oli merkitystä sille, millaisia tavoitteita ja ihanteita heillä oli omassa vanhemmuudessaan. Ennakkoluuloista ja riskeistä huolimatta nuorilla yksinhuoltajaäideillä oli myönteinen ja realistinen kuva vanhemmuudesta.

Vaikka nuori on valmis äitiyteen, jos hän niin haluaa, niin hän silti tarvitsee tukea tehdessään päätöstä raskauden jatkamisesta tai keskeyttämisestä ja jaksakseen vauva-perheen arkea. Jos nuoren yksinhuoltajaäidin suhde lapsen isään on hankala tai sitä ei ole ollenkaan, silloin äiti tarvitsee tukea miettiessään mikä olisi lapselle paras tapa olla yhteydessä isään.

Seurakunnassa nuoret yksinhuoltajaäidit voivat olla useiden työmuotojen toiminnoissa ja saada tai tarvita niiltä palveluja. Häivyttämällä työalojen rajoja ja tekemällä yhteistyötä kirkon kasvatus- ja diakoniatyössä voidaan heidän avun ja tuen tarpeensa huomioida paremmin.

Asiasanat: suunnittelematon raskaus, varhainen äitiys, yksinhuoltajuus, vanhemmuus

ABSTRACT

Saukkomaa, Anja. Young single mothers' experiences and thoughts about pregnancy and parenthood. 97 p., 1 appendice. Language: Finnish. Pieksämäki, Autumn 2013. Diaconia University of Applied Sciences East, Pieksämäki. Degree Programme in Social Services, Diaconia, Christian Education and Youth Work. Degree: Master of Social Services.

This study describes how young single mothers have experienced the pregnancy and becoming a mother, and what type of parents they are and they would like to be.

This study is a qualitative case study. The research data has been collected by interviewing three young single mothers all of whom had become pregnant before turning twenty. The data was analyzed by substance-oriented content analysis.

As a result of the study showed, that these teenagers made decisions about continuing the pregnancy and being sole custodian in a short time span after getting the information about their unplanned pregnancy. Continuing the pregnancy calmed their lives. For two of the young mothers' the sole custody was a cognizant decision. They felt motherhood arising naturally when their children were born. The young single mothers' parenthood was built on experiences of motherhood, sole custody and the relationship and emotional experience with the fathers of their children. Experiences in their childhood families and the model of parenthood from their own parents had significance for their goals and ideals they had in their own parenting. Despite the prejudices and risks, the young single mothers had a positive and realistic view of parenting.

Although the teenager is ready for motherhood, if she wants so, she still needs support in making the decision of either continuing the pregnancy or aborting it and managing the everyday life with an infant. In case the relationship between the single mother and the father of the child is troublesome or does not exist that is when the mother needs to support what would be the best way for the child to keep in contact with its father.

In a church congregation a young sole custodian mother can be involved in several work opportunities and get their services if needed. Fading out the boundaries between various career domains and cooperating with the church's education and diaconal work helps to pay more attention to their needs of help and support.

Keywords: unplanned pregnancy, premature motherhood, sole custody, parenthood

TIIVISTELMÄ	2
ABSTRACT	3
SISÄLLYS	4
1 NUORI, ÄITI JA YKSIHUOLTAJA	6
2 NUORENA RASKAAKSI	8
2.1 Nuori – lapsuuden ja aikuisuuden rajamaastossa	8
2.2 Pidentynyt nuoruus ja varhainen aikuisuus	9
2.3 Nuoren raskaus	11
2.4 Raskauden keskeyttäminen	14
2.5 Tukea ja apua nuorelle raskausaikana ja lapsen synnyttyä	15
3 ÄITIYS	18
3.1 Varhainen äitiys	18
3.2 Alle 25-vuotiaat synnyttäjät	21
3.3 Äitiyden ihanteista arkipäivän äitiyteen	23
4 VANHEMMUUS	26
4.1 Nuoren ja yksinhuoltajan vanhemmuus	26
4.2 Vanhempien tehtävä ja rooli	27
4.3 Hukassa oleva ja riittävä vanhemmuus	29
5 YKSIHUOLTAJUUS	32
5.1 Perhe – isä, äiti ja kaksi lasta?	32
5.2 Ydinperheestä uusperheisiin	33
5.3 Yksinhuoltajaäidit	36
5.4 Yksinhuoltaja	37
5.5 Yksinhuoltajan haasteet	40
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	43
6.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset	43
6.2 Tutkimusmenetelmä	44
6.3 Aineiston kerääminen	44
6.4 Aineiston analysointi	48
6.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	52

7 NUORTEN YKSINHUOLTAJAÄITIEN KOKEMUKSIA RASKAUDESTA JA ÄIDIKSI TULEMI- SESTA	54
7.1 Elämäntilanne ennen raskautta	54
7.2 Tieto raskaudesta	55
7.3 Raskausajasta ja äidiksi tulemisesta	57
7.4 Lasten isät raskausaikana ja lapsen synnyttyä	59
7.5 Läheisten suhtautuminen nuorten raskauteen	61
7.6 Nuorten kokemuksia äitiysneuvolasta ja muista tukipalveluista raskauden aikana	63
8 NUORTEN YKSINHUOLTAJAÄITIEN VANHEMMUUS	65
8.1 Näkemyksiä äitiydestä ja kokemuksia vanhemmuudesta	65
8.2 Omien vanhempien malli vanhemmuuteen	68
8.3 Yksin lasten kanssa	70
8.4 Suhteet lasten isiin	73
8.5 Vanhemmuuden tavoitteita ja tulevaisuuden toiveita	75
9 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	77
9.1 Keskeiset tulokset	77
9.2 Johtopäätöksiä, pohdintaa ja jatkotutkimusaiheita	80
LÄHTEET	91
LIITE 1: Toisessa ja kolmannessa haastattelussa käytettyjä kysymyksiä	97

1 NUORI, ÄITI JA YKSINHUOLTAJA

Työssäni kirkon erityisnuorisotyöntekijänä kohtaan nuoria äitejä. Yksinhuoltajuus voi olla nuorelle äidille tietoinen valinta. Hän haluaa kasvattaa lapsensa yksin ja rajaa lapsen isän pois elämästään. Tai perhe-elämä ei sujukaan niin kuin nuoret vanhemmat olisivat toivoneet. He eroavat ja nuori äiti jää kahden lapsen kanssa. Usein nuoren äidin opinnot ovat saattaneet jäädä kesken. Raskaus ja äitiys voi olla nuorelle vaihtoehto koulussa tai työssä käynnille (Hirvonen 2000, 76).

Ikänsä takia moni nuori äiti kokee epäilyjä ja ennakkoluuloja siitä, kuinka hyvin hän pärjää vanhempana. Nuoren äidin nuoruus ja kasvu kesken ovat jääneet kesken hänen siirtyessä vastuullisen aikuisen tehtävään. Monilla nuorilla äideillä on kuitenkin vahva halu muuttaa elämäänsä ja antaa lapselleen hyvä lapsuus. Nuoren kokemuksilla lapsuuden perheestä ja omista vanhemmista voi olla merkitystä siihen, että hän valitsee tai päätyy varhaiseen äitiyteen.

Alle 20-vuotiana ensimmäistä kertaa raskaaksi tulleiden yksinhuoltajaäitien tapa perustaa perhe poikkeaa monin tavoin vallitsevista tavoista ja ihanteista. Tutkimuksissa (mm. Oinonen 2001, Särkiö 2002, Niemelä 2005 ja Kelhä 2008) puhutaan pidentyneestä nuoruudesta, jolloin nuoren tulee elää nuoruus, opiskella ammatti ja hankkia työpaikka ennen perheen perustamista. Nykyään ensisynnyttäjien keski-ikä on noin 30 vuotta. Vaikka perheet ovat yhä monimuotoisempia, niin suurin osa suomalaisista lapsiperheistä on kahden aikuisen perheitä. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2013.) Vain pieni osa yksinhuoltajaäideistä on alle 30-vuotiaita (Haataja 2009, 58). Tähän tutkimukseen osallistuneet nuoret yksinhuoltajaäidit näyttävätkin olevan monella tapaa erityisiä ja ainutlaatuisia, koska eivät kuulu mihinkään enemmistöön.

Opinnäytetyössäni tutkin miten nuoret yksinhuoltajaäidit ovat kokeneet raskaaksi tulemisen ja raskausajan ja millaisia vanhempia he omasta mielestään ovat ja haluavat olla. Olen haastatellut kolmea nuorta yksinhuoltajaäitiä, jotka ovat tulleet ensimmäisen kerran raskaaksi alle 20-vuotiaana.

Seurakunnassa nuoret äidit voivat olla sekä nuoriso- tai erityisnuorisotyön että lapsi- ja perhetyön toiminnoissa mukana ja mahdollisesti myös diakoniatyön asiakkaina. Tutkimuksen tekijänä toivon, että tämä tutkimus on keskustelun avaus ja mahdollisuus, jonka pohjalta seurakuntatyössä voidaan pohtia yli työalarajojen millaista tukea ja toimintaa nuoret yksinhuoltajaäidit tarvitsevat ja kaipaavat.

2 NUORENA RASKAAKSI

2.1 Nuori – lapsuuden ja aikuisuuden rajamaastossa

Nuoruus on liukuva, yksilöllinen ja rajoiltaan epämääräinen (Tähkää + ym. 2012, 10). Lain mukaan aikuisuus saavutetaan 18-vuotiaana. Täysi-ikäinen nuori voi täysipainoisesti osallistua yhteiskunnallisten asioiden hoitamiseen ja työelämään sekä solmia avioliiton. (Oinonen 2011, 111; Perustuslaki 1999; Avioliitolaki 1987.) Oppivelvollisuus päättyy, kun oppimäärä on suoritettu tai kun oppivelvollisuutta on suoritettu 10 vuotta. Sen jälkeen nuori voi itsenäisesti asettaa elämälleen tavoitteita ja rakentaa sitä. (Perusopetuslaki 1998.) Oikeus lapsilisään päättyy nuoren täyttäessä 17 vuotta. Vanhempien on velvollisuus huolehtia ja elättää alle 18-vuotias lapsi. Alaikäinen nuori tarvitsee myös monien asioiden hoitamisessa huoltajan luvan ja allekirjoituksen. (Laki lapsen elatuksesta 1975.) Lastensuojelussa alle 18-vuotias on lapsi ja alle 21-vuotias nuori (Lastensuojelulaki 2007). Nuorisolaki (2006) määrittelee nuoreksi alle 29-vuotiaan.

Kirkon kasvatustyössä halutaan suojata pitkää lapsuutta, joka nähdään lapsen parhaana. Lapselle halutaan antaa kasvurauha. Kirkon kasvatustyössä korostetaan, että kaikki alle 18-vuotiaat ovat lapsia, vaikka tämä on ristiriidassa sen kanssa mitä lapset ja nuoret itse ajattelevat lapsuudesta. (Tähkää ym. 2012, 8.)

Nuoruudessa keskitytään oman identiteetin etsimiseen. Keskeneräisyyden ja epävarmuuden tunteet ovat osa nuoren kehittymistä. Onnistunut kasvu saa nuoren tuntemaan itsensä aktiiviseksi ja voimakkaasti eläväksi yhteisönsä jäseneksi. Nuoruus on suurten mullistusten aikaa. Ei ole olemassa vain yhtä reittiä, jota nuoren kehityksen pitäisi kulkea. Nuorten siirtymäprosessit koulutusjärjestelmässä, työmarkkinoilla ja perheen perustamisessa voivat olla hyvinkin eritahtisia. (Tähkää ym. 2012, 8-9.)

Nuoruudessa kokeillaan erilaisia rajoja. Alkoholien käytöllä etsitään oman humalatilran rajaa. Alkoholi voi olla nuorelle myös selviytymiskeino, joka auttaa ikävien asioiden

unohtamisessa. Nuoren alkoholin käytöllä on aina jokin tavoite. Se voi olla unohtamisen lisäksi mielihyvä tai sosiaalinen paine. Huumeita nuoret kokeilevat tavallisesti sosiaalisen paineen seurauksena. (Särkiö 2002, 24-25.)

Nuoruuteen kuuluu tutustuminen vastakkaiseen sukupuoleen ja elämänkumppanin etsiminen. Seurustellessa harjoitellaan parisuhdetta. Nuorten seurustelusuhdet ovat joko lyhyitä ja tilapäisiä yhden illan juttuja tai pidempiaikaisia tyttö- tai poikaystäväinä olemista. Molempiin suhteisiin nuorilla voi liittyä seksikokemuksia. Tytöillä keskimääräinen ikä ensimmäiselle sukupuoliyhdyntälle on 14 – 15 -vuotta. Tytöille ensimmäinen yhdyntä on tärkeä ja elämää jaotteleva tapahtuma kohti aikuisempaa elämää. Neitsyyden säilyttämistä ei enää pidetä keskeisenä arvona. Nuorten mielestä vakituinen seurustelu tarkoittaa aikuisuuteen liittyvää pysyvää suhdetta. (Särkiö 2002, 31-32, 35).

Nuoruudesta aikuistumiseen kuuluu siirtyminen taloudellisesta riippuvuudesta taloudelliseen itsenäisyyteen ja koulutuksesta työelämään sekä muuttaminen lapsuuden kodista itsenäiseen asumiseen ja lapsen roolista siirtyminen vanhemman rooliin (Oinonen 2001, 110; Särkiö 2002, 41; Tähtäpäätä ym. 2012, 10). Täysi-ikäisen odotetaan tulevan toimeen omillaan. Tärkeinä todellisen aikuisuuden määreinä ovat pysyneet vakiintuminen eli vakaassa parisuhteessa eläminen ja perheen perustaminen. (Oinonen 2001, 111-112.)

2.2 Pidentynyt nuoruus ja varhainen aikuisuus

Nuoruuteen kuuluva keskeneräisyys ja kehittymättömyys sekä toisaalta vapaus ja itsensä etsiminen sopivat huonosti vanhemmuuden haasteiden kanssa. Länsimaiselle nuoruudelle on tyypillistä pitkä opiskeluaika sekä myöhäinen siirtyminen työelämään ja perheen perustamiseen. (Niemelä 2005, 171; Oinonen 2001,109; Kelhä 2008, 86; Tähtäpäätä ym. 2012, 10.) Perheellistyminen ja vanhemmuus ovat lykkääntyneet, vaikka nuoret saavuttavat biologisen sukukypsyyden aikaisemmin ja osa nuorista solmii parisuhteen varhain (Perustilastoaineisto 2001, 31). Pidentyneen nuoruuden kulttuurissa

ajatellaan, että nuoruudessa tulee kokea ja kokeilla tarpeeksi sekä hakea elämyksiä ennen perheen perustamista. (Rakkauden lahja 2008,13; myös Oinonen 2001, 112). Vapaan nuoruuden vaiheen tulisi kestää lähelle 30 ikävuotta. Se nähdään hyvän vanhemmuuden edellytyksenä, koska silloin on tarpeeksi nautittu vapaudesta ja ollaan valmiita kantamaan vanhemman vastuuta. (Niemelä 2005, 178; Kelhä 2008, 87; Särkiö 2002, 41.) Toisaalta voidaan ajatella niinkin, että perheen perustamisen merkitys aikuisuuden määrittäjänä on muuttunut (Oinonen 2001, 109, 119).

Pidentynyttä nuoruutta voidaan kuvata myös pidentyneenä nykyisyytenä. Nuoret eivät elä pidentyneessä nykyisyydessä omasta tahdostaan, vaan olosuhteiden pakosta. Tilanteeseen vaikuttavat pitkät opiskeluajat, työelämän epävarmuus ja asunutilanne. (Oinonen 2001, 115-116; Rakkauden lahja 2008, 14.) Pidentynyt nykyisyys näyttää joltaneen uudenlaiseen elämänvaiheiden jakoon. Nuoret aikuiset jakavat elämänvaiheet yhtäältä elämään ja toisaalta työhön ja perheeseen. Elämällä tarkoitetaan ennen vaikiintumista elettyä aikaa. Kun nuoruudesta aikuisuuteen siirtyminen pitkittyy, nuoruuden ja aikuisuuden raja hämärtyy ja käsitys aikuisuudesta muuttuu. (Oinonen 2001, 118-119.)

Nuoruus on myös lyhentynyt. Nykyään nuoret haluavat päästä mahdollisimman pian kiinni aikuisuuteen ja sen tuomiin mahdollisuuksiin. (Tähkää ym. 2012, 10.) Tämä on ristiriidassa pidentyneen nuoruuden kulttuurin kanssa. Osa nuorista haluaa itsenäistyä ja aikuistua varhain, jota vaikeuttavat yhteiskunnassa vallitsevat käsitykset aikuisuudesta sekä hankaluudet taloudelliseen itsenäisyyteen.

Taidekohtia, Nuorisobarometri 2009 selvitti nuorten käsityksiä aikuisuudesta. Tärkein aikuisuuden kriteeri oli vastuu omista päätöksistä. Täysi-ikäisyyden aikuisuuden määreksi koki vain viidennes nuorista. Lasten saaminen on merkki aikuisuudesta niiden nuorten mielestä, joilla itsellään oli lapsia. Sen sijaan avio- tai avoliitto ei määritä aikuisuutta oli nuori itse avio- tai avoliitossa tai ei. Suurimman osan mielestä aikuinen pysyy elättämään itsensä, mikä tarkoittaa työntekoa. Aikuisuuteen liittyy vastuullisuus ja itsenäisyys. Yhtenä aikuisuuden määreenä onkin vanhempien luota muuttaminen itsenäiseen asumismuotoon. (Myllyniemi 2009, 138.)

Suurin osa nuorista aikuisista suunnittelee menevänsä naimisiin ja hankkivansa lapsia jossain järjestyksessä ja jossain vaiheessa. Avioliittoa pidetään edelleen sitoumuksen ja suhteen pysyvyyden osoituksena. (Oinonen 2001, 114.) Monet nuoret naiset haluavat hankkia itselleen ammatin ja päästä työuran alkuun ennen perheen perustamista ja lasten hankkimista. Suurin osa naisista kuitenkin haluaa puolison ja lapsia jossain vaiheessa elämäänsä. Yhä enemmän naiset haluavat olla puolisoista taloudellisesti riippumattomia. Tärkeää on tulla toimeen omillaan ja elättää itsensä. (Oinonen 2001, 117; Hirvonen 2000, 17.)

Anna Klabunde ja Evelyn Korn (2010, 2) vertaavat artikkelissaan saksalaista ja japanilaista äitiyttä ja yksinhuoltajuutta. Viime vuosikymmenen aikana Japanissa on tehty paljon yhteiskunnallisia muutoksia. Niiden myötä yhä useammat naiset ovat korkeasti koulutettuja. Samanaikaisesti syntyvyys on laskenut. Erityisesti on kiinnitetty huomiota hyvin koulutettujen ja työelämässä olevien nuorten naisten joukkoon, jotka yhä asuvat vanhempiansa luona. Heitä kutsutaan ”parasite singles” (”sinkkuloisiksi”), koska he ovat naimattomia ja hyödyntävät vanhempiaan. Näiden japanilaisten koulutettujen nuorten naisten elämäntapa muistuttaa länsimaista pidentyneen nuoruuden kulttuuria.

2.3 Nuoren raskaus

Nuoren raskautta pidetään poikkeamana elämänkaaresta. Raskaus vaatii naiselta henkisiä valmiuksia, kypsyyttä ja usein riittävää kronologista ikää käsitellä raskaudenaikaisia muutoksia ja tunteita, niin että ne niveltäisivät luontevaksi osaksi naisen elämää ja äitiyttä. (Piensoho 2001, 27; Särkiö 2002, 41; Hirvonen 2000, 36.)

Nuorella on vaikea tehtävä pohtiessaan päätöstä suunnittelemattoman raskauden jatkamisesta tai keskeyttämisestä. Päätös vaikuttaa pitkälle nuoren elämässä ja sen kanssa hänen on selvitettävä elämässään eteenpäin. Kun nuori päättää pitää lapsen, siihen voi vaikuttaa se, ettei hän löydä syytä miksei raskaus voisi jatkua. Ympäristön asenteet saattavat olla kielteisiä raskauden keskeyttämiselle. Myös koulutustasolla voi olla mer-

kitystä siihen jatkaako nuori raskautta vai keskeyttääkö hän sen. (Hirvonen 2000, 75-76.)

Nuoren raskautta pidetään fyysisenä, psyykkisenä ja sosiaalisena riskinä (myös Särkiö 2002, 41). Yksi riskitekijä on nuoren ikä. Usein nuoren kasvu on kesken, jonka takia nuoren elimistö ei aina kestä raskauden ja synnytyksen aiheuttamaa rasitusta. Ennen-aikaisen synnytyksen ja lapsen alhaisen syntymäpainon sekä synnytyskomplikaatioiden riskit kasvavat. Myös nuoren elämäntavat saattavat altistaa raskaudenaikaisiin komplikaatioihin. (Hirvonen 2000, 33 -34.)

Nuoren raskaus saattaa vaikeuttaa ja mutkistaa nuoren psyykkistä kehitystä. Raskaana oleva nuori altistuu herkemmin erilaisille psyykkisille kriiseille tai ongelmille. Nuoren on vaikeutua selviytyä niistä, koska hänen nuoruuteen liittyvät kehitystehtävät ovat kesken. Myös muuttunut elämäntilanne on nuorelle haaste, jota hänen voi olla vaikea käsitellä. Usein nuoren elämäntilannetta vaikeuttaa myös työttömyys, koulutuksen keskeytyminen ja niistä aiheutunut taloudellinen köyhyys, yksinhuoltajuus, ristiriidat lapsen isän kanssa, lisääntynyt riski henkiseen stressiin ja erilaiset kriisit oman perheen kanssa. Edellä mainitut riskitekijät korostuvat, jos nuori tulee lyhyen ajan sisällä uudelleen raskaaksi. (Hirvonen 2000, 34.)

Nuoren raskaus on myös sosiaalinen riski. Raskauden vaikutukset saattavat ulottua useampaan sukupolveen muuttamalla nuoren vanhempien elämää, jos nämä jakavat vastuuta lapsen kasvatuksesta. Keskeisenä riskitekijänä pidetäänkin nuoren äidin heikkoa sosiaalista asemaa ja riippuvuutta vanhemmistaan. (Hirvonen 2000, 34-35.)

Raskaus voi vähentää nuoren riskikäyttäytymistä, kuten tupakointia ja päihteiden käyttöä. Varhainen avioituminen voi olla ongelmallisen elämänhistorian omaavalle nuorelle väylä parempaan mielenterveyteen ja elämään. On myös todettu, että raskaudenaikaiset riskit johtuvat enemmänkin siitä, että nuorella on heikommat valmiudet käyttää terveydenhuollon palveluja. Nuori saattaa kuitenkin hyvin selviytyä vanhemmuudesta ja pystyy hankkimaan itsenäisesti tietoa ja tukea. (Hirvonen 2000, 35.) Hirvonen (2000, 33-34) toteaaakin, että vain harvoissa tutkimuksissa nuoren raskautta ja elämäntilan-

netta tarkastellaan nuoren näkökulmasta tai tuodaan esiin raskauden mahdollisia myönteisiä puolia ja nuoren kykyä itsenäiseen päätöksentekoon.

Raskausaikana nainen valmistautuu tulevaan muutokseen. (Pietilä-Hella 2010, 104; Hirvonen 2000, 36.) Äitimyytin mukaan raskausaika on unelmien täyttymys. Parhaiten äitiyteen kuitenkin kasvavat ne naiset, joilla on raskauden aikana ristiriitaisia tunteita, mutta jotka ovat työstäneet niitä ja tarvittaessa järjestäneet elämänsä uudella tavalla. Selviäminen ei liitykään vaikeuksien määrään, vaan naisen taitoon käsitellä niitä. (Piensoho 2001, 72.)

Raskaus voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen. Ensimmäinen vaihe on aika ennen kuin sikiö alkaa liikkua eli noin viisi ensimmäistä raskauskuukautta. Toinen vaihe on 5-7 raskauskuukautta ja kolmas synnytystä edeltävä aika. Ensimmäisen vaiheen aikana nainen kokee fyysisiä ja psyykkisiä muutoksia, kuten pahoinvointia, väsymystä ja mielialojen vaihtelua. (Piensoho 2001, 69.)

Raskauden toisessa vaiheessa naisen ruumis muuttuu näkyvästi. Tietoisuus sikiöstä tekee raskauden väistämättömäksi. Tässä vaiheessa nainen tunteeomaisesti hyväksyy äitiyden ja raskauden myötä muuttuneen elämäntilanteen. Raskauden tuottaman ilon ohella nainen kokee ahdistusta ja levottomuutta lapsen terveydestä ja raskauden kuluista. Hän myös miettii selviääkö hän synnytyksestä ja pystyykö kasvamaan äitiyden tuoman vastuun ja vaatimusten mittaiseksi. (Piensoho 2001, 69-70.)

Viimeisten raskauskuukausien aikana suurin osa naisista sopeutuu tulevaan synnytykseen ja sen tuomaan muutokseen. Lapseen liittyvät odotukset muuttuvat realistisimmiksi käytännön järjestelyjen myötä, kun tulevalle vauvalle hankitaan tarvikkeita (Piensoho 2001, 70.)

Raskaus aiheuttaa naisessa kehityskriisejä. Niihin liittyy myönteisiä ja kielteisiä tunteita lapseen, naisen muuttuvaan rooliin ja omaan muuttuvaan identiteettiin. (Hirvonen 2000, 36.) Myönteiseenkin kehityskriisiin kuuluu synnytyspelko ja samanaikaisesti iloinen odotus tulevasta lapsesta sekä tunne läheisestä yhteenkuuluvuudesta lapsen isän

kanssa. Epäsuotuisassa kehityskriisissä nainen on ahdistunut ja epätoivoinen synnytyksen takia sekä kokee epävarmuutta ja ristiriitaisia tunteita lapsen hoitamisen suhteen. Silti naisella saattaa olla pelko synnytyksestä ja huoli lapsen hyvinvoinnista. Synnytykseen voi liittyä surua, joka ilmenee masennuksena, koska naisen itsekeskeisyyden vaihe loppuu ja äiti valmistautuu huolehtimaan vastasyntyneestä. Masennus on eräänlainen sopeutumiskeino uuteen tilanteeseen. (Piensoho 2001, 70.)

2.4 Raskauden keskeyttäminen

Ei-toivotut raskaudet ja ei-suunniteltujen lasten syntymät ovat vähentyneet ehkäisy menetelmien ja aborttilainsäädännön kehityttyä. Abortti eli raskaudenkeskeytys on vapaaehtoinen raskauden päättäminen, jolloin sikiön elinmahdollisuus päätetään. Ei-toivottujen raskauksien keskeyttäminen helpottui vuoden 1970 aborttilainsäädännössä, jonka virallisena tavoitteena oli vähentää laittomia abortteja ja niihin liittyviä terveysvaaroja. Uuden lain myötä aborttien määrä ensin kasvoi voimakkaasti, mutta kääntyi pian laskuun. Nykyisin suomalaiset raskaudenkeskeytykset ovat kansainvälisesti alhaisia. Pääsääntöisesti lapsen syntymä on toivottu ja se tapahtuu elämäntilanteeseen sopivana ajankohtana. (Haataja 2009, 49; Rainto 2004, 2.)

Raskaus voidaan keskeyttää naisen pyynnöstä, jos raskaus vaarantaa äidin terveyden tai jos perheen elinolosuhteet huomioon ottaen lapsen synnyttäminen ja hoitaminen olisi huomattava rasitus. Jos nainen tulee raskaaksi rikoksen seurauksena, on hänellä oikeus keskeyttää raskaus. Raskaus voidaan keskeyttää myös silloin, kun epäillään, että sikiöllä on vakava sairaus tai kehitysvamma, tai jos jomman kumman vanhemman sairaus rajoittaa vanhempien kysyä hoitaa lasta. Jos nainen ei ole täyttänyt 17 -vuotta, hän on yli 40-vuotias tai hänellä on neljä lasta tullessaan raskaaksi, voidaan raskaus keskeyttää. Raskaudenkeskeytys on tehtävä mahdollisimman varhain. Ainoastaan naisen sairauden ja ruumiinvian takia raskaus voidaan keskeyttää 12. raskausviikon jälkeen. (Laki raskauden keskeyttämisestä 1970; Rainto 2004, 2; Raskauden lahja 2008, 94; Särkiö 2002, 43.)

Raskauden keskeytys on yksilöllinen ja ainutkertainen kokemus. Usein nainen joutuu tekemään yksin päätöksen raskauden jatkamisesta tai keskeyttämisestä. Koska harkintaan ja päätöksentekoon jäävä aika on lyhyt, on tunteiden tunnustelu ja vaihtoehtojen punnitseminen tärkeää. Osa raskauden keskeyttäneistä naisista on heti tiennyt päätyvänsä aborttiin ja osa on päätenyt siihen epäröiden. Päätökseen raskauden keskeyttämisestä vaikuttaa aikaisemmat kokemukset, elämäntilanne ja tulevaisuuden suunnitelmat. Rainto (2004) kuvaa tutkimuksessaan naisten ei-toivotun raskauden jatkamisen tai keskeyttämisen vaikeaa päätöksentekoprosessia. Vaikka osa naisista koki, että abortti oli heidän elämäntilanteessaan ainoa vaihtoehto, päätös ei ollut helppo. Raskauden keskeyttäneet naiset kokevat surua vielä useiden vuosien kuluttua abortin jälkeen. (Rainto 2004, 4, 6, 14.)

Suomen evankelisluterilaisen kirkon piispat ovat pohtineet sikiön oikeuksia ja raskauden keskeytystä. Lähtökohtana on, että inhimillistä elämää on suojeltava kaikissa tilanteissa. Vaikka laki määrittää raskaudenkeskeytyksen rajat, niin silti yksilöllä on vastuu päätöksestään. Kuitenkin aborttia harkitseva nainen tuntee parhaiten oman elämäntilanteensa, joten joka tilanteeseen sopivaa ohjetta ei ole olemassa. Naisella on oikeus päättää omaan kehoon kohdistuvista toimenpiteistä. Harkitessaan raskauden jatkamista tai keskeyttämistä nainen tarvitsee kaiken mahdollisen tuen, eikä se saa olla riippuvainen siitä, mihin ratkaisuun hän päätyy. Syntynyt elämä on asetettava syntymättömän edelle, joten äidin hengen varjelemisen takia tehdyn abortin lähes kaikki kirkot hyväksyvät. (Rakkauden lahja 2008, 95-96.)

2.5 Tukea ja apua nuorelle raskaana ja lapsen synnyttyä

Alun perin äitiysneuvoloiden tarkoituksena oli ehkäistä äiti- ja lapsikuolleisuutta (Pietilä-Hella 2010, 100). Edelleen äitiysneuvolan ensisijainen tavoite on turvata raskaana olevan naisen, syntymättömän lapsen ja koko perheen hyvä terveys. Odottavaa äitiä ja perhettä ohjataan, valmennetaan ja neuvotaan raskauden aikana ja synnytystä varten. Ennaltaehkäisevän työn tarkoituksena on etsiä mahdollisia riskitekijöitä, raskauden esiin tuomia sairauksia ja muita poikkeavuuksia. Tämän lääketieteellisen seurannan

lisäksi äitiysneuvolassa annetaan sosiaalista, emotionaalista ja psyykkistä tukea uudessa elämäntilanteessa olevalle naiselle ja koko perheelle. Oulussa äitiysneuvolat työskentelevät läheisessä yhteistyössä Oulun yliopistollisen sairaalan äitiyspoliklinikan kanssa. (Oulun kaupunki i.a.) Äitiyspoliklinikalla, johon kuuluu myös sikiöntutkimusyksikkö, suoritetaan riskiraskauksien seuranta. Riskiraskauksia ovat esimerkiksi jokin raskaana olevan perussairaus, monikkoraskaus ja päihdeongelmat. Äitiyspoliklinikalla saa apua myös synnytyspelkoon. (Oulun yliopistollinen sairaala i.a.)

Synnytysvalmennus aloitettiin Suomessa 1940-luvulla. Kun 1970-luvulla isät saivat mahdollisuuden olla mukana synnytyksessä, niin se edellytti isän osallistumista synnytysvalmennukseen. Nykyään puhutaan esikoisten vanhemmille tarkoitetusta perhevalmennuksesta synnytysvalmennukseen sijaan. Pääpaino ennen synnytystä järjestetävässä valmennuksessa on kuitenkin vielä itse synnytyksessä ja vauvan hoidossa. Nykyisin kunnat saavat itsenäisesti päättää perhevalmennuksen järjestämisestä. Usein perhevalmennuksessa on 4-6 tapaamista. Perhevalmennuksen tavoitteena on aikaisempaa selvemmin edistää kaikkien perheen jäsenten terveyttä ja hyvinvointia. (Pietilä-Hella 2010, 100-101.) Oulussa perhevalmennus järjestetään ensimmäistä lastaan odottaville vanhemmille. Tapaamisia on kolme kertaa ennen synnytystä ja kerran lapsen syntymän jälkeen. (Oulun kaupunki i.a.)

Mellenius-talo Oulussa tarjoaa paljon erilaisia palveluja lapsiperheille kokoamalla yhteen eri puolilla kaupunkia toimineet vauvojen, lasten ja nuorten perheiden vertaisryhmät. Talon toiminnasta vastaa kaupungin moniammatillinen ohjausryhmä. Talossa kokoontuu mm. ensisynnyttäjien Esikko-ryhmä, nuorille äideille tarkoitettu Siskot-ryhmä, Arjen vahvuus-ryhmä tukea tarvitseville pienten lasten perheille ja yhden vanhemman perheille tarkoitettu Olohuone-ryhmä. Suurin osa talon toiminnasta keskittyy perheen ja vanhemmuuden tukemiseen mahdollisimman varhain. (Ervasti 2011, 5.) Siskot-ryhmä on tarkoitettu ensimmäistä lastaan odottaville alle 22-vuotiaille äideille ja heidän kumppaneilleen. Ryhmän kokoontumiset alkavat raskausaikana ja jatkuvat kunnes lapsi täyttää vuoden. (Oulun kaupunki i.a.)

Myös Oulun Ensi- ja turvakoti tarjoaa apua perheille ja tukea vanhemmuuteen. Ensikoti on kodinomainen lastensuojeluyksikkö, jossa tehdään ennaltaehkäisevää, valmentavaa, kuntouttavaa ja korjaavaa lastensuojelutyötä ja vanhemmuuden arviointia. Ensikodin tavoitteena onkin vanhempien myönteisten voimavarojen vahvistaminen, vaikeuksien estäminen ja varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen. Ensikotiin voi tulla jo raskausaikana. Sinne tarvitaan aina kunnan sosiaalitoimen maksusitoumus. (Oulun Ensi- ja turvakoti ry i.a.)

Oulun Ensi- ja turvakodin tarjoamia avopalveluja on Seraffiina- päiväryhmä. Ryhmän toiminta on suunnattu äideille, joilla on vauvaikäinen lapsi ja jotka tarvitsevat vahvistusta varhaiseen vuorovaikutukseen. Toiminta perustuu vauvaperheen arjessa yhdessä elämiseen. Siihen kuuluu lastenhoitoa, kasvatusta, ruuan valmistamista sekä yksilö- ja ryhmäkeskusteluja. Ryhmä kokoontuu kolmena päivänä viikossa neljä tuntia kerrallaan 4-5 kuukauden ajan. Toiminta on maksutonta ja siihen hakeudutaan sosiaali- tai terveystoimen kautta tai suoraan. (Oulun Ensi- ja turvakoti ry i.a.)

3 ÄITIYS

3.1 Varhainen äitiys

Nuorten äitien tapa kasvaa naiseksi eroaa suomalaisen keskiluokkaisen koulutusyhteiskunnan ihanteista ja odotuksista. Nuoren valitsema varhainen äitiys näyttää poikkeavalta, kun ensisynnyttäjien keski-ikä on noin 30 vuotta. ”Vääräikäisyyden” takia nuoret äidit joutuvat perustelemaan äitiyttään ja elämäntilannettaan. Poikkeaminen tavanomaisesta elämäntilannesta sitoutumalla perheeseen johtaa usein paheksuntaan ja epäonnistuneeksi leimaamiseen. Varhaisen äitiyden on katsottu vaarantavan sekä äidin että lapsen tulevaisuuden. Tällöin varhaiseen äitiyteen liittyvät myönteiset näkökulmat jäävät huomaamatta. (Niemelä 2005, 169-170, 173-174, 191; Hirvonen 2000, 17.)

Tutkimukset ovat osoittaneet, että psyykkiset ongelmat ja tietynlainen perhetausta altistavat varhaiseen äitiyteen. Lahden ym. (2011) tutkimuksen mukaan myös lapsuudessa tapahtunut kiusaaminen on yhteydessä varhaiseen äitiyteen. Kuitenkaan kiusaajien riski tulla nuorena äidiksi ei ole yhteydessä perhetaustaan tai psyykkisiin tekijöihin. On mahdollista, että kiusaajat ovat valmiita sitoutumaan ei-toivottuun äitiyteen pitääkseen kumppaninsa. Sen sijaan kiusaamisen uhrien varhaiseen äitiyteen liittyy usein psyykkisiä ongelmia, kuten masennusta. Uhrien monet parisuhteet voivat olla heidän keinonsa selvitä alakulon ja tyhjyyden tunteista. (Lahti + ym. 2011)

Nuoret äidit haluavat rakentaa äitiydestään myönteistä kuvaa. He eivät halua liittää sopivuutta ja valmiutta äitiyteen tiettyyn kronologiseen ikään, vaan korostavat yksilöllistä kehitystä ja henkilökohtaista valmiuden tunnetta. Kuitenkin hyvän äidin määrittelyyn liittyvään kypsyyden normiin kuuluu kronologinen ja siihen liittyvä kehityksellinen ikä. Tämän mukaan äitiyteen tarvittava funktionaalinen ikä on mahdollista saavuttaa vasta tietyn kehityksellisen iän kautta. (Niemelä 2005, 175-176, 190; Hirvonen 2000, 37.)

Nuorta äitiä ei pidetä valmiina sosiaaliseen äitiyteen. Hänellä ei välttämättä ole taitoa järjestää arki ja hankkia riittävä toimeentulo. Nuoreen äitiin liitetään usein arveluja hänen kyvyistään ja valmiuksistaan hoitaa lasta ja selviytyä vanhemman roolissa. (Hirvonen 2000, 37.) Niemelän (2005, 175) tutkimuksessa nuoret äidit totesivatkin äitiyden vaativan erilaisia taitoja ja kykyjä. Mutta funktionaalinen ikä ei välttämättä kytkeydy tiettyyn kronologiseen ikään. Äitiys edellyttää kykyä sitoutua ja ottaa vastuuta. Nuori on valmis äitiyteen, jos hän niin tuntee ja haluaa.

Varhaista äitiyttä pidetään nuoren elämää rajoittajana tekijänä. Kouluttautumisen ja ammatin hankkimisen sijaan nuori perustaa perheen ja tulee riippuvaiseksi yhteiskunnan tukipalveluista. Tämän takia nuoren äidin ja tämän lapsen riskiä syrjäytyä pidetään suurena (Hirvonen 2000, 37; Särkiö 2002, 4.) Niemelän (2005, 180, 190) tutkimuksessa nuorten äitien mielestä korkea koulutus ja elintaso ovat riskien välttämisen sijaan itsestä, turhan materian tavoittelua tai työn arvostamista ennen perhettä. He pitivät perheen perustamisen lykkäämistä riskinä lapsettomuuteen ja hyvän äitiyden vaaran- tumisen. Monen mielestä pitkän työuran jälkeen voi olla vaikea sopeutua vanhemmuuteen.

Tytölle läheiset ihmis- ja rakkaussuhteet sekä hoiva ovat tärkeitä naiseksi kypsy- misessä. Tällöin varhainen äitiys voidaan luontevasti nähdä naiseksi kasvamisena ja aikuis- tumisena. Tämä perhekeskeinen aikuistuminen eroaa normatiivisesta mallista siinä, että sen keskiössä ovat ihmissuhteet ja koti. Nuoren valitsema varhainen äitiys ei myöskään tue käsitystä pidentyneestä nuoruudesta, eikä kuvaa nuorta individualistina, vastuuttomana, vapaana ja omaa identiteettiä etsivänä. Valitessaan äitiyden nuori va- litsee vastuun, sitoutumisen, perheen ja tradition. (Niemelä 2005, 173, 184-185, 190; Hirvonen 2000, 17.) Varhainen äitiys voikin viitata nuorella uuteen käyttäytymismalliin ja hänen strategiaansa rakentaa identiteettiään äitiyden kautta (Perustilastoaineisto 2001, 39).

Keskimääräistä varhaisempi äitiys näyttää sekä Anna Niemelän (2005) että Minna Kel- hän (2008) tutkimuksissa sosiaalisen ympäristön odotusten mukaiselta. Työväenluok- kaisessa perhekulttuurissa nuorten äitien vanhemmat hyväksyvät toisenlaisen elämän-

kulun järjestyksen helpommin kuin keskiluokkaiset. Vanhemmat suhtautuivat alkujärjestyksen jälkeen varsin myönteisesti tyttärensä raskauteen. Monilla näissä tutkimuksissa haastatelluista nuorista äideistä oli varhaisen äitiyden malli omassa perheessään tai ystäväpiirissä. (Niemelä 2005, 183; Kelhä 2008, 85.)

Hanna Särkiö (2002, 58) on tutkimuksessaan tyypitellyt nuorten äitiyden luontevaksi, odottamattomaksi, korjaavaksi ja pelastavaksi sen mukaan mikä oli heidän motiivinsa saada lapsi ja millaista heidän äitiys oli. Luontevan äitiyden näkyvin piirre on äidin elämäntilanne ja olosuhteet, johon lapsen on luonteva syntyä. Äiti nautti perhe-elämästä ja hänellä ei ollut kaipuuta nuoruuden rientoihin tai hänellä oli siitä jo tarpeeksi kokemusta. Hänellä on toimiva sosiaalinen verkosto tukena. (Särkiö 2002, 58.)

Odottamattoman äitiyden perusominaisuus on suunnittelematon raskaus. Äidin elämäntilanne on keskeneräinen. Hänellä ei välttämättä ole pysyvää parisuhdetta ja opinnot ovat kesken. Äiti asuu vanhempien luona ja viettää nuoruutta kavereiden kanssa ja juhlimalla. Raskaaksi tultua nuoren elämä muuttuu. Lapsen synnyttyä äitiys sujuu hyvin tai heikommin riippuen siitä kuinka hyvin äiti sopeutuu muutokseen. Korjaavassa äitiydessä nuori haluaa turvata äitiyden omalle lapselleen, koska hän itse on kokenut saamansa äitiyden puutteelliseksi tai olemattomaksi. Äidittömyyden tunnetta aiheuttaa mm. oman äidin runsas päihteiden käyttö. Nuori kokee äidin lapsen ensisijaiseksi vanhemmaksi ja lapsen perustarpeista huolehtijaksi. (Särkiö 2002, 59-62.)

Pelastavassa äitiydessä nuoren suunnittelematon raskaus on hänen elämänsä pelastaja. Ennen raskautta nuori on elänyt huolettomana villiä nuoruutta. Uuden elämän alku nuoren sisällä antaa uutta ajateltavaa ja muuttaa nuoren elämän. Lapsi on äidin elämän keskipiste ja hän käyttää kaiken energiansa lapsesta huolehtimiseen. (Särkiö 2002, 58-63.)

3.2 Alle 25-vuotiaat synnyttäjät

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tilastojen mukaan Suomessa nuorten synnyttäjien määrä on tasaisesti laskenut vuodesta 1987. Vuonna 2011 alle 25-vuotiaiden synnyttäjien määrä on 17 naista vähemmän tuhatta vastaavan ikäistä naista kohden kuin vuonna 1987. Synnyttäjien keski-ikä on ollut pitkään noin 30 vuotta (myös Perustilastoaineisto 2001, 31 ja Hirvonen 2000, 16). THL on kiinnittänyt erityistä huomiota yli 35-vuotiaiden synnyttäjien määrän kasvuun viimeisen parinkymmenen vuoden aikana. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013.) Ensisynnyttäjien keski-ikä on noussut ja lasten hankkiminen painottuu yhä vanhemmalle iälle (Niemelä, 2005, 169; Oinonen 2001, 113). Taulukon 1. mukaan Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirissä, johon Oulu kuuluu, ei kuitenkaan yli 35-vuotiaiden synnyttäjien määrä ole huomattavan suuri verrattuna muihin ikäryhmiin. Tästä voi päätellä, että Pohjois-Pohjanmaalla halutaan perustaa perhe nuorempina kuin keskimäärin Suomessa.

TAULUKKO 1. Synnyttäjät ikäryhmittäin Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirissä vuonna 2011

Ikä	Synnyttäjät	Synnyttäjät %
-19 v.	143	3
20-24 v.	1098	20
25-29 v.	1816	32
30-34 v.	1638	29
35-39 v.	739	13
40-44 v.	191	3
45- v.	20	0
Yhteensä	5645	100

Lähde: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013.

Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin alueella syntyi 5645 lasta vuonna 2011. Taulukko 1. osoittaa, että suurin osa synnyttäjistä, yli 60 %, oli 25-34-vuotiaita. Yli 35-vuotiaiden synnyttäjien määrä on noin 16 %. Heitä on vähemmän kuin alle 25-vuotiaita synnyttäjiä, joita on yli 20 % kaikista synnyttäjistä. Alle 25-vuotiaista synnyttäjistä vain kolme prosenttia, 143 naista, oli alle 20-vuotiaita. THL:n tilastoissa nuorimmat synnyt-

täjät on luokiteltu 15-19-vuotiaiden ryhmänä. Joten Taulukko 1. ei kerro kuinka moni heistä oli alaikäisiä eli alle 18-vuotiaita.

Vuonna 2011 Suomessa syntyi 60 258 lasta, mikä on lähes 2 % vähemmän kuin edellisenä vuonna. Kuitenkin syntyneiden määrä on kasvanut kahdeksan prosenttia viimeisen kymmenen vuoden aikana. Vähiten lapsia syntyi hedelmällisyydessä (15-49-vuotiaita) olevia naisia kohden Itä-Savossa ja eniten Pohjois-Pohjanmaalla. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013.)

Pohjois-Suomessa ja Kainuussa alle 25-vuotiaiden osuus kaikista synnyttäjistä oli yli 20 prosenttia vuonna 2011. Länsi-Pohjan sairaanhoitopiirissä alle 25-vuotiaiden synnyttäjien osuus oli suurin eli lähes 24 prosenttia. Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirissä heidän osuutensa oli lähes 22 prosenttia. Näissä sairaanhoitopiireissä oli 20-24-vuotiaiden synnyttäjien osuus, noin 20 prosenttia, suurin verrattuna muihin sairaanhoitopiireihin. Etelä-Suomen sairaanhoitopiireissä alle 19-vuotiaiden osuus kaikista synnyttäjistä jäi alle kahden prosentin, kun Pohjois-Pohjanmaalla heidän osuutensa oli 2,5 prosenttia. Vaikka Itä-Savossa syntyi vuonna 2011 vähiten lapsia, vain 353 vauvaa, niin alle 19-vuotiaiden synnyttäjien prosentuaalinen osuus (4 %) oli korkein verrattuna muihin sairaanhoitopiireihin. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013.)

Synnyttäjien nuorella iällä voi olla yhteyttä nuorisotyöttömyyteen. Esimerkiksi Kainuun ja Länsi-Pohjan sairaanhoitopiireissä oli työttöminä yli 19 prosenttia 18-24 -vuotiaasta työvoimasta, kun taas Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin alueella työttömyysprosentti oli vain 7,5 (Sotkanet 2011). Kristillisistä herätysliikkeistä lestadiolaisuus vaikuttaa voimakkaasti Pohjois-Pohjanmaalla (Suomen evankelisluterilainen kirkko i.a.). Koska lestadiolaisnuoret eivät harrasta seksiä ennen avioliittoa, niin he usein avioituvat varsin nuorina. Lestadiolaiset eivät myöskään käytä ehkäisyä, joten ensimmäiset lapsetkin saadaan nuorina ja lasten lukumäärä on suuri (Särkiö 2002, 38).

3.3 Äitiyden ihanteista arkipäivän äitiyteen

Äitiys voidaan nähdä naiselle tyypillisenä ominaisuutena eli äidillisyytenä, joka koskettaa kaikkia naisia riippumatta siitä onko heillä lapsia. Äitiyttä voidaan tarkastella myös naisen kykynä tulla raskaaksi ja synnyttää lapsia sekä äitien tekemänä hoito- ja kasvatustyönä. Nämä erilaiset näkökulmat ovat yhteydessä toisiinsa. Naiset haluavat olla äitejä ja luoda läheisen suhteen lapseen, jolle voi antaa hellyyttä. Äitiyteen vaikuttaa myös ympäristö ja omien vanhempien esimerkki. (Piensoho 2001, 56-58.) Äitinä nainen voi toteuttaa itseään naisena (Särkiö 2002, 52). Äitiyttä pidetään naisen elämäntehtävänä, johon jokaisen naisen on otettava kantaa. On kuitenkin naisia, jotka eivät halua lainkaan lapsia. (Piensoho 2001, 58.)

Nykyään äitiys onkin valinta. Se on henkilökohtainen kokemus, joka tuottaa samanlaisesti iloa, ylpeyttä, nautintoa, menetyksiä ja syyllisyyttä. (Hirvonen 2000, 37; Särkiö 2002, 51.) Äitiys on myös rooli, joka pitää opetella. Siihen tarvitaan taitoa ja voimia, jotka auttavat jaksamaan. (Särkiö 2002, 69.) Mielikuvaa ideaalisesta äidistä kuvaa omien tunteiden kieltäminen, omien tarpeiden unohtaminen ja täydellisenä äitinä oleminen. Ideaalisen äidin mielikuva on yhteydessä myös ihannoituun äitiyteen, jolloin vasta raskaus, synnytys ja äitiys tekevät naisesta todellisen naisen. (Hirvonen 2000, 37.) Äitiyden tarkoitus ei kuitenkaan ole sulautua toisiin ihmisiin, vaikka äiti on riippuvainen toisista ihmisistä ja tarvitsee heidän tukeaan (Vuori 2003, 63).

Äidiksi tuleminen on kriisin kaltainen tapahtuma varsinkin ensimmäisen raskauden kohdalla. Vaikka nainen on onnellinen äitiydestään, lapsi muuttaa paljon hänen elämänsä. Äiti joutuu sitoutumaan lapseen ja äitiyteen. Äitinä nainen on uusien vaatimusten edessä, jotka vaativat sopeutumista ja uudenlaista orientoitumista. Kasvu äidiksi voi parhaimmillaan olla vaihe, jolloin nainen aktiivisesti ja rakentavasti käsittelee ristiriitaisia tunteitaan. Lapsen syntymä vaikuttaa parisuhteeseen ja vanhempi-lapsisuhteeseen. Äidin tulee muuttaa suhdetta lähiympäristöön niin, että lapsi saa tilaa äidin elämästä ja että hän kokee lapsen hyvinvoinnin tärkeäksi. (Piensoho 2001, 68-70; Pietilä-Hella 2010, 109; Siltala 2009, 182-183; Hirvonen 2000, 70; Särkiö 2002, 55.)

Nainen voi kokea äidiksi tulemisen myös vaikeana, ahdistavana ja jopa masentavana. (Piensoho 2001,72; Siltala 2009, 182.) Nuoren äidin kohdalla masennus saattaa johtua siitä, että hän kokee menettäneensä nuoruutensa ja ystävänsä tullessaan äidiksi. Masennus on kuitenkin suoja ja siirtymäriitti, joka suoja ja pakottaa uudessa elämäntilanteessa, mutta josta on toivuttava. (Särkiö 2002, 66.)

Pirkko Siltala (2009, 174-177) puhuu äitiyden tilasta, joka jatkuu äidin koko elämänkaaren ajan uusiutuvana psykologisena ja konkreettisena vuorovaikutuksena ja mahdollisuuksina. Äitiyden tila on erityisen voimakas lapsen kolmen ensimmäisen elinkuukauden aikana. Äitiyden tilassa varhainen vuorovaikutus sisältää konkreettisen käyttäytymisen ja mielikuvat. Äitiyden rakentuminen koettelee naisen psyykkistä ja fyysistä sietokykyä, koska äitiyteen kuuluu laaja tunteiden kirjo. Äitiydessä on mahdollisuus kasvaa koko ajan. Äitiys ei ole koskaan valmista, vaan se on aina keskeneräistä. Täydellistä äitiyttä ei ole olemassa, eikä sellaista tarvita. Äitiydessä on kuitenkin hetkiä, jolloin äiti saa voimakkaan tuntuman äitiyteensä ja sen mahdollisuuksiin. Naisen kokemukselle äitiydestä on merkityksellistä myös lapsen isän läsnäolo. Yksinhuoltajaäidit tarvitsevatkin läheisten vuorovaikutusta ja tukea äitiyteensä.

Naistutkimuksessa puhutaan äitiyden ideologiasta ja äitimyytistä, joille on yhteistä se, että yhteiskunnassa on käsitys siitä millaista äitiyden tulisi olla. Äitiys ei saisi poiketa malliäidin mielikuvasta. Äitimyyttiin on kuulunut se, että nainen on yksin vastuussa pienen lapsen hoidossa. Äitimyytin mukaan toimiva nainen on alistunut ja epäitsenäinen, joskin kuitenkin tyytyväinen, koska näin hän vastaa kulttuurisiin odotuksiin. Äitiytsinstituutio määrittelee äidin normeihin, odotuksiin ja vaatimuksiin selittäen ja oikeuttaen naisen aseman yhteiskunnassa. Sen mukaan naiset hoitavat lapsia, sairaita ja vanhuksia. Tämän takia naisten on vaikea luottaa äitiydessä omiin kokemuksiinsa, kun he samanaikaisesti ovat tietoisia siitä mitä äitiytsinstituutio vaatii. Kuitenkin äitiys on edelleen arvostettua. (Hirvonen 2000, 37; Piensoho 2001, 58; Särkiö 2002, 52.)

Suurin osa suomalaisista äideistä jää kotiin hoitamaan vauvaa, vaikka esikoisisien pitäminen isyy vapaa on lisääntynyt viime vuosina. Monille äideille arkipäivät kotona vauvan kanssa ovat haasteellisia, koska arki koostuu vauvan- ja kodinhoidosta. Pienen lapsen

tarvitsevuus ja ympärivuorokautinen hoitaminen uuvuttavat fyysisesti useita äitejä. Äiti kokee väsymyksen rinnalla yksinäisyyttä ollessaan päivät ilman toisen aikuisen seuraa ja tukea. Lapsen synnyttyä äiti on joutunut irrottautumaan työstään, mikä aiheuttaa monille äideille ristiriitaisia tunteita, jos heidän sosiaaliset suhteensa ovat rakentuneet työympäristöön. Jos työ merkitsee naiselle paljon, voi sitoutuminen lapsen hoitamiseen olla vaikeaa. (Pietilä-Hella 2010, 104-106; Piensoho 2001, 71.)

Raija Julkunen (2006, 25) pohtii äitiyden ja työelämän vaatimusten välistä ristiriitaa. Hedelmällisessä iässä olevien naisten työmarkkina-asema on heikentynyt samaan aikaan, kun perhe-etuudet ovat kohentuneet. Äitiyden normit ovat voimistuneet 1960- ja 1970-luvuilta, jolloin alettiin yhdistää äitiyttä ja työuraa. Nykyään hyvä äiti esimerkiksi imettää lastaan pitempään kuin aikaisemmin. Nyky-äidillä on oikeus, ja miltei velvollisuus, nauttia kiinteästä suhteesta lapsen kanssa. Samaan aikaan tiukka ja epävarmaksi muuttunut työelämä sietää yhä huonommin poissaoloja ja epävarmuutta, mitä pikkulapsiperheen elämä tuo tullessaan.

Riitta Vornanen (2006, 127) toteaa, että naisilla on kaksoistaakka. Naisen tulisi pärjätä ja pyrkiä eteenpäin työssä. Toisaalta äitinä naisen pitäisi riittää muille täyttäen heidän tarpeitaan. Sekä työ- että äidin rooliin liittyy uhrautuminen. Työ, perhe-elämä ja äitiys on monimuotoinen yhtälö. Hanna Särkiön (2002, 51) mukaan postmoderniin äitiyteen kuuluu ajattelu äitiyden yhdistelmistä. Äitiys ei ole joko-tai -valintoja tai sekä-että -edellytyksiä. Äitiyteen voi yhdistellä palkkatyön, avoliiton tai yksinäisen äitiyden.

4 VANHEMMUUS

4.1 Nuoren ja yksinhuoltajan vanhemmuus

Minna Kelhän (2008) tutkimuksessa osalle nuorista äideistä lapsen isän läsnäolo ei ollut välttämätön edellytys äitiydelle. Lapsen isää arvostettiin, jos hän oli mukana lapsen elämässä tai puolusteltiin, jos hän ei ollut siinä mukana. Äidit pitivät poissaolevaa isää kypsymättömänä. Kuitenkin kaikissa tilanteissa isään suhtauduttiin ymmärtäen. Ehkä nuoret äidit halusivat tällä tavoin luoda vahvaa äitiyden kuvaa. Ydinperheen sijaan lähisukulaisista saattaa koostua nuorille äideille tukiverkosto, jonka olemassaolo edesauttaa äidin nuoruus. Joissain tilanteissa voidaan jopa puhua jaetusta äitiydestä, jolloin lapsen isovanhemmat ja isoisovanhemmat jakavat vastuuta lapsen hoidosta, varsinkin jos isä on poissa lapsen elämästä. (Kelhä 2008, 89.)

Nykyään ei enää olla huolestuneita siitä millaisissa perherakenteissa lapset elävät. Yksinhuoltajuutta ei pidetä uhkana lasten kasvuun ja kehitykselle. Yksinhuoltajuus voikin avata mahdollisuuksia riskitekijöiden sijasta. Yksinhuoltajien vanhemmuuden kokemiin vaikuttavat lasten ja etävanhemman sekä yksinhuoltajan ja etävanhemman suhteiden toimivuus, perheen taloudellinen tilanne ja yksinhuoltajan oma kokemus yksinhuoltajuudesta. Mitä myönteisemmin yksinhuoltajat arvioivat nämä asiat, sitä myönteisemmin he kokevat vanhemmuuden. (Broberg & Tähtinen 2009, 157, 165, 167-168.)

Suurin osa lapsista jää asumaan äidin kanssa vanhempien eron jälkeen. Äidin kanssa asuvien lasten määrä on sitä suurempi mitä pienempiä lapset ovat. Lapsen ikä vanhempien erotessa vaikuttaa myös huoltosopimukseen. Äidistä tulee yksinhuoltaja yli puolelle vauvaikäisistä lapsista. (Broberg & Tähtinen 2009, 159; Hokkanen 2002, 126.) Monet yksinhuoltajaäidit mieltävät yksinhuoltajuuden myönteiseksi itselleen. He voivat painottaa lasten kasvatuksessa omia näkemyksiään ja saavat tehdä yksin päätöksiä. (Broberg & Tähtinen 200, 157; Mattila 2012, 13.)

Usein yksinhuoltaja jakaa vanhemmuuden lapsen toisen biologisen vanhemman kanssa. Tällöin vanhemmuudessa on erityistä se, että lapsella on tärkeä suhde kodin ulkopuolella asuvaan toiseen vanhempaan. Vanhemmuudesta onkin tullut avioliittoa tärkeämpi. Vastuu perheenjäsenistä ei perustu avioliittoon, vaan vanhempien vastuuseen lapsistaan. Kuitenkaan lähes kolmannes etävanhemmista ei tapaa lapsiaan, mikä tekee yksinhuoltajan arjesta haasteellisen. Yhteishuoltajuuden on todettu tukevan etävanhemman ja lapsen tapaamisia. Huoltoratkaisu ei yksistään vaikuta miten lapsen elatus ja tapaamiset järjestetään, vaan siihen tarvitaan vanhempien välistä yhteistyötä. (Broberg & Tähtinen 2009, 158, 167; Jokinen 2005, 139.)

Brobergin ja Tähtisen (2009, 161) yksinhuoltajaperheiden toimivuutta ja vanhemmuutta käsittelevässä tutkimuksessa yksinhuoltajaperheissä ongelmatilanteiden ratkaisu koettiin hieman helpommaksi kuin muissa perhemuodoissa. Siinä todettiin yksinhuoltajaperheen sisäisen vuorovaikutuksen olevan jonkin verran muita perhemuotoja myönteisempää. Erot eri perhetyyppien välillä eivät kuitenkaan olleet suuria.

Yksinhuoltajien suuria haasteita ja vaikeuksia on taloudellisten resurssien niukkuus, joka heijastuu lasten ja koko perheen hyvinvointiin. Yksinhuoltaja joutuu selviytymään yksin monesta tehtävästä, joita kahden vanhemman perheessä on kaksi aikuista hoitamassa. Yleensä yksinhuoltajalla on vähemmän resursseja hoitaa vanhemmuuteen kuuluvia tehtäviä ja velvollisuuksia. Hänellä on vähemmän aikaa lasten hoitoon, kasvatukseen ja heidän tukemiseen koulutehtävissä ja harrastuksissa. Myös yksinäisyyden ja hankalat suhteet entiseen puolisoon yksinhuoltaja kokee usein ongelmallisina. Yksinhuoltajuuden kolmea ensimmäistä vuotta pidetään stressaavimpina. (Broberg & Tähtinen 2009, 157, 167.)

4.2 Vanhempien tehtävä ja rooli

Vanhemmuus syntyy lapsen syntyessä. Vanhemmuus on erilaisia kokemuksia kasvattajana selviytymisestä tai iloa siitä, että on äiti tai että saa olla isä. (Jokinen 2005, 123.) Vanhemmuutta opetellaan yhdessä lapsen kanssa, sitä ei voi harjoitella etukäteen

(Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 22). Vanhempien yhteiskunnallinen asema ei täysin ennusta lasten tulevaisuutta ja mahdollisuuksia. Onnistuneen vanhemmuuden funktiossa vanhemmat haluavat tarjota lapsilleen parasta, että nämä pärjäisivät maailmassa ja olisivat kunnollisia ja onnellisia. (Jokinen 2005, 126-127.) Vanhemmuus viittaa molempien vanhempien merkitykseen. Käytännössä isät ja äidit tekevät kuitenkin eri asioita. Myös kulttuurisesti isällä ja äidillä on erilaisia tehtäviä. Hyvän isä ja hyvän äidin ideaalit eivät ole samanlaisia. Usein puhuttaessa vanhemmasta tarkoitetaan vain äitiä. (Jokinen 2005, 129.)

Lastensuojelulaki (2007) sekä Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (1983) sisältävät sen mitä lainsäätäjä edellyttää vanhemmuudelta. Lastensuojelulain (2§) mukaan vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista ja heidän tulee turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (1§) tarkentaa mitä lapsen hyvinvoinnilla ja sen turvaamisella tarkoitetaan. Lapsen tulee saada hyvä hoito ja kasvatusta. Huolenpidon tulee olla ikää ja kehitystasoa vastaavaa. Kasvatukseen liittyy ymmärryksen, turvan ja hellyyden antaminen. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti tai muuten kohdella kaltoin. (Lastensuojelulaki 2007, Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983, Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 10-11; Broberg & Tähtinen 2009, 158; Jokinen 2005, 123.)

Vanhempien rooli on tärkeä lapsen elämän ja kehityksen kannalta. Vanhempien merkitys on sitä merkittävämpi, mitä nuorempi lapsi on. Vanhemmuus rakentuu vanhempien ja lasten välisestä suhteesta sekä vanhemmuuteen kuuluvista tehtävistä. (Broberg & Tähtinen 2009, 157-158; Kähkönen 1991, 12.) Vanhemmuuden muodostumiseen vaikuttaa vanhempien oma kehityshistoria ja persoonallisuus, työ, suhde puolisoon, perheen sosiaalinen verkosto ja lasten luonteenpiirteet. Kähkönen (1991) jakaa vanhemmuuden ulkoisiin ja sisäisiin tekijöihin. Ulkoisia tekijöitä ovat muun muassa vanhemman koulutus, työ ja perheen taloudellinen tilanne. Vanhemman kehityshistoria, persoonallisuus, ihmissuhteet ja terveys kuuluvat vanhemmuuden sisäisiin tekijöihin. (Kähkönen 1991, 10-14.) Kaiken kaikkiaan vanhemmuus vaatii siihen kasvamista. Vanhemmuuteen kasvaminen onkin yksi elämän vaativimmista kehitystehtävistä. (Broberg & Tähtinen 2009, 158.)

Brobergin ja Tähtisen (2009, 163-165) mukaan suurin osa vanhemmista koki lapset ja vanhemmuuden tärkeäksi ja myönteiseksi. Perhetyyppien välillä oli kuitenkin eroja. Yksinhuoltajista 80 prosenttia koki lapset erittäin tärkeiksi. Kahden huoltajan perheistä koki samoin 56 prosenttia ja uusperheissä elävistä vain 49 prosenttia. Erityisen myönteiseksi vanhemmuuden kokivat noin puolet kahden vanhemman perheet ja uusperheet, kun vain kolmannes yksinhuoltajista koki samoin. Vastaavasti suurempi osa yksinhuoltajia kuin muut perhetyypit koki vanhemmuuden melko raskaaksi (myös Forssén ym. 2009, 16, 165). Kuitenkin suurin osa tutkimukseen osallistuneista vanhemmista koki suhteensa lapseen myönteiseksi ja läheiseksi. He arvioivat vuorovaikutuksen lastensa kanssa avoimeksi ja lapsia tukevaksi. Tutkimuksessa mukana olleet vanhemmat olivat hyvin lapsikeskeisiä. Suurimman osan mielestä vanhempien tulee ottaa ainakin jossain määrin huomioon lasten tarpeet.

4.3 Hukassa oleva ja riittävä vanhemmuus

Viime vuosina on oltu huolissaan siitä, että nykyajan vanhemmat olisivat kadottaneet kyvyn olla vanhempia (Broberg & Tähtinen 2009, 158). Hukassa olevaa vanhemmuutta aiheuttavat työnarkomania, yllirasittuneisuus, välinpitämättömyys, yksinhuoltajuus, uusperheisyys, köyhyys sekä vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat. On myös yhteiskunnallisia tekijöitä, jotka vaikeuttavat vanhemmuutta. Lapset saattavat voida huonosti kaikenlaisissa perheissä, joten lasten pahoinvointia ei voi enää liittää vain huonompiosaisiin tai syrjäytyneisiin perheisiin. Vanhemmuuden huolesta onkin tullut jonkinlainen yleistetty nykyhuoli. Sen avulla voidaan keskustella onnellisen lapsuuden yhteiskunnallisesta merkityksestä ja siitä kuinka paljon hukassa oleva vanhemmuus maksaa yhteiskunnalle. (Jokinen 2005, 122-123, 134-135.) Jaana Vuoren (2003, 58-59) mukaan vanhemmuutta erotellaan normaaliksi ja poikkeavaksi, tavalliseksi tai epätavalliseksi sekä terveeksi ja patologiseksi. Kun vanhemmuutta peilataan niihin vanhempiin ja lapsiin, joilla on erilaisia ongelmia, saadaan käsitys tavallisesta vanhemmuudesta. Tavallinen vanhemmuus on ongelmavanhemmuuden kääntöpuoli. Tällöin kaikki vanhemmuuteen liittyvä saattaa jäsentyä ongelmien kautta. (Vuori 2003, 58-59.)

Hukassa olevaa vanhemmuus on varoittava esimerkki, jota pitää varoa. Hukassa oleva vanhempi on sellainen, jollainen kukaan ei halua olla ja josta on erotuttava (myös Vuori 2003, 59). Koska hukassa olevaan vanhemmuuteen ei pidä samaistua, niin epävarma tai kasvatustehtävässään eksynyt vanhempi ei voi sanoa olevansa hukassa. Hukassa oleva vanhemmuus ei syyllistä tavallisia kunnan vanhempia, mutta kokemuksen tasolla se voi tuntua syyllistävältä. (Jokinen 2005, 132.)

Kähkösen (1991, 12-13) mukaan lapsuuden kokemuksilla ja kasvuympäristöllä on todettu olevan yhteyksiä vanhemmuuteen ja siihen sopeutumiseen. Kuitenkaan lapsuudenkokemusten merkitys omista vanhemmista ei ole niin suoraviivainen kuin on oletettu olevan. Heikosta tai huonosta vanhemmuudesta kärsineet eivät välttämättä epäonnistu omassa vanhemmuudessaan. Nykyinen elämäntilanne on tärkeämpi lapsen kasvatuksen ja vanhemmuuden kannalta kuin menneisyys.

Hyvä vanhemmuus edellyttää avointa, läheistä ja tukevaa suhdetta vanhemman ja lapsen välillä. Siihen kuuluu myös vanhempien johdonmukaisuus ja tavoitteellisuus kasvatuksessa. (Broberg & Tähtinen 2009, 158.) Koska lapset ovat vanhempien omia ja usein harkitusti hankittuja, he ovat vanhemmilla moraalisesti ja emotionaalisesti etusijalla (Julkunen 2006, 22). Oinosen (2001, 121) mukaan nykyisin nuorten aikuisten mielestä hyvä lapsuus ja vastuullinen vanhemmuus alkavat lasten hankinnan huolellisesta suunnittelusta. Hyvässä lapsuudessa ei riitä koti, vaatteet, ruoka ja rakkaus, vaan siihen kuuluu myös vanhempien tarjoama laadukas yhdessäolo, koulutus ja harrastukset.

Lapsen turvallisuuden tunne perustuu häntä hoitavien vanhempien toteuttamiin rutiineihin. Rutiinit liittyvät arjen toimintoihin ja siihen, että vanhempi on tarvittaessa lapsen käytettävissä ja hänen tukenaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita jäykkää kaavoihin sitoutumista, vaan joustavaa, lapsen ja vanhemman vuorovaikutukseen perustuvaa yhteiselämää, jossa vanhempi asettaa lapsen tarpeet omiensa edelle. Rutiinien merkitys näkyy erityisesti silloin, kun ne katkeavat tai puuttuvat kokonaan. (Vornanen 2006, 134.)

Helminen ja Iso-Heiniemi (1999) ovat työstäneet vanhemmuuden roolikarttaa, joka on tarkoitettu ensisijaisesti perhekuntoutukseen, mutta sopii myös tilanteisiin, joissa pohditaan kasvatusta ja vanhemmuutta. Roolikartta on Jacob Levy Morenon kehittämä menetelmä, jonka avulla tarkastellaan ihmisen sisäisiä roolisuhteita. Yksilön persoonaa tai sen osa-aluetta, kuten vanhemmuutta, voidaan arvioida roolikokoelmana. Moreno määritteli roolin yksilön omaksumaksi toimintatavaksi tietyllä hetkellä tietyssä tilanteessa suhteessa toisiin ihmisiin ja asioihin. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 11-13.)

Mitä enemmän vanhemmalla on rooleja käytössään, sitä joustavampi hän on äitinä tai isänä. Vanhemmuuden keskeiset roolit kypsyvät vanhemmuuden myötä. Helminen ja Iso-Heiniemen (1999) mukaan vanhemmuudessa on viisi pääroolia, jotka ovat huoltajan, rakkauden antajan, rajojen asettajan, ihmissuhdeosaajan ja elämän opettajan roolit. Kaikki roolit ovat tärkeitä vanhemmuuden toteutumisessa, vaikka eri roolit korostuvat lapsen eri ikävuosina. Lapsen ollessa vauva korostuvat vanhemman huoltajan, rakkauden antajan ja ihmissuhdeosaajan roolit. Pieni lapsi tarvitsee kokonaisvaltaista huolenpitoa. Leikki-ikäisen lapsen kohdalla vanhemman rajojen asettamisen rooli on erityisen tärkeä. Koska lapsi tarvitsee rajojen asettamista monella eri tasolla, tuovat vanhemman johdonmukaiset rajat turvallisuutta ja opettavat sietämään pettymyksiä. Elämän opettajan rooli on keskeinen kouluikäisen lapsen vanhemmuudessa. Lapsuudessa ja nuoruudessa opitut arvot ja asenteet jäävät suhteellisen pysyviksi osaksi ihmisen persoonallisuutta. Vanhempi tarvitsee rajojen asettajan ja ihmissuhdeosaajan rooleja murrosikäisen lapsensa kanssa. Vanhemman ihmissuhdeosaajan rooli korostuu nuoren alkaessa itsenäistyä vanhemmistaan. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 11, 13, 22- 23.)

5 YKSINHUOLTAJUUS

5.1 Perhe – isä, äiti ja kaksi lasta?

Perheen muodostavat avio- tai avoliitossa olevat henkilöt, jotka asuvat yhdessä, ja heidän lapsensa. Perheeksi määritellään myös jompikumpi vanhempi lapsineen ja lapsettomat avio- tai avoparit. Lapsiperheissä asuu vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi. (Perustilastoaineisto 2001, 31; Oinonen 2001, 114; Vornanen 2006, 124.) Perheen perustaminen mielletään kahden aikuisen yhteiseksi sopimukseksi, vaikka raskaus tai päätös lapsen hankkimisesta ei automaattisesti johdakaan avioliittoon (Oinonen 2001, 114). Raija Julkunen (2006, 39) määrittää perheen hoivan perussoluksi. Perheen määrittäminen on kuitenkin vaikeaa, koska ihmisillä on erilaisia käsityksiä perheestä. Helpoin tapa on määrittää perhe sosiaalisesti yhteiseksi, johon kuuluu kahden sukupolven edustajia, jotka kokevat kuuluvansa yhteen ja usein myös asuvat yhdessä (Vornanen 2006, 124-125.) Viime vuosina on tullut suosituksi näkemys, jonka mukaan perhe on ryhmittymä, joka koostuu kahdesta tai useammasta yksilöstä, jotka määrittelevät itsensä perheeksi ja kantavat vastuuta toisistaan. Tämä määritelmä ei jätä mitään perhemuotoa tarkastelun ulkopuolelle. Perhe on myös organisoitunut ryhmä, jolla on sille ominaiset säännöt, roolit, uskomukset, kommunikoinnin tavat ja toimintarakenteet. (Mattila 2012, 8.)

Suomalaista perhettä on sanottu kahden elättäjän ja kahden hoivaajan perhemalliksi. Julkusen (2006, 19, 21) mukaan olisi kuitenkin totuudenmukaisempaa puhua yhden ja kolmen neljäsosan ($1+3/4$) ansaitsijan sekä yhden ja yhden neljäsosan ($1+1/4$) hoivaajan mallista. Naiset ovat $3/4$ ansaitsijoita, koska heidän palkkansa on pienempi, työaika lyhyempi ja he pitävät äitiys-, vanhempain- ja hoitovapaat. Miehet puolestaan voidaan luokitella $1/4$ hoivaajiksi sen ajan mukaan mitä he käyttävät lasten hoitoon ja kotitöihin sekä vanhempainvapaaseen. Ihmisen hyvinvoinnin kannalta perhe on tärkeä. Vaikka perheen merkitystä nykyään korostetaan, rakenteelliset prosessit ovat kutistaneet perheissä annetun hoivan mahdollisuutta.

Koska perhe on enemmän kuin jäsentensä summa, niin sen sisäinen dynamiikka on monimutkainen kokonaisuus. Jokaisen perheenjäsenen näkemys ja kokemus perheestä on ainutlaatuinen ja tärkeä. Lapsen kokemus eroaa vanhemman kokemuksista. Perheenjäsenet ovat suhteessa ja riippuvaisia toisistaan, jonka takia vanhempien parisuhde sekä lasten ja vanhempien väliset suhteet ovat tärkeitä. Perheen toimivuuden kannalta tärkeitä tekijöitä ovat perheen yhteenkuuluvuus, joustavuus, avoin vuorovaikutus, ongelmanratkaisukyvyt ja perhettä vahvistavat uskomusjärjestelmät. Perheen sisäiset ja ulkoiset voimavarat sekä sosiaaliset suhteet luovat perustan sen yleiselle toimivuudelle. (Broberg & Tähtinen 2009, 155-156; Vornanen 2006, 125.)

Viime vuosikymmenten lapsiperheitä koskettaneet yhteiskunnalliset muutokset ovat heijastuneet perheeseen ja vanhemmuuteen. Ihmissuhteiden yleinen ohentuminen näkyy myös perheiden ihmissuhteissa. Jokainen perheenjäsen on yksilö ja perhe on lähinnä yksilöiden verkosto. Perheeseen liittyvät normit ovat tulleet aiempaa sallivimmiksi, mutta toisaalta perheisiin kohdistuvat odotukset ovat lisääntyneet. Myös perheen arjen sujuminen vaatii aiempaa enemmän sekä vanhemmilta että lapsilta. Kun perheen arki on kiireistä, niin perheen yhteinen toiminta saattaa jäädä vähäiseksi. Tämä näkyy avioerojen ja perhemuotojen kirjon lisääntymisenä. (Broberg & Tähtinen 2009, 154; Särkiö 2002, 51-52.)

5.2 Ydinperheestä uusperheisiin

Perheet ovat monimuotoistuneet ja muuttuneet muiden sosiaalisten järjestelmien tavoin ajan mukana. Perinteisen perheen, johon kuuluvat avioliitossa olevat henkilöt ja heidän lapsensa, määrittelyn muuttumiseen ovat vaikuttaneet avoliitot, avioerot, uusperheet sekä yhteis- ja yksinhuoltajuus. Perheiden koko on pienentynyt. Samaa sukupuolta olevien liitot, verkostoperheet sekä monenlaiset sukupuolijaot ja roolit ovat mahdollistuneet. Monimuotoisissa ydinperheissä järjestetään kuitenkin perinteiseen tapaan sukupuolten ja sukupolvien väliset suhteet, koti, seksuaalisuus, arkielämä, yhdessäolo, läheisyys sekä lasten saaminen ja heistä huolehtiminen. (Julkunen 2006, 20; Vornanen 2006, 124-125; Mattila 2012, 8; Särkiö 200, 52.)

Nykyisin avoliitto on hyväksytty perhemuoto avioliiton rinnalla. Lainsäädännössä avoliitosta puhutaan avioliitonomaisen suhteena. (myös Oinonen 2001, 114). Usein avioliiton solmimista edeltää avoliitto. Naiset synnyttävät ensimmäisen lapsensa keskimäärin 1,7 vuotta aikaisemmin kuin solmivat ensimmäisen avioliittonsa. Avoliitossa puolisoilla ei ole elatusvelvollisuutta toisiaan kohtaan niin kuin avioliitossa. Avoliitossa ei myöskään ole velvollisuutta elättää toisen lapsia. (Haataja 2009, 62.)

Avio- ja avoliittojen hajoaminen on aiheuttanut yksinhuoltajien määrän kasvua. Vuonna 2005 noin neljä prosenttia lasten vanhemmista muutti erilleen. Avoliitossa olleet vanhemmat erosivat kolme kertaa yleisemmin kuin avioliitossa olevien perheiden vanhemmat. Avoparien eronneisuus on suurinta uusperheissä, joissa asuu vain toisen vanhemman lapsia. Avoliitot ovat kuitenkin yhtä usein väylä sekä avioliitolle että yksinhuoltajuudelle. (Haataja 2009, 46, 50,52, 62.)

Yksinhuoltajien solmimat avio- ja avoliitot ovat aina uusperheitä, kun niihin kuuluu vähintään yksi lapsi, joka ei ole vanhempien yhteinen biologinen lapsi tai ottolapsi. Uusperheissä asuvista lapsista yli puolet on vain äidin lapsia. Muutos uusperheestä yhden vanhemman perheeksi koskettaakin enemmän naisia. Ainoastaan isien lapsia asui uusperheissä vain muutama prosentti. (Haataja 2009, 52, 62.) Käytännössä moni lapsi elää kahdessa perheessä, sekä isän että äidin uudessa perheessä (Rakkauten lahja 2008, 12).

TAULUKKO 2. Lapsiperheet tyypeittäin 1985-2011

vuosi	Lapsiperheitä yhteensä	Aviopari ja lapsia, määrä ja %	Avopari ja lapsia, määrä ja %	Äiti ja lapsia, määrä ja %	Isä ja lapsia, määrä ja %	Lapsiperheitä kaikista perheistä, %
1985	659 052	553 787 81	41 458 6	74 238 11	9 569 1,5	50
1995	639 610	449 241 70	78 528 12	98 351 15	13 490 2	46
2005	591 528	368 553 62	104 782 18	103 044 17	15 063 2,5	41,5
2011	580 547	354 567 61	107 738 19	101 963 18	15 940 3	40

Lähde: Tilastokeskus 2013.

Taulukosta 2. huomataan, että lapsiperheiden yleisin perhemuoto on yhä aviopari. Avioliittoperheiden määrä on vähentynyt noin kymmenen prosenttia vuosikymmentä kohden 2000-luvulle asti. Avoliitossa olevien lapsiperheiden määrä on kolminkertaistunut vuodesta 1985. Nykyään noin 40 prosenttia lapsista syntyy avoliittoihin (myös Oinonen 2001, 144). Saman sukupuolen rekisteröityjä pareja on vanhempina hieman yli 300 lapsiperheessä. Vuodesta 2007 heidän määränsä alle 18-vuotiaiden lasten huoltajina on kaksinkertaistunut. (Tilastokeskus 2013; Haataja 2009, 61; Rakkauden lahja 2008, 12.)

Taulukon 2. mukaan vuonna 2011 oli yhden vanhemman perheitä hieman yli 20 prosenttia kaikista lapsiperheistä (myös Rakkauden lahja 2008, 12). Suurin osa yhden vanhemman perheiden aikuisista on naisia. Yksin lasten kanssa asuvien isien määrä on hiljalleen kasvanut, mutta heidän osuutensa on huomattavasti pienempi yksin lasten kanssa asuvien äitien. Vaikka yksinhuoltajaperheiden määrä ei ole paljon kasvanut vuosituhannen vaihteen jälkeen, niin niiden osuus lapsiperheiden määrässä on kasvanut, koska lapsiperheiden kokonaismäärä on pienentynyt (myös Julkunen 2006, 21;

Haataja 2009, 62). (Tilastokeskus 2013; Haataja 2009, 53, 61.) Tähän on vaikuttanut avioerot ja avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten määrän kasvu. Avoliittojen yleistyksen on uskottu lisäävän yksinhuoltajien määrää, koska avoliitot purkautuvat herkemmin kuin avioliitot. (Hakovirta 2006, 28.)

Nykyiset nuoret ja nuoret aikuiset ovat kokeneet monet perheinstituution muutokset omassa lapsuudessaan ja nuoruudessaan. Useilla heistä on kokemuksia erilaisista perhemuodoista. Nuoret aikuiset tiedostavatkin perheiden monimuotoisuuden, eivätkä heidän parisuhteensa ole välttämättä ikuisia. Vaikka perheen määritelmät, muodot ja perheen perustamisen ajankohdat ovat muuttuneet, niin parisuhteen, perheen ja vanhemmuuden arvostus ei ole laskenut. (Oinonen 2001, 113-114, 122.)

5.3 Yksinhuoltajaäidit

Suurin osa yksinhuoltajaäideistä on siviilisäädyltään naimattomia, eronneita tai asu-muserossa. Nuorimpia heistä ovat naimattomat. Joka viides naimaton äiti oli alle 30-vuotias vuonna 2006. Kuitenkin yksinhuoltajaäideistä vain 14 prosenttia oli alle 30-vuotiaita. Yksinhuoltajien keskimääräinen ikä on 39,9 vuotta. Kaikkien alaikäisten lasten äideistä yksinhuoltajia on noin 15 prosenttia. Alle 25-vuotiaista äideistä yksinhuoltajia oli 14 prosenttia vuosina 1995-2000. (Haataja 2009, 57-59.) Yksinhuoltajien osuus 25-29-vuotiaiden joukossa on hieman kasvanut. Tämä voi johtua lapsiperheiden avo- ja avioeroista. Syynä voi olla myös avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten määrän kasvu, jolloin lapsen huoltaja on äiti, elleivät vanhemmat sovi yhteishuoltajuudesta. (Oinonen 2001, 113; Hakovirta 2006, 17.)

Naisten taloudellisen, sosiaalisen ja psyykkisen itsenäistymisen myötä äitiys ei välttämättä edellytä naisilta sitoutumista läpi elämän kestävään parisuhteeseen (Mattila 2012, 13; Hakovirta 2006, 28). Kuitenkin yksinhuoltajuus on usein tilapäinen elämäntilanne. Joidenkin tutkimusten mukaan nainen solmii uuden avioliiton keskimäärin kahdeksan. (Mattila 2012, 9.) Naimattomilla äideillä yksinhuoltajuus kestää noin kahdeksan vuotta ja eronneilla äideillä noin viisi vuotta (Hakovirta 2006, 25).

Yksinhuoltajien lapsiluku jää usein pieneksi parisuhteen hajoamisen takia. Yli puolet yksinhuoltajaäideistä on yksilapsisia ja kolmanneksella heistä on kaksi alaikäistä lasta. Yksinhuoltajaäitien lapset ovat keskimäärin vanhempia kuin parisuhteessa olevien. Kuitenkin huomattavalla osalla yksinhuoltajista on alle kouluikäisiä lapsia. Lähes viidenneksellä yksinhuoltajaäideistä nuorin lapsi on 0-3-vuotias. (Haataja 2009, 59, 62.)

TAULUKKO 3. Yhden aikuisen perheessä asuvien alle 1-vuotiaiden lasten lukumäärä ja osuus ikäryhmän kaikista lapsista, %

Vuosi	1987	1990	1995	2000	2004	2006
Lasten lukumäärä	3 592	4 620	5 187	4 820	4 604	4 518
Osuus %	6,1	7,1	8,3	8,6	8,0	7,7

Lähde: Haataja 2009, 50.

Vain pieni osa alle 1-vuotiaista lapsista asuu yhden vanhemman perheessä. Taulukon 3. mukaan heidän lukumääränsä on kasvanut noin tuhannella lapsella vuodesta 1987 vuoteen 2006. Korkeimmillaan alle 1-vuotiaiden ja yhden vanhemman perheessä asuvien lasten lukumäärä on ollut vuosituhannen vaihteessa. Vuonna 2011 yhden vanhemman perheessä asui 4 805 alle 1-vuotiaista lasta, joista vain 69 asui isän kanssa. Yhden vanhemman perheessä asuvien lasten osuus oli kahdeksan prosenttia kaikista samanikäisistä lapsista. Vuonna 2000 oli lähes yhtä paljon alle 1-vuotiaita lapsia kuin vuonna 2011. Yhden vanhemman perheessä asuvien ikäryhmän lasten määrä oli kuitenkin yli puoli prosenttia pienempi vuonna 2011 kuin vuonna 2000. (Haataja 2009, 49; Tilastokeskus 2013.)

5.4 Yksinhuoltaja

Perhenormien väljentyneen ja yksinhuoltajien määrän lisääntymisen myötä yksinhuoltajuudesta on tullut hyväksytympi perhemuoto. (Broberg & Tähtinen 2009, 156; Matti-

la 2012, 13.) Suomessa yksinhuoltajuuden määrittely vaihtelee. Yksinhuoltajaksi voidaan määritellä henkilö verotuksen, lainsäädännön, sosiaaliturvaetuuksia koskevien oikeuksien ja virallisten tilastojen pohjalta. Perhetilastossa yksinhuoltajuus määritellään samassa asunnossa asuvien perhesuhteiden mukaan. Yksinhuoltajaperheessä on yksi aikuinen, jolla on huolettavanaan alle 18-vuotiaita lapsia. Kansaneläkelaitoksen lapsilisätilastoissa voidaan tunnistaa yksinhuoltajat. Ongelmana on kuitenkin se, etteivät kaikki korotettuun lapsilisään oikeutetut yksinhuoltajat hae tätä tukea. Avoliitossa asuvat sen sijaan eivät ole oikeutettuja korotettuun lapsilisään. Kansainvälisessä tilastoinnissa yksinhuoltajaksi määritellään vanhempaa, joka asuu alle 18-vuotiaan lapsen kanssa ilman avo- tai aviopuolisoa. (Hakovirta 2006, 26-27; Mattila 2012, 8-9.)

Yksinhuoltajuuteen voi päätyä eri tavoin. Yksinhuoltajaperheitä syntyy avio- tai avoeron seurauksena, avio- tai avopuolison kuollessa tai yksinäisen henkilön saadessa lapsen. (Hakovirta 2006, 23; myös Mattila 2012, 9.) Yksinhuoltajuuden taustalla voi myös olla lapsen suunnittelematon syntymä tai lapsen suunniteltu hankkiminen ilman toista huoltajaa (Haataja 2009, 46; Forssén, Haataja & Hakovirta 2009, 11). Oinosen (2001, 114) mukaan yksinhuoltajuus ei useinkaan ole suunniteltua. Nykyisin yksinhuoltajaksi voi tulla myös adoptoimalla lapsen yksin. (Forssén ym. 2009, 43; Mattila 2012, 11.) Yleisin yksinhuoltajuuden syy on avo- ja avioliitosten hajoamiset. Perinteisistä syistä, kuten puolison kuolemasta tai lapsen syntymisestä parisuhteen ulkopuolelle, on tullut harvinaisempia. (Haataja 2009, 61; Hiilamo 2009, 66.)

1970-luvulla joka neljäs yksinhuoltaja oli leski. Nykyisin leskiä on vain muutama prosentti yksinhuoltajista, koska aikuiskuolleisuus on vähentynyt voimakkaasti. Vuosittain toisen vanhemman kuoleman kokee 2000-3000 lasta. (myös Hakovirta 2006, 23.) Ennen 1970-lukua avioliiton ulkopuolella syntyi 5-10 prosenttia lapsista. Avioliiton ulkopuolella synnyttänyt "au-äiti" asui lapsen kanssa yksin. Avoliitosten yleistyttyä yhä suurempi osa avioliiton ulkopuolella syntyneistä lapsista syntyy kahden vanhemman perheeseen. Kuitenkin vuosittain syntyy noin 4500 lasta sekä avio- että avioliiton ulkopuolella. (Haataja 2009, 61; Mattila 2012, 11.)

Yksinhuoltaja-käsitteen käyttäminen on aiempaa pulmallisempaa, koska perheet ovat monimuotoisia erilaisine asumisjärjestelyineen (Haataja 2009, 11). Yksinhuoltajuuskäsitteen rinnalle on tullut yhteishuoltajuuden käsite. Avoliittojen ja uusperheiden yleistymisen sekä elatus- ja yhteishuoltajuusverkostot eri perheiden välillä ovat vaikeuttaneet yhden tai kahden huoltajan lapsiperheiden rajaamista. (Haataja 2009, 47; Mattila 2012, 9.) Yhteishuoltajuudesta sopineet nk. kahden kodin perheet jäävät näkymättömiksi, koska samaa lasta ei voi tilastoida kahteen perheeseen. Tällöin yksinhuoltajuus viittaa lähivanhempaan, jonka kanssa lapsi asuu, eikä lapsen huoltomutoon. Selkeämpää olisikin puhua lapsen lähivanhemmasta eikä yksinhuoltajasta. (Hakovirta 2006, 28.) Koska huoltajuussuhteita ei tilastoida, niin yksinhuoltajaperheet rajataan yleensä ”yhden vanhemman perheiksi”, eikä sen mukaan onko kysymyksessä aito yksinhuoltajaperhe vai yhteishuoltajuudesta sopinut perhe. (Haataja 2009, 47.)

Eronneissa perheissä yksinhuoltajien ja heidän lastensa asema on erilainen kuin muissa yksinhuoltajaperheissä. Eron jälkeen lapselle jää kaksi vanhempaa, jolloin yksinhuoltajuus ei välttämättä tarkoita sitä, että lapsen huollosta ja elatuksesta vastataan yksin. Lähes kaikki vanhemmat sopivatkin lasten yhteishuoltajuudesta eron jälkeen. Avioliitosta eronneiden lapsista yli puolella on yhteishuoltajuudesta tehty sopimus. Lasten ikä vanhempien erotessa vaikuttaa selvästi huoltosopimukseen. Vauvaikäisen vanhempien erotessa yli puolella lapsista jää äiti yksinhuoltajaksi. Yleisimmin alle kolmevuotiaan lapsen vanhemmat solmivat sopimuksen yhteishuoltajuudesta. Usein vanhemmilla lapsilla on yksi huoltaja kahden sijaan, joka saattaa johtua siitä, että vanhemmat ovat muuttaneet sopimuskäytäntöjä tai ovat luopuneet yhteishuoltajuudesta lapsen kasvaessa. (Haataja 2009, 46-47; Mattila 2012, 19; Hokkanen 2002, 126.)

Parhaimmillaan yhteishuoltajuus helpottaa lasten kanssa asuvan lähihuoltajan hoiva- ja elatusvastuuta sekä ylläpitää lasten ja toisaalla asuvan vanhemman suhdetta läheisinä. Suomessa noin 80 % lapsista tapaa muualla asuvaa vanhempaansa säännöllisesti ja heistä 30 % viikoittain. Yhteishuoltajuus ei sinänsä paranna lapsen asemaa vanhempien erotessa, vaan se riippuu kuinka vanhemmat pystyvät jakamaan vastuun ja päättämään asioista yhdessä. (Haataja 2009, 47; Hakovirta 2006, 25; Mattila 2012, 19; Hokkanen 2002, 123.) Toisaalta kuitenkin suurin osa lasten kanssa yksin asuvista vanhem-

mista huolehtii yksin perheen arjesta ja toimeentulosta. Käytännössä lähivanhemmuus on usein yksinhuoltajuutta ja etävanhemmuus tapaavaa vanhemmuutta. (Haataja 2009, 11-12.) Myös yksinäinen äiti voi tehdä lapsen huoltosopimuksen, jos lapsen isä on tunnustanut isyytensä (Hakovirta 2006, 25).

Yksinhuoltajuus päättyy virallisesti yksinhuoltajan solmiessa avio- tai avoliiton. Käytännössä yksinhuoltajuus voi jatkua uudesta parisuhteesta huolimatta, jos uusi puoliso ei osallistu lapsen huoltoon ja elatukseen. Yksinhuoltajuus päättyy myös lapsen nuorimman lapsen tullessa täysi-ikäiseksi, vaikka käytännössä huoltovelvollisuus voi jatkua pitempäänkin. (Haataja 2009, 52; Hakovirta 2006, 25; Mattila 2012, 9.) Yksinhuoltajuus päättyy myös silloin, kun lapsi muuttaa pysyvästi asumaan toisen vanhemman luokse (Hakovirta 2006, 25).

5.5 Yksinhuoltajuuden haasteet

Yksinhuoltajaperheillä on muita lapsiperheitä suurempi riski sekä taloudelliseen että hoivaköyhyyteen. (Hakovirta 2006, 33-34; Julkunen 2006, 21.) Yksinhuoltajuus voi olla väsyttävää ja ylikuormittavaa, kun perheen ainoa aikuinen joutuu huolehtimaan toimeentulon hankkimisesta sekä vastaamaan arjen tehtävistä ja vastuista yksin (Broberg & Tähtinen 2009, 157; Mattila 2012, 31).

Teppo Kröger (2006) puhuu hoivaköyhyyden käsitteestä taloudellisen köyhyyden rinnalla. ”Hoivan puute on yhtä vakava yhteiskunnallinen ongelma taloudellisten resurssien puute”. Vaikka hoivaköyhyys on oma ilmiö, se selittyy osaksi taloudellisella köyhyydellä. Yksittäisen perheen kohdalla hoivaköyhyys voi olla arkielämän ydinasia, joka aiheuttaa vaikeuksia myös muille elämänalueille. (Kröger 2006, 97.) Rahan puutteen torjuminen voi helposti muuttua ajan, hoivan ja jaksamisen puutteeksi. Hoivaköyhyys on akuutti ongelma yksinhuoltajaperheissä, joissa perheen ainoa aikuinen käy töissä (Hakovirta 2006, 35; Mattila 2012, 16.)

Muuttoliikkeen myötä perheiden lähiomaisilta saama tuki on ohentunut luontaisen tukiverkoston jäädessä vanhalle kotipaikkakunnalle (myös Mattila 2012, 31). Jos luontaisen tukiverkoston hoivan puuttumista ei korvata virallisilla palveluilla, on yksinhuoltajaperheillä edessä hoivaköyhyys. Usein viralliset hoivapalvelut tunnistavat heikosti kaikkein vaikeimmassa asemassa olevat yksinhuoltajaperheet. (Kröger 2006, 97-98.) Tiittasen (2001, 141) mukaan diakoniatyössä kohdattujen perheiden elämäntilanne on usein erityisen vaikea. Heidän elämää kuvaa tietynlainen kapeutumisen ja näköalattomuus. Asiakkaina olevista lapsiperheistä suurin osa on yksinhuoltajaäitien perheitä, joilla on ensisijaisesti taloudellisia vaikeuksia, mutta myös sosiaalisia ja terveysongelmia.

Yksinhuoltajaäitien heikko työmarkkina-asema ja pienet tulot tekevät heistä riippuvaisia sosiaalisista tulonsiirroista, joista suurin osa heidän tuloistaan koostuu (Hakovirta 2006, 34). Perheen ja työn yhteensovittamisessa on vaikeuksia erityisesti yksinhuoltajilla (myös Rakkauden lahja 2008, 12). 1990-luvulla yksinhuoltajat kävivät töissä vaikka työnteko ei olisi välttämättä ollut taloudellisesti kannattavaa. Tämä kertoo työn olleen heille sisällöllisesti ja sosiaalisesti merkittävää. Myös lasten julkinen päivähoito on mahdollistanut yksinhuoltajaäitien työssäkäynnin. (Hakovirta 2006, 18, 35-36.) Toisaalta pienten lasten äidit eivät halua käydä töissä, koska he kokevat, että lapsi tarvitsee heitä kotona (Mattila 2012, 23). Viimeisen vuosikymmenen aikana on pienituloisuus eniten kasvanut alle 3-vuotiaiden lasten perheissä, suurissa lapsiperheissä ja yksinhuoltajaperheissä. Vaikka perheissä ei varsinaisesti nähtäisi nälkää ja heillä on asunto, niin jokapäiväistä elämää saattaa silti leimata selviytyminen. (Mattila 2012, 15.) Yksinhuoltajaperheiden tukemiseen tuleekin yhteiskunnassa kiinnittää erityisesti huomiota (Rakkauden lahja 2008, 12).

Yksinhuoltajaäideille saattaa lasten biologinen isä aiheuttaa murheita ja epävarmuutta. Monet heistä miettivät lasten ja isän tapaamisia sekä sitä millaiseksi isä-suhde muodostuu tulevaisuudessa. Noin puolet yksinhuoltajaäideistä haluaisi lisätä lasten ja isien tapaamista. Osa isistä kieltäytyy tapaamasta lapsiaan. Moni yksinhuoltaja kaipaa ja tarvitsisi enemmän omaa vapaa-aikaa, harrastuksia ja lepoa. Perhe ja lapset vaikuttavat yksinhuoltajan henkiseen jaksamiseen myönteisesti. Tiittasen (2001, 158) haastat-

telemat yksinhuoltajaäidit osoittivat uskomatonta jaksamista ja venymistä elämäntilanteessaan, vaikka siihen sisältyi paljon turvattomuutta.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Nuorten valitsema varhainen äitiys näyttää poikkeavalta, kun ensisynnyttäjien keski-ikä on noin 30 vuotta. Vaikka perhemallit ovat monimuotoistuneet ja perheiden koko on pienentynyt, niin yksinhuoltajuuteen pääsääntöisesti päädytään tai joudutaan, harvoin halutaan. Vanhemmuutta pidetään molempien vanhempien, sekä isän että äidin, tehtävänä. Tätä taustaa vasten nuori äiti yksinhuoltajana voi kohdata paheksuntaa ja epäluuloja pärjäämisestään äitinä ja vanhemman tehtävässä. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kuvata nuorten yksinhuoltajaäitien raskausaika, äidiksi tulemistä ja vanhemmuutta.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten nuoret yksinhuoltajaäidit ovat kokeneet raskausajan ja äidiksi tulemisen?
2. Millaisia vanhempia nuoret yksinhuoltajaäidit ovat?
3. Millaisia tavoitteita nuorilla yksinhuoltajaäideillä on vanhemmuudessa?

Seurakunnassa lapsi- ja perhetyö sekä diakonia- ja nuorisotyö ovat niitä työmuotoja, jotka tavoittavat nuoria yksinhuoltajaäitejä. Tutkimuksen tarkoituksena on antaa tietoa nuorten yksinhuoltajaäitien raskausajan, varhaisen äitiyden ja vanhemmuuden kokemuksista niille tahoille, jotka työskentelevät ja järjestävät toimintaa sekä raskaana olevien että jo synnyttäneiden nuorten äitien kanssa.

Tutkimuksen työelämäyhteistyökumppanina on Oulun seurakuntayhtymään kuuluvan Oulujoen seurakunnan diakoniatyö. Tutkimuksen myötä on tarkoitus tiivistää ja kehittää erityisnuorisotyön ja Oulujoen seurakunnan diakonityön välistä yhteistyötä nuorten yksinhuoltajaäitien kohdalla.

6.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimus on laadullinen tapaustutkimus. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 152). Tavoitteena on ymmärtää tutkittavaa ilmiötä osallistujien subjektiivisesta näkökulmasta (Kylmä & Juvakka 2007, 26). Tapaustutkimuksen tavoitteena on puolestaan ymmärtää tutkittavaa ilmiötä syvällisemmin. Tapaus voi olla lähes mikä tahansa, esimerkiksi yksilö, ryhmä, asiakas tai asiakasryhmä, joka on jossain suhteessa muista erottuva. (Metsämuuronen 2008, 16-17.) Tämän tutkimuksen tapauksena ovat nuoret yksinhuoltajaäidit, joiden elämäntilanne poikkeaa suurimman osan samanikäisten nuorten naisten elämäntilanteesta.

Laadullisen tutkimuksen tavoitteena ovat osallistujien omat kuvaukset heidän kokemastaan todellisuudesta. Kuvausten oletetaan sisältävän heidän tärkeinä ja merkittävänä pitämiä asioita. Laadullisessa tutkimuksessa voidaan tutkia kokemuksiin ja käsityksiin liittyviä merkityksiä. Kokemukset ovat aina henkilökohtaisia. Käsityksen ja sitä vastaavan kokemuksen välillä ei välttämättä ole yhteyttä. (Vilka 2005, 97-98.) Varhaiseen äitiyteen ja yksinhuoltajuuteen liittyy monenlaisia käsityksiä ja ennakkoluuloja. Nuoria äitejä pidetään ”vääräikäisinä” äiteinä (Hirvonen 2000; Niemelä 2005). Yksinhuoltajuuden yleistymisestä huolimatta siihen liittyy käsitys epäonnistumisesta ja yhteiskunnallista leimautumista. (Tiittanen 2001, 142). Tässä tutkimuksessa tutkin nuorten yksinhuoltajaäitien kokemuksia raskausajasta ja äidiksi tulemisesta sekä äitiydestä ja vanhemmuudesta. Heidän kokemukset voivat poiketa yleisestä nuorten äitiyteen ja yksinhuoltajuuteen liittyvistä käsityksistä.

6.3 Aineiston kerääminen

Laadulliseen tutkimukseen valitaan sellaisia osallistujia, joilla on kokemusta tutkittavasta asiasta. Osallistujat haluavat ja osaavat kuvata tutkittavaa ilmiötä. Tutkijalla on usein läheinen kontakti tutkimuksen osallistujiin. Siksi laadullisessa tutkimuksessa mie-

luummin käytetään osallistujan kuin tutkittavan käsitettä. (Kylmä & Juvakka 2007, 26-28, 58.)

Tutkimusaineiston hankin haastattelemalla kolmea yksinhuoltajaäitiä, jotka ovat olleet ensimmäisen kerran raskaana alle 20-vuotiana. Äidit olivat erityisnuorisotyön asiakkaina ja sen eri toiminnoissa mukana. Heitä oli luontevaa pyytää osallistumaan tutkimukseen, johon he suostuivat mielellään. Myös työelämäyhteistyökumppanin eli Oulujoen seurakunnan diakoniatyöntekijät kysyivät asiakkaina olevia nuoria yksinhuoltajaäitejä mukaan tutkimukseen. Kukaan heidän asiakkaistaan ei kuitenkaan halunnut osallistua tutkimukseen, joten tutkimuksessa ei toteutunut alkuperäinen suunnitelma, että puolet haastateltavista olisi ollut Oulujoen seurakunnan diakoniatyön ja puolet erityisnuorisotyön asiakkaita. Tiittasen (2001, 142) mukaan perheeseen liittyvä tutkimus on erityisen haasteellista, kun on kyseessä perheeseen liittyvät vaikeudet ja ongelmat. Kotia pidetään yksityisalueena, jonne pääseminen on eettisesti herkkää aluetta. Useissa yhteyksissä perhettä käytetään sosiaalisen kelpoisuuden mittarina.

Tapasin tutkimukseen osallistujat henkilökohtaisesti ennen ensimmäistä haastattelua. Sovin tapaamiset kotikäynneillä tai puhelimitse. Tapaamisten tarkoituksena oli kertoa osallistujille tarkemmin tutkimuksen aihepiiristä ja sen tarkoituksesta niin, että he pystyivät varmistamaan osallistumisensa tutkimukseen. Vakuutin osallistujille tutkimuksen luottamuksellisuudesta: osallistujien henkilöllisyys ei tule tutkimuksessa esille ja haastattelumateriaali jää vain tutkijan käyttöön. Korostin myös, että heidän osallistumisensa tutkimukseen oli tärkeää, että he sitoutuisivat haastatteluihin. Tapaamisten tavoitteena oli myös tutkimusprosessiin liittyvän luottamuksen synnyttäminen niin, että osallistujat rohkenisivat avoimesti kertoa kokemuksiaan, näkemyksiään ja ajatuksiaan haastatteluissa. (Vilkkä 2005, 153-155.)

Kaikkia nuoria yksinhuoltajaäitiä haastateltiin kolme kertaa lokakuun 2012 ja huhtikuun 2013 välisenä aikana. Sovin haastattelut joko puhelimitse tai kotikäynnillä mahdollisimman pian edellisen haastattelun ja sen litteroinnin jälkeen. Litterointi heti haastattelujen jälkeen oli yksi syy haastattelujen venymiseen. Tämä oli kuitenkin minulle

tutkijana paras tapa pitää tutkimushaastattelut koossa. Haastattelujen tekemisen pitkittymiseen vaikutti myös se, että osa niistä peruuntui lasten tai haastateltavan sairastumisen ja haastattelun unohtamisen takia. Haastateltavat olivat kuitenkin itsekin aktiivisia sopimaan uuden haastatteluajan peruuntuneen tilalle.

Tutkimushaastattelut tehtiin haastateltavien kotona, Oulun seurakuntayhtymän erityisnuorisotyön toimitiloissa ja työhuoneessa, sen mukaan miten osallistuja halusi. Varmistin, että haastattelutila oli rauhallinen ilman ulkopuolisia häiriötekijöitä. Tarvittaessa järjestin lastenhoitajan haastattelun ajaksi. Yhdessä haastattelussa oli mukana yhteistyökumppani. Hänen oli tarkoitus olla lapsen kanssa, joka olikin isovanhemman hoidossa. Haastateltavalle oli luonnollista yhteistyökumppanin läsnäolo, koska haastateltava oli yhteinen asiakkaamme.

Nauhoitin haastattelut Sonyn Portable Minidisc Recorder-nauhurilla. Ensimmäinen haastateltava kertasi toisen haastattelun aluksi pyynnöstäni ensimmäisen haastattelun loppua, koska se oli vahingossa pyyhkiytynyt levykkeeltä pois. Sen jälkeen opin ottamaan levykkeen ja paristot pois joka haastattelukerran jälkeen.

Koska litteroin nauhoitetut haastattelut ennen seuraavaa haastattelua, niin haastateltavat saivat halutessaan lukea edellisen haastattelunsa, jolloin heillä oli mahdollisuus täydentää tai korjata sanomaansa. Kaksi kolmesta haastateltavasta halusi lukea ne ennen uuden haastattelun aloittamista. Kukaan heistä ei lukenut viimeistä litteroitua haastattelua. Litteroitua tekstiä on yhteensä 43 sivua 12 fontilla ja 1,5 rivivälillä kirjoitettuna. Haastateltavien osuus haastatteluista on litteroitu sanatarkasti, sen sijaan haastattelijalta on kirjattu vain puhutun tekstin keskeiset ajatukset. Litteroidusta tekstistä on myös jätetty pois tauot ja sellaiset äännähdykset, joilla ei ole yhteyttä sanottuun tekstiin.

Laadullisen tutkimuksen haastattelussa on tarkoitus saada monipuolisia kuvauksia tutkittavasta ilmiöstä (Kylmä & Juvakka 2007, 79). Ensimmäisellä haastattelukerralla haastateltavat kertoivat sekä tämän hetkisestä että ennen raskautta olleesta elämäntilan-

teestaan, raskausajastaan ja äidiksi tulemisesta. Toisessa ja kolmannessa haastattelussa käsiteltiin äitiyttä, vanhemmuutta ja yksinhuoltajuutta.

Avoin haastattelu on tavallisesti yksilöhaastattelu, joka perustuu haastateltavan ja haastattelijan väliseen vuorovaikutukseen ja luottamukselliseen suhteeseen (Metsämuuronen 2008, 41; Vilkkä 2005, 104; Kylmä & Juvakka 2007, 80). Tässä tutkimuksessa jokaisen haastateltavan ensimmäinen haastattelu oli avoin haastattelu. Ennen haastattelun alkua kertosin haastattelun aiheen, jonka jälkeen haastateltava hetken mietti ennen kuin aloitti puhumisen. Avoimessa haastattelussa ei käytetä valmiita kysymyksiä eikä teemoja ja se on olemukseltaan lähellä keskustelua. Haastattelijalla ei ohjaile keskustelua, vaan aihe etenee haastateltavan mukaan. Haastateltava voi puhua aiheesta vapaasti ja haluamistaan näkökulmista. Haastattelijan tehtävänä on tarvittaessa syventää käsiteltävää aihetta tekemällä kysymyksiä haastateltavan vastausten tai kuvausten perusteella sekä huolehtia, että haastattelu pysyy aiheessa. Haastateltava voi jossain määrin poiketa aiheesta, varsinkin jos aihe on tunteita kuormittava. Tutkijan tehtävä on kuitenkin palauttaa haastateltava aiheeseen. (Kylmä & Juvakka 2007, 80, 93.) Tässä tutkimuksessa haastateltavat pysyivät varsin hyvin aiheessa. Sivupoluilta päästiin helposti takaisin aiheeseen, koska haastattelu oli keskustelunomainen. Avoin haastattelu toimi ensimmäisissä haastatteluissa hyvin, kun haastateltavat saivat kertoa menneestä ja taakse jääneestä kokemuksesta.

Seuraavat haastattelut käsitelivät nuorten yksinhuoltajaäitien nykyhetkeä eli äitiyttä ja vanhemmuutta. Huomasin, että haastateltavien ei ollutkaan yhtä helppoa kertoa tarinaa kuin ensimmäisessä haastattelussa. Pienten lasten äiteinä he tarvitsivat apukysymyksiä kertoessaan vanhemmuudesta ja yksinhuoltajuudesta. Pohdin sen osaksi johtuvan siitä, ettei heidän tämänhetkinen elämäntilanne ole valmis tarina, jota voi muistella. Nuoren yksinhuoltajan äitiys ja vanhemmuus olivat haastatteluissa läsnä iloineen ja suruineen, haasteineen ja kysymyksineen. Vanhemmuuden teemaan tekemiäni kysymyksiä on Liitteessä 1. Kysymysten lähtökohtana olivat vanhemmuuteen liittyvät toinen ja kolmas tutkimuskysymys, joita lähestyttiin eri puolilta.

Emansipatorisuus on tärkeä elementti laadullisessa tutkimuksessa. Emansipatorisuudella tarkoitetaan, että tutkimuksen tulisi lisätä myös haastateltavien ymmärrystä tutkittavasta asiasta ja sen myötä vaikuttaa myönteisesti haastateltavien tutkittavaan asiaan liittyviin ajattelu- ja toimintatapoihin. Haastateltavat eivät ole vain tiedon hankinnan välineitä, vaan heille itselleen pitäisi jäädä jotain haastattelusta. Tutkimushaastatteluissa nuoret yksinhuoltajaäidit kertoivat avoimesti kokemuksistaan raskausajasta äitiyteen sekä kuvasivat millaisia vanhempia he ovat ja haluavat olla lapsilleen. Vaikka yksi äideistä itki kertoessaan hänelle vaikeista asioista, niin haastattelun jälkeen hän totesi olevan hänelle tarpeellista ja tärkeää saada puhua niistä asioista. Asioiden saottaminen avoimessa haastattelussa mahdollistaa tutkimushaastattelujen emansipatorisuuden. (Vilka 2005, 103.)

Tutkimustuloksissa on käytettyjen lainausten tunnistetiedot, kuten henkilöiden ja paikkojen nimet, merkitty xxx-merkeillä. Lainaukset on merkitty niin, että Ä tarkoittaa osallistujaa, äitiä ja numerot 1,2 ja 3 osallistujia satunnaisessa järjestyksessä.

6.4 Aineiston analysointi

Tutkimushaastatteluista tulee tavallisesti laaja ja moniaineksinen aineisto, jota voi lähestyä monella eri tavalla. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimusaineiston kokoaminen ja käsittely kietoutuvat tiiviisti toisiinsa. Tutkimusaineiston luokittelu, analysointi ja tulkinta ovat toisiinsa liittyviä, mutta varsin erilaisia osatehtäviä. Laadullisen tutkimuksen analyysiin kuuluu tutkimusaineiston ja tutkimuskysymysten tiivis vuoropuhelu. Tutkijan tulee jättää omat ennakkokäsitykset syrjään tarkastellessani aineistoa, jota pidin tietoisesti mielessä koko analyysiprosessin ajan. (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 11, 13.)

Sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen metodi, jossa tutkimusaineisto tiivistetään niin, että tutkittavaa ilmiötä voidaan kuvata lyhyesti ja yleistävästi, ja että tutkittavien ilmiöiden väliset suhteet saadaan selkeästi esille. Sisällönanalyysissä on olennaista tutkimusaineiston samanlaisuuksien ja erilaisuuksien erottaminen. Aineistolähtöisessä

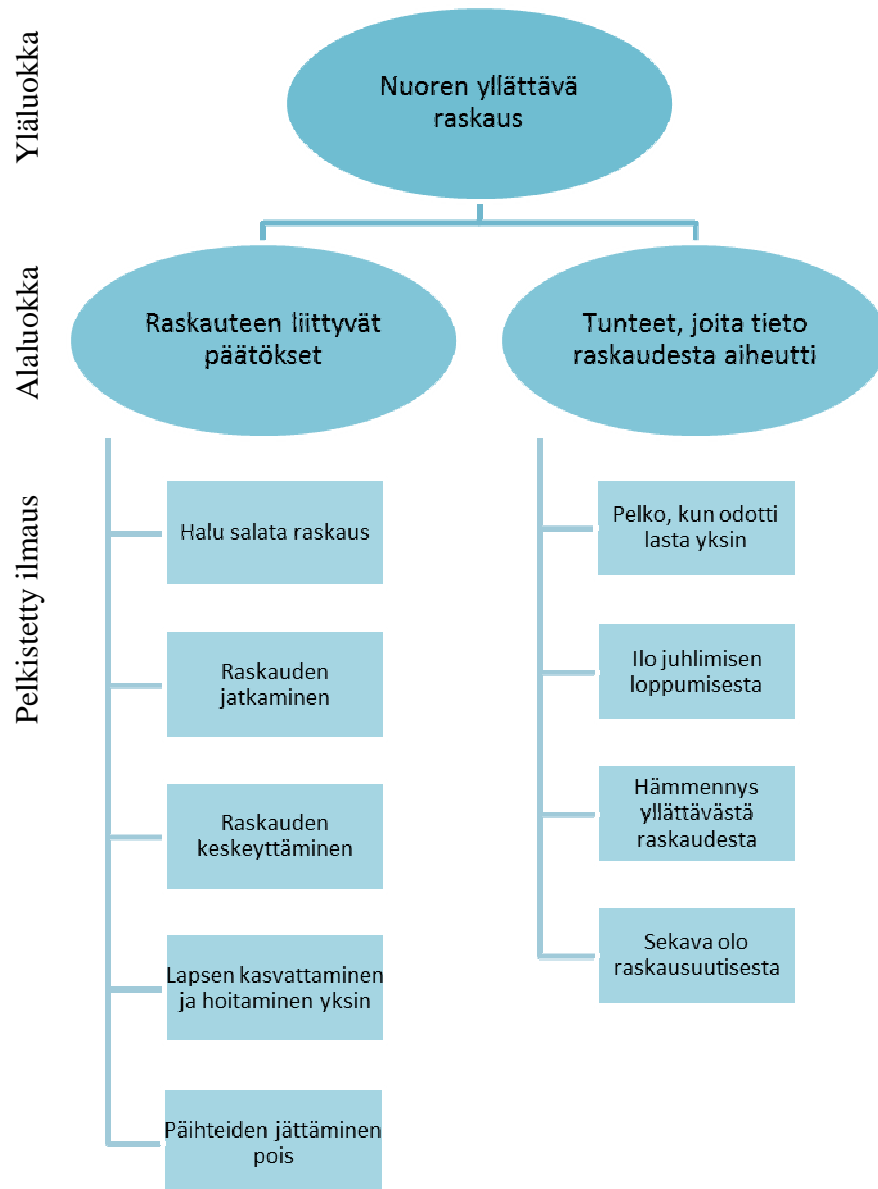
sisällönanalyysissä käytetään induktiivista päättelyä, jolloin aineisto kuvataan käsitteellisesti. Aineistoa tutkitaan mahdollisimman avoimin kysymyksin. Tarkoitus on selvittää, mitä aineisto kertoo tutkittavasta ilmiöstä. Aineiston analyysia ohjaavat tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset. (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2001, 23-24; Kylmä & Juvakka 2007, 117.)

Aloitin aineiston hahmottamisen lukemalla litteroidut haastattelut useampaan kertaan, jonka jälkeen poimin haastattelujen keskeiset teemat tutkimuskysymyksistä johdettujen alakysymysten avulla. Tutkimuskysymyksistä purettujen alakysymysten avulla löysin sopivan tavan koodata aineisto jokaista tutkimuskysymyksen osa-aluetta varten. (Kylmä & Juvakka 2007, 116-117; Ruusu vuori ym. 2010, 18- 21.) Litteroituihin haastatteluihin merkitsin teemat omilla väreillä, jolloin niiden järjesteleminen alakysymysten mukaan helpottui. Teemoina olivat raskaus, raskauden keskeytyminen, äitiys ja vanhemmuus, yksinhuoltajuus, suhde lasten isiin sekä omien vanhempien merkitys raskausaikana ja vanhemmuuden mallina.

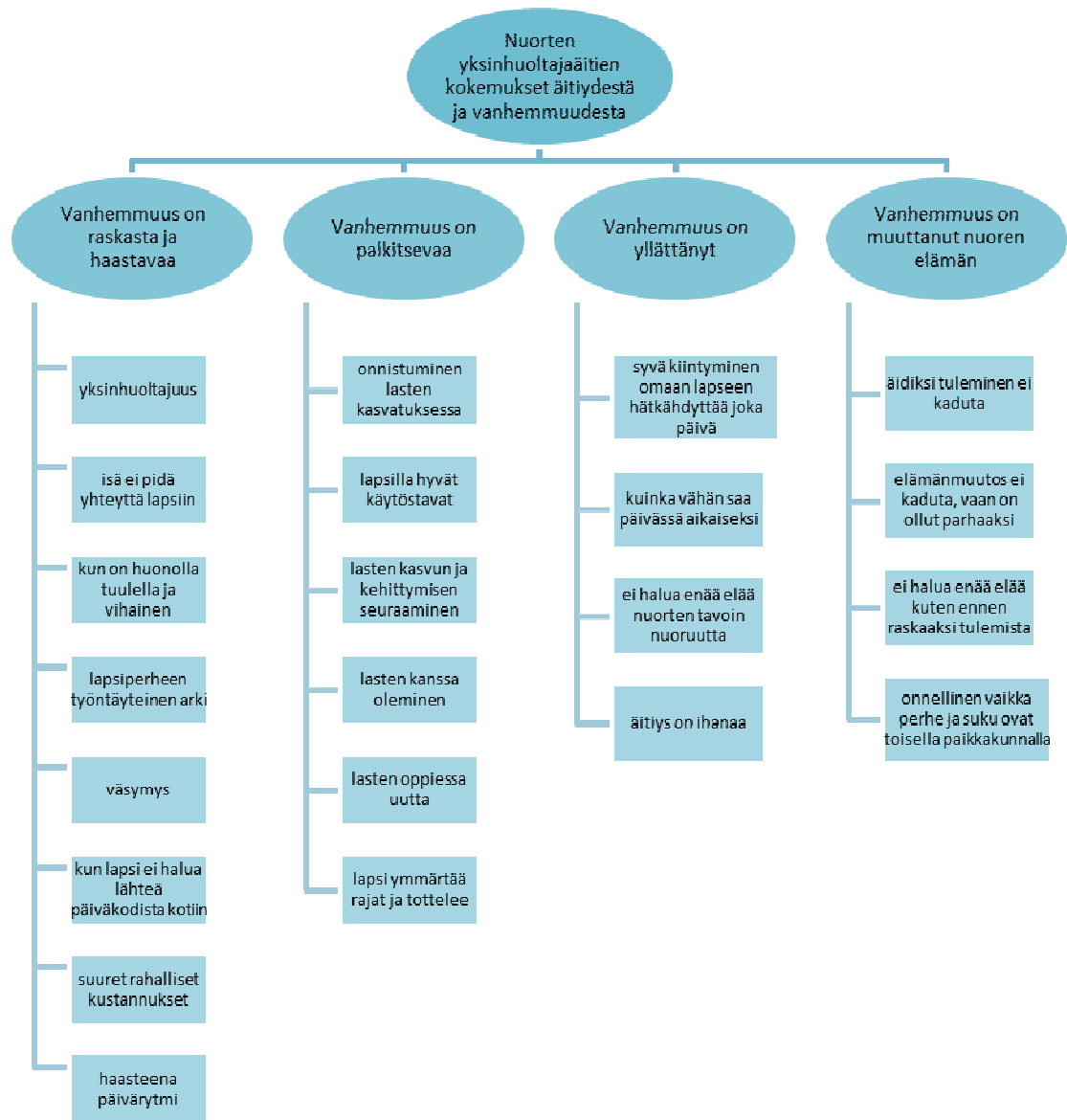
Haastattelujen kokonaisuuden hahmottaminen mahdollistaa aineiston yksityiskohtaisemman analyysin, jonka vaiheita ovat pelkistäminen, ryhmittely ja abstrahointi (Kylmä & Juvakka 2007, 116). Ennen analyysin aloittamista tulee määrittää analyysiyksikkö, joka on tavallisimmin sana, lause, lauseen osa, ajatuskokonaisuus tai sanayhdistelmä. Tässä tutkimuksessa sopivaksi analyysiyksiköksi valikoitui lauseen osa. (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2001, 25-26.)

Tutkimusaineiston pelkistämällä tarkoitetaan tutkimuskysymysten kannalta epäolennaisen tiedon karsimista. Pelkistettäessä merkitykselliset ilmaisut tiivistetään siten, että niiden olennainen sisältö säilyy. Pelkistämisen jälkeen ryhmittelin aineiston uudaksi ja johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi. Ryhmittelyn tarkoituksena on käydä tutkimusaineisto järjestelmällisesti läpi tutkimusongelman, keskeisten käsitteiden ja lähtökohtien määrittämällä tavalla. Ryhmittelyssä aineistosta muodostui pelkistettyjen ilmausten pohjalta ala- ja yläluokkia. (Kylmä & Juvakka 2007, 117; Vilkkä 2005, 140; Ruusu vuori ym. 2010, 18- 21.) Samaa tarkoittavat ilmaukset yhdistin samaan luokkaan. Aineistoa abstrahoidessa yhdistetään samansisältöisiä luokkia yläluokiksi. (Latvala &

Vanhanen-Nuutinen 2001, 28-29.) Esimerkkeinä yläluokkien muodostamisesta ovat Kuvio 1, joka kuvaa nuoren raskausajan kokemuksiin liittyvää nuoren yllättävää raskautta sekä Kuvio 2, jossa kuvataan nuorten yksinhuoltajaäitien kokemuksia äitiydestä ja vanhemmuudesta.

KUVIO 1. Nuoren raskausajan kokemuksiin liittyvän nuoren yllättävä raskaus-yläluokan muodostuminen

KUVIO 2. Nuoren vanhemmuuteen liittyvän nuorten yksinhuoltajaäitien kokemukset äitiydestä ja vanhemmuudesta - yläluokan muodostuminen

Ryhmistä muodostui käsitteitä, jotka ovat tutkimuksen tulos (Vilka 2005, 140). Aineiston pelkistämisen- ja ryhmittelyvaiheessa jo abstrahoidaan aineistoa. Sisällönanalyysin kolmas vaihe liittyykin edellisten vaiheiden kanssa. Pelkistämisen, ryhmittelyn ja abstrahoinnin avulla rakennettu synteesi antaa vastauksen tutkimuksen tarkoitukseen ja tutkimuskysymyksiin. (Kylmä & Juvakka 2007, 119.)

6.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa selvitetään kuinka totuudenmukaista tietoa tutkimuksella on pystytty tuottamaan. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida mm. uskottavuudella, vahvistettavuudella, refleksiivisyydellä ja siirrettävyydellä. (Kylmä & Juvakka 2007, 127.)

Uskottavuudella pyritään osoittamaan koko tutkimuksen uskottavuus. Tutkijan on varmistettava, että tutkimustulokset vastaavat osallistujien käsityksiä tutkimuskohteesta. Tässä tutkimuksessa jokaista osallistujaa haastateltiin kolme kertaa. Ennen seuraavaa haastattelua osallistujien oli mahdollisuus lukea edellinen haastattelu ja tarvittaessa tehdä tarkennuksia, korjauksia ja lisäyksiä, joita kukaan heistä ei kuitenkaan tehnyt. Analyysia tehdessäni ja raporttia kirjoittaessani pitäydyin tarkasti haastatteluita saatuun aineistoon. Koska minulla oli myös muuta, aineiston ulkopuolista tietoa tutkimuskohteesta, vältin käyttämästä sitä. Tutkimuksen uskottavuutta vahvistaa myös se, että tutkija on riittävän pitkän ajan tekemisissä tutkittavan ilmiön kanssa. Olen työskennellyt tutkimukseen osallistuneiden nuorten yksinhuoltajaäitien kanssa usean vuoden ajan. He ovat kertoneet tutkittavasta ilmiöstä eli kokemuksiaan raskaudesta ja vanhemmuudesta henkilökohtaisissa keskusteluissa, ryhmätilanteissa, toimintapäivissä ja leireillä. (Kylmä & Juvakka 2007, 127-128.)

Tutkimusprosessin eri vaiheissa olen kirjannut ajatuksiani ja huomioitani muistiinpanoihin. Muistiinpanoja olen hyödyntänyt tutkimusprosessin eri vaiheissa, mikä vahvistaa tutkimuksen uskottavuutta. Tutkimuksen vahvistettavuus liittyy koko tutkimusprosessiin. Olen kirjannut tutkimusprosessin niin, että sen kulkua voidaan seurata pääpiirteissään. Tutkijana minun on oltava tietoinen lähtökohdistani tutkimuksen tekijänä, jolla tarkoitetaan tutkimuksen reflektiivisyyttä. Koska tutkimuksen osallistujat olivat minulle tuttuja, olivat haastattelutilanteet leppoisia, vaikka osallistujat kertoivat myös vaikeita ja raskaita asioita. Keskustellen edenneet haastattelut olivat luontevia, koska olin samantyyppisesti työskennellyt osallistujien kanssa aikaisemminkin. Tutkijana minun ei tarvinnut erikseen luoda haastatteluihin luottamuksellista ilmapiiriä. (Kylmä & Juvakka 2007, 128-129.)

Siirrettävyydellä tarkoitetaan tutkimuksen tulosten siirrettävyyttä muihin vastaaviin tilanteisiin. Tutkimustulokset ovat suuntaa antavia, koska tutkimukseen osallistui ainoastaan kolme nuorta yksinhuoltajaäitiä. Tutkimustuloksia ei voida täysin siirtää muihin vastaaviin tilanteisiin, vaikka tutkimuksessa on kuvattu mahdollisimman tarkasti osallistujista ja heidän elämäntilanteestaan paljastamatta osallistujien henkilöllisyyttä. Kokemukset ilmiöistä ovat aina henkilökohtaisia, joka näkyi tutkimuksen tuloksissa erilaisina näkökulmina. (Kylmä & Juvakka 2007,129.) Tutkimustuloksissa löytyi kuitenkin yhtäläisyyttä aikaisempiin tutkimuksiin. Varhaista äitiyttä koskevat tutkimustulokset ovat samansuuntaisia kuin Hirvosen (2000) ja Särkiön (2002) nuoria äitejä koskevissa tutkimuksissa. Tämän tutkimuksen yksinhuoltajuuteen liittyvissä tutkimustuloksissa on verrattavuutta Mattilan (2012) tutkimukseen yksinhuoltajuudesta.

Kvalitatiivisen tutkimuksen eettisiä periaatteita ovat osallistujien vapaaehtoisuus ja heidän henkilöllisyyden suojaaminen sekä luottamuksellisuus (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2001, 39). Nuoret yksinhuoltajaäidit osallistuivat tutkimukseen vapaaehtoisesti. Koska he olivat minulle tutkijana entuudestaan tuttuja, mietin tutkimuksen alussa sen merkitystä, että he mahdollisesti halusivat olla vain ystävällisiä osallistumalla tutkimukseeni. Haastatteluprosessi oli kuitenkin niin pitkä, että sen aikana minulle varmistui osallistujien vapaaehtoisuus ja halukkuus osallistua tutkimukseen, mikä näkyi heidän sitoutumisessaan. Varmistin haastattelujen luottamuksellisuutta kysymällä haluavatko osallistujat kirjallisen vakuuden siitä, ettei heidän henkilöllisyytensä tule tutkimuksen missään vaiheessa esille ja että käytän tutkimusaineistoa vain tähän tutkimukseen. Osallistujat eivät pitäneet kirjallista sopimusta tarpeellisena. Pidin koko tutkimusprosessin ajan mielessäni osallistujien nuoruuden, koska he eivät välttämättä osanneet arvioida luottamuksellisuuden merkitystä. Sen takia minulle tutkijana oli ennistä tärkeämpää huolehtia, että osallistujien henkilöllisyys pysyy salassa.

7 NUORTEN YKSINHUOLTAJAAITIEN KOKEMUKSET RASKAUDESTA JA ÄIDIKSI TULEMISESTA

7.1 Elämäntilanne ennen raskautta

Oli hyvin villiä. Ja ei ollu oikeastaan mitään otetta elämään, että sitä vaan mentiin viikonloput. Aluksihan se alko siitä, että viikonloppuna mentiin ja tai no ihan alku oli kolmetoista vuotiaana, ku alko karkailemaan kotoa, ku oli tiukat säännöt ja harasin vastaan. Ni sitä halus vähän niinku maistaa sitä mitä niillä kavereilla oli, ku ne oli vanhempia eikä mittää sääntöjä enää ollu. Ni siitä se lähti alakuun ja sitten sijoitettiin puoleks vuodeks lastenkottiin ja sieltä onneksi pääsin pois, että kaikkihan ois erilaista, jos se en ois päässyt pois silloin, mä olisin huostaan otettu ja sijoituksessa yhä 18-vuotiaaseen saakka. Eihän sitä tietäis vaikkei mulla mitään lasta ois edes. (Ä3)

Tutkimukseen osallistui kolme nuorta yksinhuoltajaäitiä. Haastatteluhetkellä nuorin äiti 19-vuotias ja hänellä oli yksi lapsi. Kahden lapsen äiti oli 25-vuotias ja kolmen lapsen äiti 26-vuotias. Yksi heistä aloitti tutkimuksen aikana opiskelun ja yksi oli sairaslomalla. Kolmas äideistä oli vanhempainvapaalla. Haastattelun alussa kaksi äitiä kertoi elämänmuutoksistaan: toisen lapset olivat aloittaneet päiväkodissa ja toinen oli saanut uuden, isomman asunnon. Yhdellä äidillä oli uusi parisuhde.

Nuorin äideistä oli 16-vuotias tullessaan ensimmäisen kerran raskaaksi. Kaksi muuta äitiä olivat juuri tulleet täysi-ikäisiksi, toinen oli 18-vuotias ja toinen 19-vuotias. Nuoren raskautta pidetään poikkeamana elämänkaaresta. Useissa tutkimuksissa nuoren raskautta hänen ikänsä takia pidetään fyysisenä, psyykkisenä ja sosiaalisen riskinä. (Hirvonen 2000, 33-36; Piensoho 2001, 27; Särkiö 2002, 41.)

Raskaaksi tullessaan kaksi nuorista asui perheensä luona ja olivat koulussa tai opiskelivat. Kolmas heistä asui opiskelupaikkakunnalla. Kahden nuoren vanhemmat olivat eronneet. Toinen heistä asui äidin ja pienempien sisarusten kanssa ja toinen isän luona. Kolmas nuorista oli kasvanut siskonsa kanssa sijaisperheessä. Haastatteluhetkellä hänellä oli yhteys biologiseen äitiin. Biologinen isä oli kuollut. Oinosen (2001, 113-114) mukaan nykyään monilla nuorilla on kokemusta erilaisista perhemuodoista lapsuuden

perheessään. Hirvosen (2000, 70) tutkimukseen osallistuneiden nuorten mielestä perhetausta oli osin vaikuttanut siihen, että he olivat joutuneet tai halunneet itsenäistyä varhain. Heillä oli myös omassa perheessään malli varhaisesta vanhemmuudesta. Tässä tutkimuksessa nuoret äidit eivät tuoneet esille perhetaustan merkitystä varhaiseen äitiyteensä.

Tässä tutkimuksessa kaikki nuoret kertoivat käyttäneensä päihteitä ennen raskautta. Kaksi heistä kuvasi elämänsä railakkaaksi, johon kuului runsas alkoholin käyttö. Toinen heistä oli kokeillut myös marihuanaa. He kapinoivat rajusti kodin ja aikuisten asettamia rajoja vastaan. Molemmat olivat lastensuojelun asiakkaita ja he olivat olleet sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Särkiö (2002, 24) toteaa tutkimuksessaan nuorten alkoholin käytön olevan rajojen kokeilemistä. Mutta se voi myös olla selviytymiskeino vaikeaksi koetussa elämäntilanteessa. Kolmas tämän tutkimuksen nuorista vain mainitsi päihteet. Häneltä alkoholi jäi pois heti raskaaksi tultuaan kuten muillakin äideillä (myös Särkiö 2002, 42). Hirvosen (2000, 35) mukaan nuoren raskaus voi vähentää nuoren riskikäyttäytymistä, kuten tupakointia ja päihteiden käyttöä. Raskaus voi olla mahdollisuus muuttaa elämä paremmaksi.

7.2 Tieto raskaudesta

Kuulin raskaudesta ollessani xxx-luokalla xxx:n koulussa. Me oltiin englannin tunnilla, kun mä sain puhelun oudosta numerosta ja mää sitte ihmettelin no kuka tää vois olla, että mäpä vastaan siihen ja poistuין luokasta. Vastasin ja siellä oli nuori naisääni, joka ei alakuun muistanu esittää, esittäytyä, ja kysy multa, että kuka siellä on ja mää vastasin, että xxxx ja hän kysy, että minkä ikäne nää oot. Mää vastasin sitte, että no mä oon kuustoistavuotias ja jatko kysymällä, että no mitenkä tämän isän, isän laita ja että ai-aiotko pitää lapsen. (Ä3)

Nuorille äideille tieto raskaudesta oli yllätys. Heidän ensimmäiset raskautensa olivat suunnittelemattomia (myös Hirvonen 2000,71), kuten puolella Särkiön (2002, 41) tutkimukseen osallistuneilla nuorilla äideillä. Omien sanojensa mukaan he eivät todellakaan ajatelleet tulla raskaaksi. Yksi nuorista oli tietoinen riskistä tulla raskaaksi, mutta

hän ei käyttänyt eikä hyväksynyt e-pillereitä vakaumuksensa takia (myös Särkiö 2002, 37). Nuori puhui ehkäisystä omasta näkökulmastaan. Yksi nuorista päätyi kierukkaan kahden lapsen syntymän ja abortin jälkeen. Yhdelle nuorista abortin jälkeen toinen raskaus oli suunniteltu yhdessä lapsen isän kanssa (myös Hirvonen 2000, 71 ja Särkiö 2002, 41).

Raskaus oli nuorille hämmentävä tieto. Nuori tarvitsi aikaa miettiä raskautta ja tulevaa elämänmuutosta rauhassa. Raskaus oli myös salaisuus, joka haluttiin pitää itsellä mahdollisimman pitkään (myös Hirvonen 2000, 76). Salaamiseen vaikutti raskauden etenemisen epävarmuus. Oletettavasti nuoret halusivat myös suojella itseään muiden ihmisten kommenteilta. Yksi nuorista halusi heti kertoa raskaudesta läheiselle ihmiselle.

Saatuaan tiedon raskaudesta nuorten äitien tunteet myllersivät pelosta iloon (myös Hirvonen 2000, 72 ja Särkiö 2002, 42). Eräälle nuorista oli itsestään selvää, että hän pitää lapsen. Abortti ei ollut hänelle vaihtoehto (myös Särkiö 2002, 44). Hän halusi kasvattaa lapsen yksin ja valitsi tietoisesti yksinhuoltajuuden. Koska aika päättää raskauden keskeyttämisestä tai jatkamisesta on lyhyt, on tärkeää miettiä tarkoin eri vaihtoehtoja myös tunnetasolla (Rainto 2004, 4). Hirvosen (2000, 19) mukaan raskauteen liittyvä päätös vaikuttaa pitkälle nuoren elämään ja sen kanssa on jatkettava elämää.

Yksi nuorista harkitsi aborttia, koska alkanut raskaus pelotti häntä. Hän päätti pitää lapsen, vaikka hän joutuisi huolehtimaan lapsesta yksin (myös Särkiö 2002, 43). Tälle nuorelle yksinhuoltajuus ei ollut valinta, vaan ainoa vaihtoehto. Nuori kuitenkin iloitsi raskaudesta, koska sen myötä häneltä loppui epäsäännöllinen elämä ja alkoholin nauttiminen. Tultuaan toisen kerran raskaaksi hän päätyi aborttiin. Nuori ei mielestään silloin pystynyt vuoden ikäisen lapsen yksinhuoltajana ajattelemaan ja toimimaan järkevästi. Jälkeenpäin hänellä oli syyllinen olo siitä, että hän oli tappanut lapsen. Myös Rainnon (2004, 33) ja Särkiön (2002, 44) tutkimuksissa raskaudenkeskeytys herätti naisissa monenlaisia ja ristiriitaisia tunteita. Naiset kokivat syyllisyyttä, pahaa oloa, huonoa omaa tuntoa ja katumusta, mutta myös helpotusta.

Kolmannen nuoren ensimmäinen raskaus päättyi aborttiin, koska lapsen isä ei halunnut lasta. Nuorta rohkaisti itsenäiseen päätökseen, jossa häntä tukivat sisko, neuvolan terveydenhoitaja ja lääkäri. Rainto (2004, 17) toteaa, että monet tutkimukset ovat tuoneet esiin psyykkisen tuen tarpeellisuutta raskaudenkeskeytysasiakkaan hoidossa. Abortti oli nuorelle vaikea päätös, joka vieläkin tuntui hänestä raskaalta asialta. Hän perusteli päätöstään nuoruudellaan. Hän ei ollut valmis äidiksi eikä yksinhuoltajaksi. Hänestä oli hyvänä, ettei monikaan tiennyt hänen raskaudestaan eikä abortista. Myös Rainnon (2004, 14) tutkimuksen mukaan osa naisista päättyy epäröiden aborttiin. Elämäntilanne sekä aikaisemmat kokemukset ja tulevaisuuden suunnitelmat vaikuttavat naisen päätökseen keskeyttää raskaus.

Tässä tutkimuksessa yhden nuoren äiti toivoi nuoren tekevän abortin, mutta nuori halusi jatkaa raskautta (myös Särkiö 2002, 44). Erilaisista voimakkaista tunteista huolimatta nuoret tekivät itsenäisesti raskauteen liittyvät päätökset (myös Rainto 2004, 4). Rainnon (2004, 4) mukaan nainen joutuu, vaikei niin haluaisi, tekemään raskautta koskevan päätöksen yksin. Hirvosen (2000, 73, 75) tutkimuksessa vain kolmannes nuorista päätti raskauden jatkamisesta yksin. Muut tekivät päätöksen lapsen isän kanssa, kuten suurin osa Särkiön (2002, 44) tutkimuksen nuorista.

7.3 Raskausajasta ja äidiksi tulemisesta

Viimeset kolme kuukautta olihan ne tosi rankkoja, se alko itelläki, kävi mielessä, että se, että entäpä jos en jaksakaan, jos se on kauhian itkunen se vauva, että apua. --- Ja sitten äiti, äiti alko siinä sitten niinko pikkusen sen jälkeen, että ootko, että ootko miettiny, että jos antaisit adoptioon sen lapsen, että entä jos sinä et pärjää sen kanssa? No minä, että miten, voi pikkuvauva, et en, että tuo vaihtoehto ei oo käyny mielessä. Että tuota onha se varmaan ihan eri asia, ku se on oma lapsi sitte. Ninniin tuota entä jos se on kauhian itkunen ja kuka sinua sitten auttaa ja se mieski semmonen, että oisit voinu, voinu valita ees miehen paremmin. ---Mutta tuota sitten ku tuli synnytyksen aika ja äiti tuli sitte kattomaan vauvaa ja sillä pääs itku, ettei hän oo koskaan nähny nuin kaunista vauvaa, että sitte se, että xxx oli tosi rauhallinen, siis sillai niinku, ettei itkeskelly turhaan eikä ollu mitään mitä minä pelekäsin, ett ois ollu koliikkia tai muuten vaan käretynen vauva. (Ä2)

Raskausaika oli osalle nuorista raskas. Erään nuoren raskauteen liittyi paljon fyysistä pahoinvointia ja hänen mielialansa oli erityisen herkkä (myös Hirvonen 2000, 79). Haastatteluissa tuli esille se kuinka ristiriitaisia ajatuksia ja tunteita nuorilla oli raskauden alussa (myös Hirvonen 2000, 77). Heidän huolensa ja pelkonsa liittyivät tulevaan lapseen ja äitiyteen. He arvioivat omia taitojaan toimia äitinä (myös Särkiö 2002, 42). Äidittömäksi itsensä kokeva nuori koki haastavana olla itse äiti, koska häneltä puuttui äidin malli. Kaikki nuoret eivät olleet mielestään lapsirakkaita. Heitä pelotti, jos he eivät pitäisi tai kiintyisi omaan lapseen. Jaksaminen pienen lapsen yksinhuoltajana huolestutti. Nuoret pelkäsivät sitä, jos lapsi ei olisikaan terve tai vauva olisi kovin itkuinen. Myös synnytys jännitti. Hirvosen (2000, 36) mukaan raskaus aiheuttaa aina naisessa kehityskriisejä, joihin liittyy myönteisiä ja kielteisiä tunteita lapseen sekä naisen muuttuvaan rooliin ja identiteettiin. Synnytyspelko on osa myönteistä kehityskriisiä.

Raskaus ei rajoittanut nuorten elämää. He elivät ja tekivät samoja asioita kuin ennenkin (myös Hirvonen 2000, 77, 79). Arki pysyi samanlaisena. Raskauden näkyminen ja näyttäminen muille oli yhdelle nuorista voimakas tunnekokemus. Hän sanoi nauttineensa ikätovereiden katseista, jotka siirtyivät kasvoista hänen suureen vatsaansa (myös Hirvonen 2000, 77).

Raskauden myötä nuoret halusivat muuttaa elämäänsä (myös Hirvonen 2000, 79). Suuret ja kokonaisvaltaiset elämänmuutokset koskivat asuinpaikkakuntaa, työelämää, opintoja ja vapaa-ajan viettämistä päihteiden käytön loppumisen lisäksi. Nuoret huolehtivat omasta hyvinvoinnistaan. Eräs nuorista mainitsi erikseen kaverit, jotka auttoivat ja tukivat häntä elämänmuutoksessa. Muutokset auttoivat nuoria keskittymään raskauteen ja tulevan lapsen syntymään. Sekä Hirvonen (2000, 36) ja Pietilä-Hella (2010, 104) toteavatkin raskausajan olevan valmistautumista lapsen syntymän myötä tulevaan muutokseen. Piensohon (2001, 70) mukaan suurin osa naisista sopeutuu lapsen syntymään viimeisten raskauskuukausien aikana. Tuleva äitiys muuttuu todellisemmaksi, kun lapsen syntymään valmistaudutaan vauvan tarvikkeita hankkimalla. Yksi nuorista totesi haastattelun lopuksi:

Se oli sitte tosiaan lepposta aikaa se raskaus. (Ä3)

Nuoret hämmästyivät kuinka luontevasti he osasivat käsitellä ja hoitaa vastasyntynyttä lastaan. Vaikka he eivät heti kokeneet suurta äidin rakkautta, niin omaan lapseen syntyi luonteva yhteys (myös Särkiö 2002, 54). Yhden nuoren mielestä valtavan äidin rakkauden syntyminen lapsen syntymän yhteydessä kuuluu tositarinoiden sarjoihin. Hän pohditi aikaisempien synnytyskokemusten merkitystä kiintymyksen syntymiseen, jolloin äidillä on jo kokemusta äitiydestä. Hänen mielestä myös äidin persoona vaikutti äidin rakkauden syntymiseen. Nuori kuvasi itsensä itsenäiseksi ja realistiseksi. Hän antoi itselleen aikaa kiintyä syvemmin lapseensa.

Vieraan lapsen kanssa jännitti, mutta oman lapsen kanssa oli luonnollista olla. Yhden äidin mielestä raskausaikana oli ollut vastenmielistä pitää vierasta vauvaa sylissä, koska hän ei tiennyt miten lapsen kanssa tulee toimia. Toinen ihmetteli oman lapsen hoitamisen luontevuutta, vaikkei ollut aikaisemmin edes pitänyt vauvaa sylissä.

Äitiyden luontevuus ilmeni myös siinä, miten äidit arvioivat avun ja tuen tarvetta lapsen syntymän jälkeen. Helppohoitoisen vauvan kanssa he eivät tarvinneet ylimääräistä apua. Ne äidit, joilla oli lähipiiri tukemassa, eivät kaivanneet lapsen synnyttyä erityistä apua. Sen sijaan äiti, jolla ei luonnollista tukiverkostoa ollut, mietti raskaana ollessaan valmiiksi mistä hän saa neuvoja ja apua vauvan hoitoon. Hän sai opastusta Ensikodista, Seraffiinan päivätoiminnasta ja seurakuntien erityisnuorisotyöstä. Vaikka luonteva tapa hoitaa lasta oli syntynytkin, hän tarvitsi ihmisiä, joiden kanssa jakaa kokemuksiaan ja joiden puoleen pystyi kääntymään kiperissä tilanteissa.

7.4 Lasten isät raskausaikana ja lapsen synnyttyä

Mää sitte lähin kulukemaan tämän lapsen isän luokse. Soitin hälle siinä matkalla, ett tämmöne asia on ja että mä oon nyt tulossa sun luokse ja katotaan, keskustellaan ja käyään vähä läpi tätä asiaa. --- siitä ei oikein tullu semmosta keskustelua, ku mitä mä oisin ite toivonu. Että hänen reaktio oli toisenlainen kuin mitä ois toisiaan toivonu. Se ei oikein osannu suhtautua tai asettua mun kenkiin siinä kohtaa. (Ä3)

Nuorten suhteet tulevan lapsen isään olivat erilaisia. Eräs nuorista ei halunnut kertoa kenellekään kuka oli lapsen isä, koska hän ei aikonut perustaa perhettä tämän kanssa. Nuoren mielestä tieto isästä ei kuulunut muille. Kukaan nuorista ei ollut parisuhteessa lapsen isän kanssa. Yhden lapsen isän mielestä hän seurusteli nuoren kanssa. Toinen nuori ei omien sanojensa mukaan varsinaisesti seurustellut lapsen isän kanssa, vaikka olivat yhdessä sopineet lapsen hankkimisesta. He viettivät paljon aikaa yhdessä, mutta eivät asuneet yhdessä. Nuoren suhde lapsen isään oli epäselvä ja epävarma. Suhde lapsen isän kanssa päättyi raskauden viimeisellä kolmanneksella. Kolmas nuorista ei raskaudesta kertoessaan maininnut lapsen isää. Sen sijaan yhtä lukuun ottamatta kaikilla Hirvosen (2000, 71) tutkimukseen osallistuneilla nuorilla oli raskaaksi tullessaan pysyvämpi tai pitkäaikaisempi suhde lapsen isään.

Hirvosen (2000, 72) tutkimukseen osallistuneita nuoria pelotti kertoa raskaudesta lapsen isälle. Tässä tutkimuksessa kukaan nuorista ei pelännyt lapsen isä suhtautumista raskauteen. Ne nuoret, jotka heti raskaudesta kuultuaan kertoivat siitä lasten isille, kuitenkin pettyivät. Yksi isistä ei halunnutkaan olla tekemisissä lapsen kanssa, vaikka oli toivonut yhteistä lasta. Yhden nuoren lapsen isän reaktio ei ollut sellainen mitä nuori oli toivonut, mutta ei se ollut yllätyskään. Lapsen isä ei ollut osannut suhtautua raskauteen eikä nuoren tilanteeseen. Kolmas nuorista ei ilmoittanut raskaudesta lapsen isälle. Nuori kertoi asiasta isälle, kun tämä oli yhteydessä nuoreen. Koska lapsen isä ei kuulunut nuoren elämään, silloin hänelle ei tarvinnut ensimmäisenä kertoa raskaudesta eikä isyydestä.

Isien suhtautuminen lapsiin muuttui synnytyksen jälkeen. He halusivat mukaan lasten elämään. Erään nuoren arvion mukaan olisi kuitenkin ollut parempi ja helpompaa olla lapsen kanssa kahden, kuin se, että he alkoivat seurustella lapsen isän kanssa. Toinen nuori sopi raskausaikana lapsen isän kanssa, että isä voi olla lapsen elämässä, mutta hän äitinä pitää kasvatusvastuun. Hän ei halunnut, että lapsi saisi vaikutteita isän elämäntavoista ja -arvoista. Kolmannen nuoren toisen lapsen isä halusi haastattelun aikaan tunnustaa isyyden, mikä hämmensi nuorta. Hän oli ajatellut, ettei hän ja lapset tarvitse isiä elämäänsä.

7.5 Läheisten suhtautuminen nuorten raskauteen

Aamulla kerroin ja mää kyllä koko perheelle, paitsi isälle, et sinne tuli mun pienemmät sisarukset, vanhemmat sisarukset, xxx:n tyttöystävä, mun äiti. Ja mää tein niin ilkiästi tälle mun kaverille, joka oli raskaana, että se oli sen kaheksantoistavuotis syntymäpäivä. Mää pakotin sen mukkaan meillem, että en varmaan kerro niille yksin, että mut piestään varmaan. Vähintäänkin sannoin piestään, että sää tuut sinne mun tuki-, tukikaveriksi, että mää leivon sulle kakun, jos sää vaan tuut. Sehän sitte tuli, vaikei hirveesti ois halunnukkaan.

Mää sitten kerroin heille, että oon, oon raskaana ja meiän äiti vähän naureskellen sano, että mitä, onko tää vitsi, että ekkai nää oo. Mää että, no oon mää, en mää teitä kaikkia ois tänne kutsunu ja vielä xxx:n syntymäpäivänä, et jossei ois totta. No sitte, ei siinä, ne naureskeli ja heitti vähä läppää ja meiän äiti vaan sitte sano, että no muista se, että se on sun lapsi, sinä hoidat sen lapsen yheksänkytä prosenttia ellet enemmän ja minä oon sitte vähä sen hoidossa mukana, mutta muulla tavalla voin tukea kaikin tavoin, mutta minä en miksikään lapsen vakituiseksi hoitajaksi ryhdy, että ymmärräthän sinä tämän? Ja mää, että mää ymmärrän ja ei siinä, lähettiin sitte miettimään äitin kanssa, että miten tästä etteenpäin. (Ä3)

Raskaudesta kertominen vanhemmille jännitti ja pelotti nuoria, jonka takia osa nuorista siirsi kertomista melko pitkään (myös Hirvonen 2000, 72). Uutinen nuoren raskaudesta ei ollut vanhemmille iloinen yllätys (myös Särkiö 2002, 46). Vanhempien oli vaikea uskoa raskautta todeksi. Yhden nuoren perhe luulikin raskautta vitsiksi. Osa vanhemmista oli loukkaantuneita, kun nuori oli salannut raskautta. Perheen sisällä vanhempien reaktiot kuitenkin poikkesivat. Osan vanhempien järkytys ilmeni suuttumuksena, johon liittyi huolta ja häpeää. Vanhemmat olivat huolissaan nuoren pärjäämisestä yksinhuoltajana. Vanhempien häpeä liittyi esiaviolliseen seksiin, nuorta huomattavasti vanhempaan lapsen isään sekä tulevan lapsen isättömyyteen ja nuoren yksinhuoltajuuteen. Osa vanhemmista oli kuitenkin valmiita tukemaan tytärtään.

Uskonnollisen ja nuoren mielestä vanhoillisen isän oli vaikea hyväksyä nuoren avioliiton ulkopuolella syntyvää lasta. Isä odotti nuorelta anteeksipyyntöä sekä julkisesti että Jumalalta, jonka jälkeen hän voisi antaa tyttärelleen anteeksi. Nuori sanoi osanneensa odottaa ja tietävänsä isänsä suhtautumisen raskauteen. Anteeksipyyntöön asti isä eristi nuoren ja lapsen elämästään.

Yhden nuoren vanhemmat eivät olleet hyvillään eivätkä pahoillaan nuoren raskaudesta. Nuori ei oikein osannut kuvata vanhempiansa suhtautumista raskaasuutiseen, joten hän lopetti aiheesta puhumisen sanomalla, ettei hän oikein muista. Toisen lapsen raskauden kohdalta nuori muisti tarkkaan vanhempiansa järkytyksen: ”taasko ei isää?”

Vanhemmilla oli erilaisia näkemyksiä miten nuoren pitäisi toimia raskautensa kanssa. Yksi vanhemmista rajasi osuuttaan lapsenlapsen hoitamiseen ja halusi varmistaa nuoren tietävän, mitä raskaus ja lapsi merkitsevät ja miten ne muuttavat nuoren elämää. Toinen vanhempi ehdotti aborttia ja adoptiota. Adoptio ei tullut nuorelle mieleenkään, kuten ei Hirvosen (2000, 75) tutkimukseen osallistuneille nuorille. Yhden vanhemman mielestä nuoren on itse päätettävä miten hän toimisi raskauden suhteen. Hirvosen (2000, 74) tutkimuksessa suurin osa nuorten äideistä rohkaisi nuorta jatkamaan raskautta.

Sisaruksille oli helpompi kertoa raskaudesta kuin vanhemmille. Kaksi nuorista kertoikin raskaudestaan ensimmäiseksi siskoilleen. Heiltä nuoret kokivat saavansa tukea ja ymmärrystä. Myös Rainnon (2004, 30) tutkimuksessa naiset turvautuivat erityisesti siskojen tukeen.

Nuorten elämäntilanteesta riippuen muun lähipiirin reaktiot vaihtelivat. Raskauden myötä toiselta paikkakunnalta muuttanut ja opinnot työharjoitteluun vaihtanut nuori sekä kesällä raskaudesta tiedon saanut nuori eivät kertoneet muiden kuin perheen suhtautumisesta raskauteen. Osalla nuorista kaveripiiri muuttui ja pieneni, mutta yhteys läheisimpiin ystäviin säilyi (myös Hirvonen 2000, 99 ja Särkiö 2002, 47). Yhdelle nuorelle kavereista tuli tärkeä tukiverkosto raskauden ajaksi. Eräs nuorista mainitsi samassa tilanteessa olevasta ystävästään. Tytöt olivat toivoneet, että olisivat yhdessä raskaana (myös Hirvonen 2000, 75). Kaiken kaikkiaan nuoret eivät paljon kertoneet ystävien ja kavereiden suhtautumisesta raskauteensa.

Yhdestä nuoresta tuli koulun puheenaihe, jota hän oli ollut aikaisemminkin. Opettajat olivat huolissaan ja epäilivät nuoren pärjäämistä lapsen kanssa. Aloittaessaan ammatillisia opintoja nuoren raskaus oli pitkällä. Nuori oli jälleen katseita keräävä puheenaihe

uudessa oppilaitoksessa. Särkiö (2002, 55) huomasi tutkimuksessaan alueellisten erojen merkityksen nuorten äitiyden kokemukseen. Maaseudulla asuvat nuoret herättivät huomiota kuten tutkimukseni nuoren raskaus koulussa. Särkiön (2002) mukaan tällainen keskipisteenä olo vaatiikin nuorelta rohkeutta.

7.6 Nuorten kokemuksia äitiysneuvolasta ja muista tukipalveluista raskauden aikana

Mutta tosiaan neuvolassa suhtauduttiin hyvin. Että kyllä mut lähetettiin sitten äitiyspoliklinikalle, että siellä piti käyä yhtenä, sen vuoksi että oli nuori äiti ja sitten kanssa sen vuoksi, että oli virallinen termi, miksi sitä sanotaan, päihdeamneesi, tota noin jostain menneistä ajoista. Nii siellä käytiin. Ite henkilökohtasesti en usko, että se oli millään lailla tarpeellinen, siinä vaan vähä juteltiin ja otettiin paljon ultraäänikuvauksia ja katsottiin siitä lapsen kehittymistä. Mut tota nuin, hyvin ne meni. (Ä3)

Nuorten kokemukset äitiysneuvolasta olivat myönteisiä, kuten myös osalla Särkiön (2002, 74) tutkimuksen nuorilla äideillä. Nuoret kuvaavat terveydenhoitajia mukaviksi, ystävällisiksi ja ihaniksi. Terveydenhoitajat huolehtivat nuorten äitien voinnista, tukivat heitä ja olivat kiinnostuneita heidän elämäntilanteestaan. Yksi nuorista piti erityisen hyvänä sitä, että hän pääsi neuvolaan puhumaan ulkopuolisen kanssa raskaudesta ja äidiksi tulemisesta. Eräs nuori uskoi hyvän neuvolakokemuksen johtuvan siitä, että nykyään teiniraskauksien määrä on suurempi kuin pari vuosikymmentä sitten.

Neuvolassa nuorille tarjottiin ja heitä ohjattiin muihin tukipalveluihin. Kaksi nuorista siirtyi äitiyspoliklinikalle raskauden seurantaan raskautta edeltävän päihteiden käytön takia. Toisen nuoren mielestä myös nuoruus oli syy äitiyspoliklinikan asiakkuuteen. Kumpikaan nuorista ei enää raskauden aikana käyttänyt päihteitä, joten he pitivät siinä mielessä äitiyspoliklinikalla käyntiä turhana, mutta ymmärrettävänä.

Yhden nuoren mielestä neuvolan tarjoamat vertaistukiryhmät ja tukihenkilöt johtuivat siitä, että oli ilmoittanut kasvattavansa lapsen yksin. Raskausaikana hän otti avomielin vastaan kaikenlaista tukea ennakoiden lapsen mahdollista sairautta ja raskasta äitiyttä. Nuori osallistui nuorten äitien Siskot-ryhmään. Hän oli ainoa, joka mainitsi olleensa

ensimmäistä lastaan odottavien perhevalmennuksessa. Nuoresta perhevalmennus oli ”pakollista”, mitä voidaan pitää samantapaisena suhtautumisena kuin millainen Hirvosen (2000, 82) tutkimukseen osallistuneilla nuorilla oli perhevalmennukseen. Kahdelle nuorelle oli tarjottu tukihenkilöä raskauteen ja lapsen syntymän jälkeen. Kumpikin heistä oli tavannut tukihenkilöä muutaman kerran, mutta ei pitäneet tätä tukimuotoa itselleen tarpeellisena. Särkiön (2002, 47) mukaan yksin lastaan odottava nuori tarvitsee enemmän tukea jo raskausaikana, joka on hänen mielestään nimenomaan neuvolan tehtävä.

Kaksi nuorista oli lastensuojelun asiakkaita (myös Särkiö 2002, 75). Toinen heistä antoi hyvää palautetta lastensuojelusta. Sosiaalityöntekijä oli tukenut ja huolehtinut hyvin nuoresta. Koska nuori odotti lasta yksin ilman lapsen isää ja perhettään, sosiaalityöntekijä järjesti nuorelle paikan Ensikotiin.

8 NUORTEN YKSINHUOLTAJAÄITIEN VANHEMMUUS

8.1 Näkemyksiä äitiydestä ja kokemuksia vanhemmuudesta

Nuoret äidit totesivat olevansa ihan hyviä äitejä. Yksi heistä perusteli sanomaansa sillä, että hän on yksinhuoltajuudesta huolimatta pärjännyt ja kasvattanut lapset hyvin. Äideistä oli mukava olla ja touhuta lasten kanssa. Lasten perustarpeista huolehdittiin. Oma riittämättömyyden tunnetta he kuvasivat toteamalla, että he voisivat olla parempiakin äitejä. Epävarmuus sai yhden äidin miettimään tekeekö hän tarpeeksi ja toinen tuumasi, että hän pystyisi parempaan ja voisi tehdä enemmän. Äideillä oli kuitenkin realistinen kuva riittävästä ja ihan hyvästä äitiydestä.

Kai sitä kokee itse äitinä, niinku varmaan kaikk, että parempaan pystyis ja enemmän vois mutta, joku, joku raja täytyy olla, että ei sitä iha supernainenkaan voi olla. (Ä3)

Yksi äideistä kertoi kasvaneensa lapsen mukana sellaiseksi äidiksi kuin oli. Muutos vastuuttomasti elävästä nuoresta vastuulliseksi vanhemmaksi ei tapahdu hetkessä, vaan vaatii oman aikansa (myös Särkiö 2002, 54). Nuoren mielestä äitiys ei ole koskaan täysin valmista. Samoin ajattelee Siltala (2009, 175) sanoessaan, että äitiys on aina keskeneneräistä. Äitiydessä on mahdollisuus jatkuvaan kasvuun.

Äitiys toi esiin erilaisia puolia nuorista naisista. Yksi äideistä kuvasi itseään hellän ja rakastavan ohella jämäkäksi, turvalliseksi ja ohjaavaksi korostaessaan lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Toinen äiti oli mielestään kiltti ja touhukas, mutta myös ylisuojelevainen puolustaessaan lastaan. Äiti mainitsi myös sellaisia puolia itsestään mistä hän ei pitänyt. Hän oli ärhäkkä ja hermostui nopeasti. Hän suuttui ja stressaantui pienistä asioista, vaikkei olisi halunnut. Tämä äiti tunnisti itsessään suorittajan, joka jännitti, eikä osannut rentoutua. Hän tunnisti myös sen, että hänen huono olonsa siirtyi ja välillä purkautui lapsiin. Siltalan (2009, 177) mukaan äitiyteen sisältyy laaja tunteiden kirjo. Äitiys ja siinä kasvaminen koettelee naisen sekä psyykkistä että fyysistä sietokykyä.

Kukaan äideistä ei katunut äidiksi tuloaan (myös Särkiö 2002, 57). Yksi äideistä ei ollut ajatellut saavansa nuorena lapsia. Toisen äidin mielestä lapset eivät olleetkaan pilanneet hänen elämäänsä. Lasten myötä elämä oli muuttunut parempaan suuntaan (myös Särkiö 2002, 58-63). Vanhemmuudessa oli parasta se, että jos vanhemmalla on selkeä tavoite siitä, millaisen elämän hän haluaa lapselleen ja itselleen, niin sellaisen voi myös saada. Mm. Hirvosen (2000, 17) mukaan äidiksi tullessaan nuori valitsee vastuun, sitoutumisen, perheen ja tradition. Äitinä nuori voi luontevasti ottaa uuden käyttäytymismallin ja rakentaa identiteettiään äitiyden kautta (Perustilastoaineisto 2001, 39).

Äidit kuvasivat vanhempana oloa vastakkaisin adjektiivein. Vanhemmuus oli ollut heille haastavaa ja rankkaa, mutta myös palkitsevaa ja antoisaa (myös Särkiö 2002, 55). He kokivat onnistuneensa kasvatustehtävässään yksinhuoltajuudesta huolimatta. Se, että lapsista huolehtiminen oli vaatinut paljon työtä ja rahaakin, ei ollut yllättänyt äitejä. Lasten kasvun ja kehityksen seuraaminen oli äideistä antoisaa (myös Hirvonen 2000, 92). He iloitsivat lasten oppiessa uusia asioita. Lapsia ei hemmoteltu liikaa ja rajoista pyrittiin pitämään kiinni. Hyvät käytöstavat ja totteleminen liitettiin hyvän kasvatuksen seuraukseksi. Äidit olivat ylpeitä reippaista ja sosiaalisista lapsistaan. Jokisen (2005, 123) mukaan vanhemmuuteen kuuluvat monenlaiset kokemukset kasvattajana olemisesta. Vanhemmuus on myös iloa siitä, että saa olla äiti tai isä.

Vähä siistiä nähä, että niistä on tulossa ihan hienoja poikia, että mä oon niitä siinä kasvattanu.(Ä1)

Äitien ajoittainen väsymys ja jaksamattomuus tekivät vanhemmuudesta raskasta. Arjen kiireiden takia äidit eivät ehtineet olla lasten kanssa niin paljon kuin olisivat halunneet. Syyllisyys väsymyksen ja riittämättömyyden sekä kiireen ja kärsimättömyyden ohella liittyi äitien tunnekokemuksiin vanhemmuudesta. Syyllistä oloa tuotti lapsen pitäminen isompana kuin tämä oli sekä lapsen kurittaminen. Yhden äidin haasteena oli selkeän päivärytmin luominen. Toinen halusi olla vähemmän kiireinen. Broberg ja Tähtinen (2009, 157) toteavatkin, että yleensä yksinhuoltajalla on vähemmän resursseja hoitaa vanhemmuuteen kuuluvia tehtäviä.

Äidit kuvasivat elävänsä tavallista lapsiperheen arkea (myös Hirvonen 2000, 100). Arki sujui parhaiten, kun huomioi lapset. Lapset reagoivat äidin aktiiviseen läsnäoloon olemalla hyväntuulisia.

Sitte me tehhään semmosia asioita, kuule, että niinko lapsillaki on joskus mukavaa olla ja, tai joskus siis, aina niillä varmaan on, silleen on, jos mä en oo ärhääkkä. Sen muuten huomaa aika selvästi, kuule sitte, kun mä siis niill on hyvä olla. No ku ne on semmosia nauravaisia ja xxx:ki eilen: mä otan sukset ja lähen hiihtämään, siis se on niin semmonen lupsakka, mut sitte ku mä muutun ärhääkäksi, ni nekin muuttuu ahistuneiksi. (Ä1)

Äidit olivat sitoutuneita vanhemmuuteen, jota osoitti lasten tarpeiden laittaminen etusijalle (myös Hirvonen 2000, 101). Eräs äideistä olisi vielä lapsen syntymän jälkeen halunnut elää nuoruutta viettämällä enemmän aikaa kavereiden kanssa. Hän kuitenkin laittoi lapsesta huolehtimisen oman hauskanpidon edelle (myös Hirvonen 2000, 99). Ajan myötä häntä sellainen vapaa-ajan viettäminen ei enää kiinnostunut. Myöskään Niemelän (2005, 178, 187) tutkimukseen osallistuneet nuoret äidit eivät kaivanneet nuoruuden menovaihetta. Heillä olisi aikaa juhlimiseen ja vapaaseen elämään myöhemmin, kun lapset olisivat kasvaneet isoiksi. Niemelän (2005, 175) mukaan äitiyteen kuuluu kyky sitoutua ja ottaa vastuuta. Vanhempi ei voi ajatella vain itseään (myös Särkiö 2002, 54).

Tunnetason sitoutuminen ilmeni voimakkaasti silloin, kun äidit kokivat epäoikeudenmukaisuutta tai uhkaa lapsiaan kohtaan. Lasten isän piittaamattomuus lapsistaan sattui yhtä äitiä. Se, ettei äiti ollutkaan lapsen kasvaessa joka tilanteessa korvaamaton, aiheutti paha mieltä. Lapsen vastahakoinen päiväkodista lähteminen kotiin sai äidin kyyneliin, kun hän kertoi tapahtuneesta. Voimakas kiintymys omaan lapseen hätkähdytti yhtä äideistä. Tärkeintä vanhemmuudessa oli osoittaa kiintymystä ja välittämistä.

Antaa sitä, sitä rakkautta ja hellyyttä. Se on se. (Ä2)

Äidit olivat tyytyväisiä elämäänsä. Kaksi heistä ei halunnut palata elämään ennen lapsia. He olivat onnellisia, koska lasten myötä heidän elämänsä olivat muuttuneet. Nuoruutta oli eletty tarpeeksi ennen lasten syntymää (myös Hirvonen 2000, 87 ja Särkiö

2002, 58). Sen sijaan Särkiön (2002, 57) tutkimuksessa joidenkin nuorten äitien oli vaikea sopeutua lapsen tuomaan vastuuseen. Brobergin ja Tähtisen (2009,165) tutkimuksessa todetaan, että vain kolmannes yksinhuoltajista kokee vanhemmuuden myönteisenä.

8.2 Omien vanhempien malli vanhemmuuteen

Äitien lapsuuden perheet olivat hyvin erilaisia. Sijaisperheessä kasvanut äiti koki itsensä äidittömäksi. Yhden äidin vanhemmat olivat uskonnollisia, mikä vaikutti heidän kasvatustapoihinsa ja nuoren voimakkaaseen kapinaan murrosiässä. Kolmannen äidin äiti opiskeli ja oli vuorotöissä samanaikaisesti. Isä oli paljon lasten kanssa, koska äiti ei ehtinyt. Nuorten äitien perhetaustalla oli merkitystä siihen, millaisissa asioissa he halusivat toimia samoin kuin vanhemmat ja milloin he ehdottomasti halusivat tehdä eri tavoin kuin lapsuuden kodissa. Kaikki äidit kaipasivat omilta vanhemmiltaan tukea vanhemmuuteen, johon ei vaikuttanut heidän lapsuuden kokemuksensa. Osaa heistä vanhemmat tukivat ja osaa ei. Omasta lapsesta huolehtiminen oli muuttanut parin äidin suhtautumista vanhempiin.

Ku oppii niinku oikeesti ymmärtää mitä omat vanhemmat ajaa takaa ja se on niinku vain ja ainoastaan mitä ne usko, että on parhaaksi omille lapsille, ni ne sitte jää, kantautuu polvelta toiselle. (Ä3)

Äidit peilasivat omaa tapaansa toimia vanhempina lapsuuden perheen tapoihin. He nimesivät asioita, joissa he halusivat toimia samoin omat vanhemmat. Heillä kaikilla oli myös selkeä näkemys siitä, millaisissa asioissa he haluavat toimia lastensa kanssa eri tavoin kuin omat vanhemmat. Jokainen äiti vertasi vanhemmuuttaan ensin oman äidin tapaan (myös Hirvonen 2000, 90). Isät olivat äideille tärkeitä tukijoita, mutta heistä puhuttiin vasta äidin jälkeen. Yhtä lukuun ottamatta äidit puhuivat isistään vähän.

Vuorotöissä olleen ja opiskelleen äidin tytär ei halunnut sellaiseen työhön, jossa ei jäisi aikaa perheelle. Hänen arvomaailmassaan lapset ja perhe tulivat ennen uraa. Isä oli hänelle läheinen, koska isällä oli ollut aikaa ja hän oli viihtynyt lasten kanssa. Äiti kui-

tenkin kaipasi äidin kanssa olemista. Äidittömäksi itsensä tuntevalla äidillä ei ollut mukavia muistoja biologisesta eikä sijaisäidistä. Hän tunnisti itsessään samanlaisia väsyneen äidin raivonpuuskia ja hyvittelyä niiden jälkeen, joita biologinen äiti oli kokenut lastensa ollessa pieniä. Myönteisenä ja yhteisenä asiana biologisen äidin kanssa hän löysi herkkyyden ja sen myötä tulleen lämmön. Äiti toivoi, ettei hän väsyisi ja uupuisi niin kuin sijaisäiti, jonka vanhemmuudesta hän ei löytänyt mitään hyvää. Sijaisäiti ei kannustanut, vaan moitti, mitätöi ja syyllisti. Samanlaista käytöstä äiti pyrki välttämään omia lapsiaan kohtaan. Hirvosen (2000, 90) tutkimuksessa puhutaan korjaavasta äitiydestä. Äiti, jonka oma äiti ei ole toiminut säällisesti, pyrkii tietoisesti toimimaan oman lapsensa kanssa toisin. Tämän tutkimuksen äidille sijaisisä oli sellainen vanhempi, jota hän pystyi ajattelemaan vanhemman mallina. Äitiä hän kuitenkin kaipasi ja koki tarvitsevänsä äidin opastusta arkipäivän asioissa.

Siks määlälä oonki lapsellinen, koska siis jotenki niinko, siis mä välillä niinko meen lapseksi ja aattelen sitte, että oispa ihana, ku ois tommone äiti ja nuin. Mutta kyllähä siihe tottuu, ettei oo äitiä ollu. Mut ei sillo ollu semmosia, emmä aattele kettään kuka ois ollu semmone äiti, siis semmone, niin niinku semmone tai että ois saanu jotaki. (Ä1)

Kolmas äiti ymmärsi paremmin vanhempiensa tapaa kasvattaa lapsia saatuaan oman lapsen. Ennen raskautta hän oli voimakkaaksi kapinoinut vanhempien arvoja vastaan. Vanhempien tiukka ja nuoren sanoin ”fanaattinen” kasvatustapa liittyi heidän uskonnolliseen vakaumukseen. Äidiksi tultua nuori oli omaksunut saman vakaumuksen, jonka myötä hän oli ymmärtänyt vanhempiensa kriittisyyden nykyajan sekulaarisiin ilmiöihin. Oman lapsen kasvatuksessa äiti halusi olla jopa tiukempi.

Mutta nytku on ite tullu uskoon, niin sitä on oppinu ymmärtämään siltä puolelta kans hyvin paljon enemmän, että mitä ja miksi, että miks ne on niin hirveen kriittisiä kaikesta tämmöstä sekuläärimusiikista ja tästä maailman menosta ja mitä ne haluais ja toivois, että lapset vois niinku eristää siitä mitä kaikkia ympäristö tuo tullessaan. Ja sen on oppinu ja huomaa, että miten määlälä itekkin haluan ja vielä oikeastaan tiukemmaksi pistää, ku mitä he ovat meille pistäneet. (Ä3)

Tämä äiti pohti oman lapsen uskonnollista kasvatusta. Hänestä omat vanhemmat eivät olleet onnistuneet uskonnollisessa kasvatuksessa. Äiti ei halunnut ”tuputtaa” va-

kaumustaan lapselle, koska se synnyttäisi vain vastarintaa ja kapinaa. Isänsä henkistä vahvuutta äiti oli oppinut ihailemaan ja kunnioittamaan. Hän toivoi itsekin olevansa niin kuin isä, jonka uskoa muut ihmiset eivät pystyneet horjuttamaan.

Lapsuuden kodissa olleet selkeät rajat ja vanhempien osoittama rakkaus olivat yhden äidin ensimmäisenä mainitsemia asioita, joita hän halusi käyttää kasvattaessaan omia lapsia. Rajoja oli laitettu myös ruumiillisella kurittamisella, mutta sitä äiti ei koskaan halunnut tehdä omille lapsilleen. Toinen äiti tunnisti itsessään samanlaisen tavan valittaa asioista kuin miten oma äiti oli tehnyt. Kotona oli kielletty ilman perusteluja ja yhteistä keskustelua, jonka äiti toivoi muistavansa varoittavana esimerkkinä siitä, miten ei tulisi toimia. Kolmas äiti piti itseään omaa äitiä rennompana, mikä vaikutti heidän erilaisiin toimintatapoihin, vaikka päämäärä olikin sama. Äiti arvosti vanhempiaan, erityisesti äitiään, siinä, että he olivat antaneet lasten kokeilla erilaisia harrastuksia ja näin saaneet oppia tuntemaan vahvuuksiaan. Hän ihaili äitinsä kärsivällisyyttä, jota hän toivoi itsekin oppivansa.

Äidit arvostivat vanhempiensa kasvatuksessa rakkauden ja lämmön osoittamista, selkeää rajojen asettamista, lasten ja vanhempien välistä avointa keskustelua, lasten vahvuuksien tukemista sekä kärsivällisyyttä. Kielteisyys, puhumattomuus ja ruumiillinen kuritus olivat sellaisia asioita, joita he eivät toivoneet käyttävänsä omien lastensa kanssa.

Kyllä sitä toivoo monessa suhteessa, että osais toimia niinku meidän vanhemmat, ja toisissa taas aattelee, että no, mää haluan tehdä vähä eri lailla, ja mää aattelen vähä eri lailla, että molemmilla kannoilla ni ottaa opiksi. (Ä3)

8.3 Yksin lasten kanssa

Kaikilla äideillä oli virallinen yksinhuoltajuus. He huolehtivat kaikesta yksin. Toinen aikuinen ei ollut jakamassa kotitöitä ja lasten hoitamista. He tekivät päätökset yksin ja hoitivat asiat haluamallaan tavalla. Mattilan (2012, 13) tutkimuksessa yksinhuoltajaäidit arvostivat sitä, että saivat päättää perheen asioista yksin. Vaikka yksinhuoltajuus

tuntui äideistä ajoittain raskaalta, he sanoivat tottuneensa siihen kuten tämänkin tutkimuksen nuoret äidit.

Yksinhuoltajuus oli sekä äitinä että isänä olemista. Haastavaa oli osata sekä tyttöjen että poikien juttuja. Eräs äideistä oli mielestään onnistunut lasten kasvatuksessa yksin hyvin, kun kaikki eivät onnistu siinä kahdestaankaan. Yksi äideistä halusi pärjätä yksin. Hänellä oli ihmisiä, jotka tarjosivat ja joilta voi pyytää apua, mutta hän ei halunnut liiaksi vaivata heitä. Brobergin ja Tähtisen (2009, 157) mukaan monet yksinhuoltajaäidit kokevatkin yksinhuoltajuuden myönteisenä, koska voivat painottaa lasten kasvatuksessa niitä asioita ja arvoja, jotka itse kokevat tärkeiksi.

Yksi äideistä oli solminut uuden parisuhteen. Hänelle oli haastavaa tottua siihen, että toinen aikuinen oli vastuuta jakamassa. Muutkin äiti pohtivat, etteivät he mahdollisesti osaisikaan jakaa arkea kumppanin kanssa. Eräs äideistä sanoi nauttivansa elämäntilanteestaan. Hän ei kaivannut puolisoa eikä lisää omaa aikaa. Kelhän (2008, 89) tutkimuksessa osa nuorista äideistä on sitä mieltä, ettei äitiys välttämättä tarvinnut isän läsnäoloa.

Mulle itelle se on enemmän, ja enemmän alakaa tuntua, että se vaan on se mun juttu. Et mulle on ehkä haasteellista ois olla parisuhteessa ja varsinki elää jonku kanssa, et se vaatis aika palajo harjoittelua. Ja varsinki ku on tottunu siihe ja että on itekseen lapsen kanss ja ite saa päättää mitä opettaa lapselle ja muuta. (Ä3)

Kahdelle äidille yksinhuoltajuus oli ollut tietoinen valinta raskauden alussa. He arvelivat jaksavansa paremmin kuin sellaiset yksinhuoltajat, jotka joutuvat parisuhteen päätyttyä huolehtimaan kaikesta yksin. Äidit ehtivät raskausaikana valmistautua tulevaan yksinhuoltajuuteen. Eräs äideistä tuumasi, että on myös parisuhteita, joissa toinen puolisoista kuitenkin hoitaa lapset ja kotityöt yksin. Yksi äideistä koki kuitenkin olevansa täysin yksin, kun ei hetkeksikään voinut hellittää tai hengähtää pienten lasten kanssa. Yksinhuoltajat kokevatkin usein vanhemmuuden raskaammaksi ja vaativammaksi kuin kahden huoltajan perheiden vanhemmat (Forssén ym. 2009, 16).

Kaikki pitää tehdä yksin. Mutta oikeesti niitä on semmosiaki, jotka on kaksin ja tekee yksin, mut niinko, ku ei vois siis, niin ku hetkeksikkään, että joo, että määhä käväsen tossa pikkusen kaupassa tai lenkillä tai vien ros-kapussin. (Ä1)

Eräs äiti kaipasi tukea arkipäivän kysymyksiin ja pulmatilanteisiin. Hän oli ratkaissut asian soittamalla ammattilaisille, kuten seurakunnan erityisnuorisotyöntekijälle. Äidit mainitsivatkin seurakunnan työntekijän ja seurakunnasta saadun avun ja tuen silloin, kun eivät olleet niitä muualta saaneet tai osanneet kysyä. Brobergin ja Tähtisen (2009, 156) mukaan nykyään ei enää olla huolestuneita siitä millaisessa perherakenteessa lapset elävät, vaan siitä miten vanhemmat jaksavat hoitaa lapsia ja selviytyvät vanhemmuudesta.

Yksi äideistä mainitsi useaan kertaan taloudelliset vaikeudet, jotka toivat ylimääräistä huolta arkeen ja pärjäämiseen (myös Hirvonen 2000, 88 ja Särkiö 2002, 53). Broberg ja Tähtinen (2009, 157) sanovatkin yhdeksi yksinhuoltajien suurimmaksi haasteeksi taloudelliset vaikeudet, jotka Mattilan (2012, 32) mukaan rajoittavat juhlapäivien viettoa, lahjojen ostamista ja lomamatkojen tekemistä, mitkä puolestaan vaikuttavat jaksamiseen ja hyvinvointiin. Kelhän (2008, 97) tutkimuksessa nuoret äidit korostivat pärjäämistään ja hyvää äitiyttä rahan puutteesta huolimatta. Tässä tutkimuksessa työttömyyspäivärahalla perhettään elättävä äiti ei pystynyt tarjoamaan lapsille kaikkea sitä mitä hän olisi halunnut ja mitä lapset toivoivat. Pienet tulot tekivät vanhemmuudesta haastavaa lasten kasvaessa. Rahat riittivät vain perustarpeisiin. Kriisitilanteissa hän oli saanut apua seurakunnasta, kun sosiaalitoimesta oli tullut kielteinen päätös. Raha ei kuitenkaan ole rakkauden mittari hänen mielestään. Lapset ilahtuivat pienistä arjen vaihteluista ja yhdessäolosta.

Semmosista ne on niinku tosi ilosia, että jos tosissaan niinku että, että lähetään pois siitä pihapiiristä, että lähetään muualle vaikka laskemaan sitä mäkiä, niin ne on niin tyytyväisiä, ilosia, että ei aina niinku tarvii sitä (=rahaa), makkarapaketit matkaan ja menoksi. (Ä2)

Vaikka äitien arki yksinhuoltajina oli välillä haastavaa, heillä oli elämässään asioita, jotka auttoivat jaksamaan. Yksi äideistä piti yksinhuoltajuutta kuitenkin parempana kuin

elämistä lasten isän kanssa. Hän jaksoi paremmin yksin, kuin elää toimimattomassa parisuhteessa, jossa lasten isä alisti häntä. Lapset olivat hänelle voimavara (myös Mattila 2012, 33). Hän toivoi lapsille tukiperhettä tai ainakin lomaperhettä, joista lapset hänen mukaansa hyötyisivät ja hän saisi pitemmän hengähdysajan itselleen. Sijaisperheessä kasvanut äiti oli hakeutumassa terapiaan, jonka hän näki apuna itselleen. Opiskelu toi hänelle kaivattua vaihtelua ja auttoi jaksamaan arjessa. Kolmannelle äidille merkittävä tuki ja apu jaksamisessa oli omat vanhemmat ja perhetuttu, joiden puoleen hän kääntyi vaikeissa tilanteissa. Mattilan (2012, 33) tutkimuksen mukaan yksinhuoltajia auttavat jaksamaan oma vapaa-aika, läheiset ihmissuhteet, mielekäs tekeminen ja henkilökohtainen vakaumus. Tässä tutkimuksessa nuoret yksinhuoltajaäidit ovat osoittaneet uskomatonta jaksamista pienten lasten hoivaajina ja kasvattajina. He etsivät tietoisesti keinoja ja apua omaan jaksamiseensa. Samaa Tiittanen (2001, 158) toteaa oman tutkimuksensa yksinhuoltajaäideistä.

8.4 Suhteet lasten isiin

Nuorten äitien suhteet lasten isiin olivat mutkikkaita, hankalia ja kipeitä. He pyrkivät ajattelemaan lastensa etua sekä laittamaan omat ajatukset, tunteet ja kokemukset isistä taka-alalle. Osa isistä oli tunnustanut isyytensä, osa ei. Yksi isä halusi haastatteluhetkellä tavata lastaan. Äideillä oli ristiriitaisia ajatuksia siitä, että milloin ja miten isät voisivat olla lasten elämässä mukana niin, että se palvelisi lasten parasta ja heidän oikeuttaan isään (myös Mattila 2012, 32-33).

Mää kyssyin siltä (=lastenvalvojalta) mikähän tässä on tarkoituksena niinku sillä, niin niin se että, eiku se (=lapsen isä) vaan on sanonu, että pitää se lapsella olla isä. Johon mää, että niin niin ja sitten, että pakko kait se sitten on tulla sinne. (Ä1)

Kahden äidin lapset eivät olleet yhteydessä isäänsä. Lapset eivät olleet kyselleet isästä. Toinen äideistä arvioi, etteivät lapset välttämättä myöhemminkään kaipaa isäänsä, koska äidin uudesta kumppanista oli tullut heille läheinen. Äidin mielestä lapset saataisivat kasvettuaan olla vain vihaisia ja katkeria isälleen. Kunhan lapset ovat isompia,

äiti kertoisi heille millaista elämä oli ollut isän kanssa. Täysi-ikäisiksi tultuaan lapset voisivat tehdä niin kuin haluaisivat suhteessa isäänsä. Vaikka isä oli huolehtinut hyvin aikaisemman suhteensa lapsista, äiti ei enää uskaltaisi päästää lapsia isän luokse, jos tämä sitä haluaisi. Hän ei luottanut, että jos he yhdessä sopisivat lasten tapaamisesta, että ne onnistuisivat sovitusti. Tapaamiset pitäisi sopia virallisesti ja niiden tulee olla valvottuja, kuten sosiaalityöntekijä oli sanonut. Hokkanen (2002, 134) kirjoittaa artikkelissaan poissaolevista isistä. Osa näistä isistä haluaa elää ilman velvoitteita ja vastuun kantaminen jää vain puheeksi. Osa puolestaan on lapsistaan aidosti välittäviä miehiä, jotka ovat olleet parisuhteen aikana erinomaisia isiä. He ovat poissa tolaltaan ja ikävissä, jolloin he suojelevat itseään ja toimintakykyään pysymällä lapsistaan erossa.

Toinen äiti puolestaan oli päättänyt, että hän elää lasten kanssa ilman heidän isiään. Kun nuoremman lapsen isä halusi tunnustaa isyytensä, niin äiti oli alkanut miettiä asiaa uudestaan. Hän pohti mitä haittaa isättömyydestä saattaisi olla lapsille. Hänellä oli ristiriitainen olo siitä, jos toisen lapsen isä on mukana lapsen elämässä ja toisen ei. Toisen isä ei ollut tunnustanut isyyttään.

Vain yksi äiti oli yhteydessä lapsensa isään. Äiti oli tyytyväinen siitä, ettei ollut antanut hänen ja lapsen isän riitaisen suhteen vaikuttaa lapseen ja kodin ilmapiiriin. Toisaalta hän halusi, että lapsi saisi tutustua isäänsä ja olla hänen kanssaan. Äiti ei kuitenkaan halunnut päästää lasta yksin isänsä luokse. Heillä oli haastattelun aikaan käynnissä huoltajuuskiista, koska isä halusi yhteishuoltajuuden ja äiti pitää yksinhuoltajuuden. Isä oli tavannut lasta valvotusti. Tapaamiset oli kuitenkin jäädytetty. Äiti oli epävarma siitä mikä olisi lapsen kannalta parasta. Hänen mielestään huoltajuus-kysymys on hyvä ratkaisu silloin, kun lapsi on vielä pieni.

Se on hirveen ristiriitasta, ku ku sitä toivoo, et niinku xxx saa olla ja tutustua sen isään, mutta sitte ku tietää, että tää kuvio ei oo semmone mitä mä toivon mun omalle lapselle, ni sitte ei kumminkaan toivo, että hän ois siellä ainakaan yökylä- tai yksin heillä kylässä, että hän pääsee näkemään niitä vaikutteita mitä mä en halua hänelle näettäväksi ja kuultavaksi. Ni se on vähä semmone kysymys mulle itellekki, mitä mä nyt oikeesti haluan, että mikä on oikea ratkaisu tässä tilanteessa. (Ä3)

Kelhän (2008, 88-89) tutkimuksessa nuoret äidit arvostivat, jos isä oli mukana lapsen elämässä, toisin kuin tässä tutkimuksessa. Kelhän (2008) tutkimuksen nuoret äidit myös puolustivat poissaolevaa isää ja suhtautuivat häneen ymmärtävästi, mitä tässä tutkimuksessa nuoret yksinhuoltajaäidit eivät tehneet.

8.5 Vanhemmuuden tavoitteita ja tulevaisuuden toiveita

Nuorten mielestä hyvää äitiyttä on vaikea määritellä. He kuvasivat hyvän äidin huolehtivan lasten perustarpeista. Tärkeintä on kiintymyksen ja välittämisen osoittaminen lapsille. Hyvä äiti on mahdollisimman paljon lastensa kanssa. Hän huomioi ja kohtelee lapsiaan tasapuolisesti. Hyvä äiti ei stressaa turhaan eikä liikaa, vaan hän on leppoisa ja rento. Myös Hirvosen (2000, 90-91) tutkimuksessa nuoret määrittivät hyvää vanhemmuutta samalla tavoin. Erään äidin mielestä vanhemman tehtävä on luoda lapselle turvalliset kasvuolosuhteet. Vornasen (2006, 134) mukaan lapsen turvallinen olo perustuu vanhempien toteuttamiin rutiineihin, jolloin vanhemmat laittavat lapsen tarpeet omiensa edelle ja on tarvittaessa lapsen tukena.

Emmää tiää, hirveen hankalaa, siis sillain niinku hankalaa ku, nyt on hankala pukia sanoiksi. (Ä2)

Eräs äideistä halusi olla lämmin ja turvallinen, jonka kainaloon lasten on mukava ja helppo tulla. Toinen halusi olla toimeliaampi ja pitää selkeästä päivärytmistä kiinni. Äiti ennakoi aikaa, jolloin hän jatkaa opintoja ja lapsi on päiväkodissa. Hän arvioi äitinä pysyvänsä parempaan, kun vain päättäisi niin. Yhden äidin mielestä oli haasteellista olla sellainen äiti kuin haluaisi, koska aina ei tiedä miten lapsen kanssa pitäisi toimia ikäta-soa ja kehitysvaihetta vastaavalla tavalla. Apua näissä tilanteissa hän oli saanut keskustelemalla muiden kanssa. Tällaisia tilanteita ei hänellä kuitenkaan ole ollut usein.

Äidit toivoivat lastensa pärjäävän elämässä. Yksi äideistä toivoi lapsistaan kunnon kansalaisia, joilla olisi ammatti ja töitä. Hän korosti koulun käynnin ja opintojen merkitystä. Hän ei kuitenkaan itse halunnut päättää lasten uravalintaa heidän puolestaan, mutta

oli valmis ohjaamaan ja opastamaan lapsiaan. Toinen äiti puolestaan toivoi, että lapsi oppisi kunnioittamaan ja auttamaan muita ihmisiä. Jokisen (2005, 126-127) mukaan vanhempien mielestä onnistuneessa vanhemmuudessa lapsille annetaan parasta, että nämä pärjäisivät maailmassa ja olisivat onnellisia.

Semmosta mitä nyt varmaan jokainen, jokainen haluaa omasta lapsestaan, eih, se ois ehkä pahin, jos syrjäytyis. (Ä3)

Niemelän (2005, 181) tutkimuksessa nuoret äidit näkivät oman nuoruutensa eduksi erityisesti lasten ymmärtämisessä murrosiässä. Tässä tutkimuksessa kuitenkin kahta äitiä jännitti ja he kokivat tulevaisuuden haasteena lasten murrosiät (myös Hirvonen 2000, 90-91). He muistivat oman nuoruuden, jolloin he kapinoivat vanhempien asettamia rajoja vastaan. Lasten kasvaessa isommiksi myös ongelmat saattaisivat kasvaa. Toinen äideistä oli epävarma kyvyistään kasvattaa nuoruusikäisiä lapsia. Samalla hän kuitenkin totesi murehtivansa asiaa liian aikaisin. Hän uskoi omien opintojen antavan varmuutta ja kasvavansa vanhempana lasten rinnalla. Eräs äideistä pyrki kasvattamaan lapsensa siten, ettei lapsen tarvitsisi elää uhmakasta murrosikää. Lapselle tulee asettaa pienestä pitäen selkeät rajat ja säännöt, joiden rikkominen aiheuttaa seuraamuksia. Arvokasvatus on aloitettava mahdollisimman varhain, koska murrosiässä se on jo liian myöhäistä. Vaikka lasta ei voi pakottaa omaksumaan vanhemman arvoja, niin vanhempi voi ohjata häntä haluamaansa suuntaan. Vanhemmat voivat paljon vaikuttaa millaisia nuoria ja aikuisia lapsista tulee.

Äideillä oli omia tulevaisuuden suunnitelmia. He halusivat opiskella ja mennä töihin (myös Kelhä 2008, 86). Yksi heistä oli juuri aloittanut opinnot ja toinen jatkaisi opintojaan puolen vuoden kuluttua. Kolmas äiti pohti omien opintojen aloittamista, kun lapset eivät enää olleet ihan pieniä. Ensin hän kuitenkin halusi päästä töihin. Yksi äideistä haaveili auttamistyöstä ulkomailla.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

9.1 Keskeiset tulokset

Tutkimuksen tuloksissa kuvataan kolmen nuoren yksinhuoltajaäidin kokemuksia raskausajasta ja äidiksi tulemisesta sekä heidän käsityksiään vanhemmuudesta.

Yllättävän raskauden kohdalla mietitään raskauden jatkamista tai keskeyttämistä. Tulevan äidin ikä ja elämäntilanne vaikuttavat näiden vaihtoehtojen pohtimiseen. Tässä tutkimuksessa kaksi nuorta äitiä oli tehnyt abortin. Yksi äideistä pohti raskauden keskeyttämistä ensimmäisen raskauden kohdalla, mutta päätyi pitämään lapsen. Kolmas heistä ei vakaumuksensa takia edes harkinnut aborttia. Tutkimus osoitti sen, että saatuaan tiedon suunnittelemattomasta raskaudesta nuoret tekivät lyhyellä aikavälillä kaksi isoa päätöstä: raskauden jatkamisesta ja yksinhuoltajuudesta.

Raskaus rauhoitti nuorten elämää. Nuoret tekivät elämänmuutoksia, joita he eivät välttämättä olisi tehneet juuri silloin ilman raskautta. Päihteiden käyttäminen loppui. Nuorten oli vaikeinta kertoa raskaudesta vanhemmille. He pitkittivät kertomista, koska se jännitti ja pelotti nuoria. Jonkun oli helpompi kertoa raskaudesta ensin äidille ja toisen isälle. Vanhempien reaktiot vaihtelivat sen mukaan miten läheiset välit heillä oli vanhempaan. Sen sijaan siskoille kerrottiin heti raskaudesta. Heiltä nuoret kokivat saaneensa tukea ja ymmärrystä.

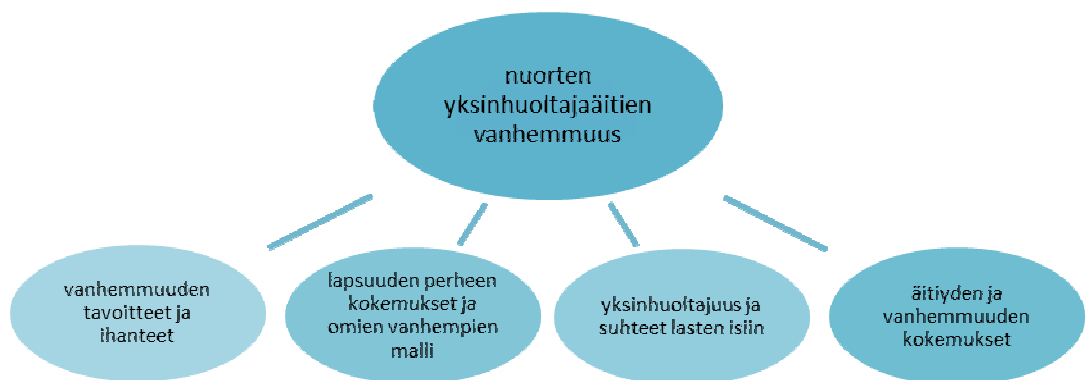
Nuoria ei pelottanut kertoa raskaudesta tuleville isille. Ne nuoret, jotka heti kertoivat raskaudesta tuleville isille, pettyivät heidän suhtautumiseen. Kolmas nuorista ei ilmoittanut raskaudestaan lapsen isälle, koska tämä ei enää kuulunut hänen elämäänsä. Lasten isät kiinnostuivat isyydestään lasten syntymän jälkeen, osa heti ja osa vasta parin vuoden päästä.

Kaikkien nuorten äitien kokemukset äitiysneuvolasta olivat myönteisiä. Nuoret arvostivat sitä, että heistä oltiin aidosti kiinnostuneita ja että heitä tuettiin. Nuorille riittivät

henkilökohtaiset neuvolakäynnit, eikä heitä kiinnostanut muut tukimuodot, joita heille tarjottiin. Kahden nuoren raskautta seurattiin äitiyspoliklinikalla heidän päihdetaustansa takia. Kaksi nuorta oli lastensuojelun asiakkaita. Toinen heistä koki saaneensa erityisen paljon tukea lastensuojelun sosiaalityöntekijältä.

Tutkimuksen mukaan äitiys syntyi luonnollisesti lapsen syntymän mukana. Äideistä oli luontevaa hoitaa omaa lastaan, vaikkei kaikilla ollut kokemusta pienistä lapsista. Vaikka he eivät kokeneet lapsen synnyttyä valtavaa äidin rakkautta, niin heille syntyi luonteva yhteys omaan lapseen millaista ei ollut vieraan vauvan kanssa.

Tutkimuksessa saatiin kuvaukset nuorten yksinhuoltajaäitien vanhemmuudesta. Kuvio 3. osoittaa, että heidän vanhemmuutensa koostui ja siihen vaikutti äitiyden ja vanhemmuuden kokemukset, lapsuuden perheen kokemukset ja omien vanhempien malli, yksinhuoltajuus ja suhteet lasten isiin sekä vanhemmuuden tavoitteet ja ihanteet.

KUVIO 3. Nuorten yksinhuoltajaäitien vanhemmuus

Äitien tavoitteena oli olla turvallisia vanhempia ja tarjota lapsille turvallinen kasvuympäristö. Tärkeintä vanhemmuudessa olivat rajat ja rakkaus. He arvostivat läsnä olevaa äitiä, jolla on aikaa lapsille. Hyvä vanhempi on tasapuolinen ja huomioi lapsiaan. Hän

huolehtii lapsista ja heidän perustarpeistaan, mutta ei stressaa liikaa. Äitien tavoitteena oli, etteivät lapset tekisi samoja virheitä murrosiässä kuin mitä he itse olivat tehneet. He toivoivat osaavansa toimia oikein murrosikäisten lastensa kanssa.

Tutkimuksessa äidit peilasivat omaa vanhemmuuttaan enemmän omiin äiteihin kuin isiin. Äitiyden myötä he ymmärsivät paremmin omien vanhempiansa kasvatustapaa. Äidit kaipasivat tukea omilta vanhemmiltaan, jota osa heistä koki saavansa. Tutkimuksen mukaan äidit halusivat tehdä joitain asioita samoin ja joitain eri tavoin kuin omat vanhemmat. Omien vanhempien asettamia rajoja ja heiltä saatua rakkautta arvostettiin. Työ ei saanut mennä lasten edelle. Äidit eivät halunneet olla jatkuvasti väsyneitä. Lapsia haluttiin kannustaa. Kukaan äideistä ei hyväksynyt ruumiillista kurittamista. Yksi äideistä pohti mikä olisi paras tapa antaa kristillistä kasvatusta. Hän ei halunnut tehdä sitä samoin kuin omat vanhemmat, mikä oli aiheuttanut lapsissa kapinaa ja vanhempien häpeämistä.

Tutkimustulosten mukaan tietoisesti valittu yksinhuoltajuus oli helpompaa kuin eron myötä yksinhuoltajuuteen päätyminen. Äidit olivat tottuneet yksinhuoltajuuteen, eivätkä arvionsa mukaan osaisi jakaa arkea ja vastuuta toisen aikuisen kanssa. Vanhemmuuteen ei välttämättä tarvittu isän läsnäoloa, vaikka yksinhuoltajuus oli kumpanakin vanhempana olemista. Hyvänä puolena äidit näkivät sen, että yksinhuoltajana sai itsenäisesti päättää lasten kasvatuksesta. Äidit pyrkivät laittamaan ristiriitaiset tunteet, kokemukset ja ajatukset lasten isistä taka-alalle pohtiessaan lasten parasta ja isättömyyden haittoja lapsille. Läheisten ja viranomaisten tuki koettiin tärkeäksi arkipäivän kysymyksissä, kun ei ollut toista aikuista, jonka kanssa jakaa arkea. Haastavaksi yksinhuoltajan vanhemmuuden teki taloudellinen niukkuus.

Äidit kokivat olevansa ihan hyviä äitejä. He olivat pärjänneet ja kasvattaneet lapset hyvin. Heillä on realistinen kuva äitiydestä ja vanhemmuudesta. Vanhemmuus on sekä haastavaa ja raskasta että antoisaa ja palkitsevaa. Myös tässä tutkimuksessa äidiksi tultuaan nuoret ovat valinneet sitoutumisen, vastuun, perheen ja tradition kuten Hirvosenkin (2000, 17) tutkimuksessa. Kasvu vanhemmuuteen oli tapahtunut lapsen rinnalla. Kukaan äideistä ei katunut äidiksi tulemistaan.

9.2 Johtopäätöksiä, pohdintaa ja jatkotutkimusaiheita

Tutkimukseen osallistuneiden nuorten yksinhuoltajaäitien ensimmäinen raskaus oli suunnittelematon ja yllätys. Vain yksi nuori sanoi olleensa tietoinen riskistä tulla raskaaksi, koska ei halunnut käyttää e-pillereitä. Hän puhui ehkäisystä omasta näkökulmastaan. Pohdin, että pitikö nuori vain itsellään vastuun ehkäisystä ja kokiko nuori raskaaksi tulemisen olevan yksin hänen vastuullaan. Tutkimuksessa ei selvinnyt se, että oliko suojaamaton seksi lapsen isän kanssa harkitsematonta ja spontaania ilman ehkäisyä. Kaksi nuorista kertoi runsaasta päihteiden käytöstä ennen raskautta. Tämä tutkimus ei kuitenkaan anna vastausta siihen olivatko he päihtyneitä tullessaan raskaaksi, joka saattoi olla syy siihen, ettei ehkäisystä ei huolehdittu. Nykyään nuoret ovat sukupuoliasioissa varsin valistuneita ja tietävät suojaamattoman seksin riskit.

Hirvonen (2000, 35) toteaa, että raskaus voi vähentää nuoren riskikäyttäytymistä. Raskaus voi olla ongelmallisen elämänhistorian omaavalle nuorelle mahdollisuus parempaan elämään. Parempi elämä ei välttämättä tarkoita helpompaa elämää ilman ongelmia. Mutta syrjäytymisvaarassa tai syrjäytyneelle nuorelle voi parempi elämä olla sellainen, jolla on merkitys ja johon kuuluu tavoitteita. Kirkon erityisnuorisotyöntekijänä olen huomannut, että usein aikuiset, sekä vanhemmat että ammattilaiset, haluavat päättää nuoren puolesta tämän paremman elämän sisällöstä, johon kuuluvat opinnot, työ, omillaan toimeen tuleminen ja vakiintunut parisuhde, mutta ei varhaista äitiyttä. Myös Niemelän (2005) ja Hirvosen (2000) tutkimuksissa todetaan nuoren poikkeamisen tavanomaisesta elämäntavasta herättävän pahennusta ja huolta sekä leimaavan hänet epäonnistuneeksi. Tässä tutkimuksessa nuoret määrittivät itse mitä parempi elämä heille tarkoitti ja alkoivat elää sitä. Tulokset eivät kuitenkaan anna suoraa vastausta siihen kuinka helppoja tai vaikeita raskauden myötä tehdyt elämänmuutokset olivat nuorille.

Tässä tutkimuksessa nuoret lopettivat päihteiden käytön saatuaan tiedon raskaudesta kuten Särkiönkin (2002, 42) tutkimuksessa. Kahden nuoren raskautta seurattiin äitiyspoliklinikalla heidän päihdehistoriansa takia. Nuoret suhtautuivat kypsästi ja asiallisesti äitiyspoliklinikan asiakkuuteen, vaikkakin pitivät asiakkuuden syytä taaksejää-

neenä asiana. Tutkimustulosten mukaan näiden nuorten äitien kohdalla runsas päihteiden käyttö ei ole jatkunut lasten synnyttyäkään. Mielenkiintoinen jatkotutkimusaiheaihe olisi tutkia äitiyspoliklinikalla asiakkaana olevien nuorten äitien päihteiden käytön mahdollista muutosta raskauden ja äitiyden seurauksena. Monet runsaasti päihteitä käyttäneet äidit pystyvät olemaan raittiina raskausajan ja lapsen synnyttyä. Osa kuitenkin repsahtaa ennemmin tai myöhemmin. Mikä saa nuoren äidin lopettamaan päihteiden käytön kokonaan tai mikä laukaisee sen uudestaan? Mikä merkitys päihteiden käyttöön tai päihteettömyyteen on lähipiirillä ja erilaisilla tukipalveluilla? Vai onko päihteiden käyttö ja päihteettömyys kokonaan nuoren äidin henkilökohtainen ja oman päänsisällä tapahtunut valinta?

Kelhän (2008, 85) tutkimukseen osallistuneet nuoret naiset kertoivat aina halunneensa lapsia. Heille raskaus ei ollut vahinko, vaan enemmänkin iloinen yllätys, vaikkei se ollut suunniteltu. Tässä tutkimuksessa kukaan äideistä ei pitänyt ensimmäistä raskauttaan vahinkona, vaikka yllättävä raskaus hämmensi heitä. Sen sijaan suuresta lapsirakkautta tai vauvakuumeesta kukaan ei maininnut mitään. Mietin näiden kahden tutkimuksen tulosten eroa nuorten halusta saada lapsia. Piensohon (2001, 58) tutkimuksessa todetaan, että haluan olla äiti vaikuttaa naisen oman toiveen lisäksi ympäristö, omat vanhemmat ja se, että äitiyttä pidetään naisen elämäntehtävänä. Pohdin kuinka paljon nainen todistelee itselleen haluavansa lapsia, kun hän saa tiedon suunnittelemattomasta raskaudesta, jolloin lapsen haluamisesta voi tulla keino selviytyä yllättävästä tilanteesta.

Pohdin myös sen merkitystä kuinka tuttuja tutkimukseen osallistuvat ovat tutkijalle. Olin työskennellyt tähän tutkimukseen osallistuneiden äitien kanssa vähintään parin vuoden ajan. Haastatteluhetkellä kolmen lapsen äiti tuumasi nauraen, mielestäni rohkean rehellisesti, ettei hän koskaan aikaisemmin oikeastaan edes pitänyt lapsista. Jos tutkija on vieraampi, halutaanko hänelle antaa hyvä kuva itsestä? Mutta myös haastattelut voivat haluta säilyttää antamansa kuvan itsestään tutulle tutkimuksen tekijälle.

Pohjois-Pohjanmaalla alle 25-vuotiaiden synnyttäjien osuus on suurempi kuin Etelä-Suomen sairaanhoitopiireissä (Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos 2013). Tällä perusteella

varhainen äitiys on pohjoisemmassa Suomessa tutumpaa ja tavanomaisempaa verrattuna muuhun Suomeen. Voidaan pohtia kuinka usein pohjoisen Suomen nuoret äidit liitetään vanhoillislestadiolaiseen herätysliikkeeseen, jossa avioidutaan ja perustetaan perhe nuorina, ja milloin ajatellaan nuoren käyttäytyvän vastuuttomasti hankkiutumalla raskaaksi. Synnyttäjien tilastot eivät kerro synnyttäjien perhetyyppejä. Mielenkiintoista olisi tutkia sekä lestadiolaisten että nk. tavallisten nuorten äitien käsityksiä äitiydestä, vanhemmuudesta ja perheestä, ja verrata niitä toisiinsa.

Särkiön (2002, 57-58) tutkimuksessa nuoret äidit olisivat siirtäneet äidiksi tuloaan muutamalla vuodella. Niemelän (2005, 178) tutkimuksessa nuorten äitien mielestä nuoruutta tulee elää ennen perheen perustamista. Nuoruuteen kuuluvat asiat nähdään vastakkaisena perhe-elämälle. Tässä tutkimuksessa ei kukaan äideistä arvioinut, että olisi ollut parempi tulla äidiksi vanhempana. Sen sijaan kaksi äitiä korosti useaan otteeseen olevansa tyytyväisiä raskauden myötä tekemiinsä elämänmuutoksiin. He eivät kaivanneet enää nuoruuden menovaihetta (myös Niemelä 2005, 178). Tutkimuksen tekijänä pohdin kuinka pysyväksi heidän elämänmuutoksensa jää. Nuoret tarvitsevat paljon ja erilaista tukea jaksakseen pikkulapsiperheen työntäyteistä arkea.

Nuorten abortit olivat yllätyksiä, joita en tutkijana osannut ottaa huomioon. Minulle entuudestaan tutut äidit eivät olleet aikaisemmin kertoneet raskauden keskeytyksistä. Haastattelussa he saivat vapaasti kertoa raskausajastaan ja elämästään ennen raskautta. Luottamuksellinen haastattelu saattoi olla luonteva kohta kertoa arasta ja raskaalta tuntuvasta asiasta, josta äidit eivät olleet kertoneet edes kaikille läheisille.

Tässä tutkimuksessa äitien päätökseen keskeyttää raskaus vaikutti heidän elämäntilanteensa, jossa he kokivat, etteivät pystyneet synnyttämään ja hoitamaan lasta yksin. Suomen evankelisluterilaisen kirkon piispojen mielestä jokaisen lapsen tulisi saada syntyä sosiaalisesti ja taloudellisesti kohtuullisen tasapainoisiin oloihin. Sosiaalisin syin tehtäviin raskauden keskeytyksiin liittyy vaikeita eettisiä kysymyksiä. Miten määritellään niin huonot olosuhteet, jossa lapsen kasvu ja kehitys vaarantuvat? Sosiaalisin syin myönnettävissä aborteissa on naisella ja miehellä oma vastuunsa. (Rakkauden lahja 2008, 96.) Mietin missä kulkee yksilön ja yhteisön vastuun raja. Jos nuori, joka on kas-

vanut ja elää turvattomissa olosuhteissa, tulee raskaaksi, niin eikö yhteiskunta ole pystynyt turvaamaan hänen kasvuun ja kehitystään niin, ettei hänen olisi tarvinnut hankiutua raskaaksi? Jääkö nuorelle eli yksilölle vastuu silloin, kun raskaaksi tulemiseen vaikuttaa nuoren vastuuton elämäntapa?

Piispat pohtivat millaisin keinoin raskauden jatkamista ja lapsen syntymää voitaisiin tukea. Voisiko adoptio olla vaihtoehto? (Rakkauden lahja 2008, 96.) Tässä tutkimuksessa oma äiti oli ehdottanut yhdelle nuorelle adoptiota, jota nuoren oli ollut vaikea ajatella vaihtoehtona. Särkiön (2002) tutkimuksessa yksi nuori harkitsi adoptiota. Adoptio on abortin rinnalla tunnelataukseltaan yhtä vaikea asia (myös Särkiö 2002, 45), vaikka adoptiossa lapselle annetaan mahdollisuus syntyä ja varttua perheessä, johon lasta on odotettu ja kaivattu.

Kristillisen ihmiskäsityksen mukaan ihmisyyden alaraja on hedelmöittynyt munasolu. Tällöin raskauden keskeytys on murha. Särkiön (2000, 44) tutkimuksessa muutama nuori ei voinut kuvitellakaan keskeyttävänsä tämän takia raskautta. Tässä tutkimuksessa kristillisen vakaumuksen omaavalle äidille oli alusta asti selvää raskauden jatkaminen ja lapsen synnyttäminen. Hän ei ottanut aborttia lainkaan puheeksi.

Suunnittelemattomasti raskaaksi tulleella nuorella on kaksi lähes samanarvoista vaihtoehtoa: jatkaa raskautta tai keskeyttää se. Pohdittavaksi jää se, että jos edellä mainittuja vaihtoehtoja pidetään samanarvoisina, tuleeko abortista jälkiehkäisykeino. Kuitenkin raskauden keskeytys on naiselle psyykkisesti raskas toimenpide. Rainnon (2004, 14) tutkimuksessa naiset muistavat vielä vuosien jälkeen hyvin tarkasti raskauden keskeytyksen ajankohdan. Tässä tutkimuksessa toinen abortin tehneistä äideistä koki itsensä lapsen tappajaksi.

Kun kiihkeä nuoruus päättyy kuin seinään nuoren tullessa raskaaksi, on nuorella varsin lyhyt aika, vajaa yhdeksän kuukautta, valmistautua uuteen rooliin äitinä ja sopeutua muuttuneeseen elämäntilanteeseen. Jotkut nuoret onnistuvat siinä, niin kuin tämän ja osa Särkiön (2002) tutkimuksen nuorista. He tarvitsevat edelleen paljon apua ja tukea, että jaksaisivat lasten kasvaessa isommiksi.

Nuorta ei pidetä riittävän kypsänä äidiksi. Sekä Niemelän (2005) ja Hirvosen (2000) mukaan äitiyteen tarvittavaan kypsyyteen kuuluu riittävä kronologinen ja kehityksellinen ikä, jolloin äitiyden funktionaalinen ikä voidaan saavuttaa. Nuorella ei myöskään katsoa olevan valmiutta sosiaaliseen äitiyteen. (Hirvonen 2000, 37; Niemelä 2005, 175-176.) Tässä tutkimuksessa toinen juuri täysi-ikäisenä raskaaksi tullut äiti piti itseään haastatteluhetkellä ”tosi” ja ”aivan liian” nuoreksi ollakseen äiti. Sen sijaan 16-vuotiaana raskaaksi tullut äiti ei liittänyt omaa valmiuttaan ja sopivuuttaan äidiksi kronologiseen ikään (myös Hirvonen 2000, 37; Niemelä 2005, 175-176).

Yleisesti ajatellaan nuorten äitien kypsymättömyyden liittyvän sitoutumiseen ja sopeutumiseen. Oletetaan, että nuoret äidit jatkavat entistä vapaata nuoruutta ja lapsi sysätään muille hoidettavaksi (myös Särkiö 2002, 54.) Samanlaisia kysymyksiä ja kommentteja kuulin, kun kerroin tutkimuksestani työyhteisössä. Toki näin voi käydä. Lapsi on saattanut olla vaaleanpunainen unelma, joka on vauva-arjessa muuttunut ikävän harmaaksi todellisuudeksi sitovuudellaan ja työn täyteisyydellään. Särkiön (2002, 54) tutkimuksessa parin äidin oli ollut vaikea sopeutua muuttuneeseen elämäntilanteeseen. Tähän tutkimuksen osallistuneet äidit sitoutuivat tulevaan lapseen ja äitiyteen tehdesään päätöksen raskauden jatkumisesta. Päättyessään pitää lapsen he tiesivät tulevan sa yksinhuoltajiksi. Niemelä (2005, 175) on tullut samaan johtopäätökseen: nuori on valmis äitiyteen, jos hän niin tuntee ja haluaa.

Seuraavaksi peilaan nuorten yksinhuoltajaäitien raskaaksi tulemistä ja äitiyttä Hanna Särkiön (2002, 58-64) nuorten äitien neljään äitiyden tyyppiin, jotka hän on koonnut tutkimuksessaan sen mukaan mikä oli nuorten äitien motivaatio saada lapsi ja millaisia äitejä he olivat.

Suunnittelematon raskaus keskeneräisessä elämäntilanteessa on **odottamattoman** äitiyden perusominaisuus. Tässä tutkimuksessa äideillä oli opinnot tai koulu kesken ja pari heistä asui lapsuuden kodissaan. He elivät kiihkeää nuoruusaikaa kavereiden kanssa, eikä heillä ollut pysyvää parisuhdetta. Raskaus muutti nuorten elämän. Osa heistä tarvitsi enemmän ja erityistä tukea äitiytensä avuksi kuten osa Särkiön (2002, 61) tut-

kimuksen nuorista äideistä. Kummassakin tutkimuksessa äidit valitsivat yksinhuoltajuuden.

Tässä tutkimuksessa **korjaavaa** äitiyttä halusi lapsilleen se äiti, jonka omalla äidillä ei koskaan ollut aikaa lapsilleen, sekä itsensä äidittömäksi kokeva äiti. Särkiön (2002, 62) mukaan nuori aloittaa korvaamistapahtuman hankkimalla omia lapsia varhain. Mietin, että kuinka tiedostettua tai tiedostamatonta on oman äidittömyyden korvaaminen varhaisessa äitiydessä. Tässä tutkimuksessa kumpikaan nuorista äideistä, joka halusivat omille lapsilleen toisenlaista äitiyttä, ei maininnut tätä varhaisen äitiyden syyksi.

Tutkimuksessani kaksi äitiä koki äitiyden **pelastavana**. Ennen raskaaksi tulemistaan heidän nuoruus oli villiä. Odottamaton raskaus pelasti heidät muilta mahdollisilta riskeiltä. Toisen äidin kohdalla huomasin saman kuin Särkiö (2002, 63) tutkimuksessaan, että lapsesta tuli elämän keskipiste ja äidin kaikki energia meni lapsesta huolehtimiseen. Tässä on oma riskinsä: kuinka kauan nuori äiti jaksaa elää niin? Lapsi ei kuitenkaan ratkaise kaikkia äidin ongelmia. Mietin myös miten äidin omien ongelmien käsittelyn siirtäminen vaikuttaa häneen itseensä ja sen myötä lapseen. Tässä tutkimuksessa äidit työstivät ongelmiaan. Toinen oli aloittamassa psykoterapian ja toinen oli tietoisesti korjannut välejänsä isäänsä. Näin ollen voidaan olettaa, että heidän kohdallaan raskaus ja lapsen syntymä olivat heidän elämänsä todellisia pelastajia.

Luonteva äitiys liittyy siihen, että lapsi syntyy odotettuna ja että äidin elämäntilanne ja olosuhteet ovat sopivia lapsen saamiseen. Tutkimuksessani nuorten yksinhuoltajaäitien synnyttämät lapset olivat toivottuja ja odotettuja, kun äidit olivat ensin toipuneet alkujärkytyksestä ja päättäneet pitää lapsen. Mutta onko yksinhuoltajuus koskaan sellainen tilanne, jota kukaan äiti ensisijaisesti toivoo itselleen ja lapselleen? On kuitenkin naisia, jotka haluavat lapsen, mutta ei lapsen isää. Tutkimukseni äidit kaipasivat eri tavoin lapsilleen isää, vaikka jokainen heistä koki itse mahdottomana elää lasten isien kanssa. Särkiön (2002, 58-59) esittämä luontevan äitiyden -tyyppi onkin mielestäni erittäin perinteinen, jolloin nuoruus on eletty ja ollaan valmiita vakiintumaan.

Hanna Särkiö (2002, 64) jakoi nuoret äidit heidän äitiyden kokemusten mukaan nautiskelijoihin, bailaajiin ja väsyneisiin äiteihin. Sekä tämän että suurin osa Särkiön (2002) tutkimuksen äideistä olivat nautiskelija-äitejä, jotka nauttivat äitiydestä ja uudesta roolistaan vanhempana. He pitivät lasten kanssa olemisesta, vaikka välillä arki olikin raskasta ja kärsivällisyyttä koettelevaa.

Tässä tutkimuksessa kukaan ei ollut bailaaja-äiti, joka jättää lapsensa muiden hoidettavaksi ollakseen kavereiden kanssa. Bailaaja-äidin raskaus on suunnittelematon kuten tämän tutkimuksen äitien. Myös Särkiön (2002, 64-65) tutkimuksessa oli vähän bailaaja-äitejä. Mielestäni nämä tutkimukset osoittavat vääräksi varhaiseen äitiyteen liitetyn vastuuttomuuden ja sitoutumattomuuden hoitaa omaa lastaan.

Jatkuvaa väsymystä, uupumusta ja masennustakin tuntee väsynyt äiti- tyyppi, jolla on saattanut olla epärealistinen kuva äitiydestä. Raskaus on ollut yllätys ja lapsi vahinko. Äiti kaipaa jatkuvasti keskenjäänyttä nuoruuttaan. Särkiö (2002, 66) tunnisti tutkimuksessaan yhden tämän tyyppin äidin, joita tässä tutkimuksessa ei ollut ollenkaan. Vaikka tutkimukseni äidit tunnistivat ajoittaisen väsymyksensä kantaessaan yksin vastuuta perheestään, ei heidän väsymisensä ollut kokonaisvaltaista eikä jatkuvaa. He näkivät elämässään paljon ilonaiheita ja mukavia asioita.

Tämän tutkimuksen nuoret yksinhuoltajaäidit poikkeavat tyyppillisestä yksinhuoltajaäidistä, joka on keski-ikältään 40-vuotias eronnut yhden alle kouluikäisen, mutta yli 3-vuotiaan lapsen äiti (Haataja 2009, 57,59). Tutkimustulosten mukaan äidit pitivät siitä, että saivat tehdä päätökset itsenäisesti neuvottelematta toisen aikuisen kanssa. Samaa ovat päätyneet Broberg ja Tähtinen (2009, 157), joiden mukaan yksinhuoltajat voivat keskittyä lapseen ja saavat kasvattaa heidät omien näkemysten mukaisesti (myös Forssén ym. 2009, 16). Mattilan (2012, 13) mukaan yksinhuoltajuus on väliaikaista. Tässä tutkimuksessa yhdellä äidillä oli uusi parisuhde. Sekä Särkiön (2002) että Hirvosen (2000) tutkimuksessa suurin osa nuorista äideistä oli parisuhteessa lapsen isän kanssa. Verratessani näitä tutkimuksia omaani, huomasin, että loppujen lopuksi samanlaiset kysymykset askarruttavat sekä parisuhteessa olevia nuoria äitejä että nuoria yksinhuoltajaäitejä.

Tilastokeskuksen (2013) mukaan vain pieni osa alle 1-vuotiaista asuu yhden vanhemman perheessä, johon tämän tutkimuksen äitien lapset ovat kuuluneet. Työssäni kirkon erityisnuorisotyössä olen huomannut monien nuorten vanhempien ensin yrittävän elää perheenä yllättävän raskauden myötä. Jonkin ajan kuluttua he ovat eronneet ja nuori äiti on jäänyt yksin lapsen kanssa. Vanhemmat ovat huomanneet, että vauvaperheen arki ei olekaan ”kotileikkiä”. Heidän näkemyksensä lapsen kanssa elämisestä ja kotitöistä ovat olleet liian erilaisia. On vaikeaa arvioida onko nuorelle äidille raskaampaa olla heti raskauden alusta yksin ja tottua siihen kuin se, että yhteinen yritys olla perheenä ei toimikaan lapsen isän kanssa. Olen pohtinut sitä, että näkykö nuorten vanhemmuudessa kypsymättömyys heidän kyvyttömyytenä neuvotella ja hyväksyä toisen vanhemman erilaisia näkemyksiä ja toimintatapoja. Yksinhuoltajat ovatkin kokeneet ongelmatilanteiden ratkaisut hieman helpommiksi kuin kahden aikuisen perheet (Broberg & Tähtinen 2009, 161).

Yksinhuoltajaperheillä on useammin taloudellisia vaikeuksia kuin muissa lapsiperheissä. Tutkimusten (mm. Hakovirta 2006, 33-34; Julkunen 2006, 21; Kröger 2006, 97) mukaan yksinhuoltajaperheillä on myös hoivaköyhyyden riski, kun taloudellinen selviytyminen ja pärjääminen vaihtuu ajan, hoivan ja jaksamisen puutteeksi. Hoivaköyhyyttä on vaikeampi mitata kuin laskea puuttuvia euroja. Vaikka hoivaköhyys liittyy taloudelliseen köyhyyteen, niin sen seurauksia ei voi korjata pelkästään rahalla. Tässä tutkimuksessa taloudellisista vaikeuksista kertoneen äidin mielestä rahalla ei mitata rakkautta. Vähällä rahalla ja viitseliäisyydellä hän sai vaihtelua lasten arkeen. Monet nuoret ovat tottuneet pieniin tuloihin ja ovat oppineet pärjäämään niillä. Toinen ja vastakkainen ryhmä ovat ne nuoret, jotka ovat ylivelkaantuneet osamaksuilla ja pikavipeillä. Tämän tutkimuksen mukaan pienempien lasten kanssa on helpompaa pärjätä pienillä tuloilla. Isommilla kouluikäisillä lapsilla on enemmän toiveita ja tarpeita, joihin tarvitaan enemmän rahaa.

Mattilan (2012, 32-33) mukaan yksinhuoltajaäitien elämää saattaa vaikeuttaa lasten biologinen isä. Tässä tutkimuksessa yksinhuoltajaäitien suhteet lasten isiin olivat hankalia tai niitä ei ollut ollenkaan. Kukaan äideistä ei halunnut lasten biologista isää elämänsä, kuten ei osa Kelhän (2008, 89) tutkimuksen nuorista äideistä. Kelhä (2008)

arveli nuorten äitien antavan itsestään tällä tavoin vahvan äidin kuva. Tämä tutkimus ei tuottanut samanlaista tulosta. Äidit eivät korostaneet tai vähätelleet isien poissaoloja, vaan totesivat olemassa olevan tilanteen. Mielenkiintoista olisi tutkia nuorten yksinhuoltajaäitien odotuksia ja toiveita, pelkoja ja pettymyksiä lasten isistä sekä kokemuksia ja näkemyksiä isyyden merkityksestä.

Tässä tutkimuksessa yksi isä tahtoi yhteishuoltajuuden. Tutkimuksessa selvisi, että nuori äiti tarvitsee ehdottomasti lasten huoltajuutta koskeviin kiistoihin ja selvittelyihin apua ja tukea kokeneimmilta aikuisilta. Äiti oli hämmentynyt ja epätietoinen huoltajuuskäsittelyn vaiheista ja iloitsi tukena olevasta perhetutusta. Muiden tutkimusten (mm. Haataja 2009, 46-47; Mattila 2012, 19; Hokkanen 2002, 126) mukaan suurin osa vanhemmista sopii yhteishuoltajuudesta eron jälkeen. Koska tässä tutkimuksessa kaksi äitiä eivät olleet ajatelleetkaan elää perheenä lasten isien kanssa, niin voidaan olettaa, ettei yhteishuoltajuus siinä tilanteessa ollut heille vaihtoehto.

Pohdin isän merkitystä lapsen näkökulmasta. Mitä pienempi lapsi on, sen helpompi äidin on sivuuttaa isä-kysymys. Lapsen kasvaessa ja elinpiiriin laajetessa lapsi osaa kysyä ja kaivata isää. Lapsi tarvitsee ikätasoonsa sopivia vastauksia kysymyksiinsä. Äidit joutuvat vastamaan hankaliin ja syyttäviinkin kysymyksiin lasten varttuessa. Tässä tutkimuksessa yksi äideistä kuitenkin arveli, etteivät hänen lapsensa kysyisi isästään, koska äidin uudesta kumppanista oli tullut heille läheinen.

Kähkösen (1991, 12-13) mukaan vanhemmuuteen vaikuttaa enemmän vanhempien nykyiset olosuhteet ja mahdollisuudet kuin menneisyyden kokemukset. Tässä tutkimuksessa kaikki äidit nimesivät asioita, joissa he halusivat toimia ja toimivat eri tavoin kuin omat vanhemmat ja joita he arvostivat omissa vanhemmissaan. Oman äitiyden myötä osa äideistä oli oppinut ymmärtämään vanhempiensa toimintatapoja. Äidit peilasivat vanhemmuuttaan ensisijaisesti omiin äiteihin, mikä lienee naisille luonnollista, oli heidän äiti-suhteensa millainen tahansa. Koska lasten isät eivät olleet arjessa mukana, niin isyys ja isän kasvatustavat eivät välttämättä olleet äideille tärkeitä ja ajankoh- taisia. Jokinen (2005, 129) toteaa, että vaikka vanhemmuus tarkoittaa molempia vanhempia, niin usein vanhemmasta puhuttaessa tarkoitetaan äitiä. Isän ja äidin tehtävät

ovat erilaisia, kuten myös hyvän isän ja hyvän äidin ideaalit. Olen tutkimusta tehdessäni pohtinut miten vanhemmuus eroaa äitiydestä ja isyydestä? Biologinen äitiys ja isyys alkavat lapsen syntymästä. Ne ovat ja säilyvät, vaikka äiti ja isä olisivat millaisia vanhempia tahansa. Vanhemmuus on äidin ja isän tehtävä, johon kuuluu vastuu lapsen hoivasta ja kasvatuksesta. Jos äitiys ja isyys ovat, niin vanhemmuus hoitaa ja tekee.

Kaikista riskeistä ja ympäristön ennakkoluuloista huolimatta varhaista äitiyttä koskevissa tutkimuksissa (mm. Hirvonen 2000, Särkiö 2002, Niemelä 2005 ja Kelhä 2008) nuoret äidit haluavat luoda myönteistä kuvaa varhaisesta äitiydestä. Tässä tutkimuksessa nuoret yksinhuoltajaäidit antoivat varhaisesta äitiydestä myös realistisen kuvan peilattaessaan vanhemmuuttaan omiin vanhempiin ja suhteeseen lasten isiin sekä kertoessaan arjen haasteista.

Tutkimuksen aikana olen monessa kohdin pohtinut seurakunnan roolia ja mahdollisuuksia olla tukemassa nuorta, kun hän on saanut tiedon yllättävästä raskaudesta, kun nuori äiti opettelee vanhemmuutta ja ratkaisee arkipäivän pulmia ja kun nuori yksinhuoltaja haluaa pärjätä yksin lapsensa kanssa. Muistan erityisnuorisotyön äitiryhmästä nuoren äidin, joka oli ollut tiiviisti mukana kotiseurakuntansa perusnuorisotyössä. Vielä odottaessaan ensimmäistä lastaan hän oli toiminut nuorisotyön vapaaehtoisena. Lapsen syntymän jälkeen yhteys katkesi. Mitä tapahtui?

Kirkon kasvatustyö on sektoroitunut. Lapsi- ja perhetyö, varhaisnuorisotyö, nuorisotyö sekä nuorten aikuisten parissa tehtävä työ ovat omia tehtäväalueita omine työntekijöineen. Kirkon lapsi- ja perhetyötä sekä nuorisotyötä voidaan pitää ennaltaehkäisevänä lastensuojelutyönä. Diakoniatyöllä on puolestaan oma paikkansa ja pitkä perinne kirkon auttamistyössä. Kirkkohallituksen kasvatus- ja perheasioiden yksikön apulaisjohtaja Pekka Asikaisen mukaan perheet voitaisiin huomioida kokonaisvaltaisemmin tiivistämällä diakonia- ja kasvatustyön yhteistyötä ja häivyttämällä työalojen rajapintoja. Asikainen peräänkuuluttaa diakonista otetta kasvatustyöhön. (Kolistaja 2013, 3.) Kirkon erityisnuorisotyötä tehdään kasvatuksen ja diakonian välimaastossa, jota olen työssäni perustellut sekä nuoriso- että diakoniatyöntekijöille. Pekka Asikaisen ajatukset ovat enemmän kuin ajankohtaisia kirkossa, jossa keskustellaan säästöistä ja tulevai-

suuden resursseista samalla tavalla kuin muualla yhteiskunnassa. Jatkotutkimusaiheeksi esitän kehittämistyötä diakonia- ja kasvatustyön yhteistyön tiivistämisestä perusseurakuntatyössä.

Kapea-alaisesta työala-ajattelusta siirtyminen laaja-alaiseen yhteistyöhön palvelee ennen kaikkea yksittäisiä ihmisiä. Seurakunnassa nuoret yksinhuoltajaäidit voivat olla useiden työmuotojen toiminnoissa ja saada tai tarvita niiden palveluja. Ikänsä puolesta nuorella voi olla luonteva yhteys nuorisotyöhön. Äitinä hän voi lapsensa kanssa hyötyä lapsi- ja perhetyön palveluista. Yksinhuoltajana hän voi tarvita apua diakoniatyöltä. Sosiaali- ja terveysministeri Paula Risikko toteaa perheiden tarvitsevan matalan kynnyksen apua. Hän sanoo seurakuntien toimivan lähellä perheitä, ja näin ollen ne pääsevät kiinni perheiden avuntarpeeseen aikaisemmin kuin viranomaiset. (Kolistaja 2013, 3.) Seurakunnan työntekijällä on mahdollisuus auttaa ja tukea perheitä kokonaisvaltaisesti ja laaja-alaisesti ohi virka-ajan ja kapean tehtävänkuvan. Vaikka seurakunnan ensisijainen tehtävä ei ole hoitaa yhteiskunnan lakisääteisiä tehtäviä, niin se voi täydentää niitä omilla palveluillaan ja toiminnoillaan.

Tutkimusprosessi on ollut antoisa ja olen oppinut uutta tutkimusprosessin eri vaiheissa niin tutkijana, erityisnuorisotyöntekijänä kuin äitinä. Tutkimusprosessin on tehnyt haastavaksi työn, perheen ja opintojen yhteensovittaminen. Haasteita on tuonut myös tutkimuksen tekemiseen liittyneet kömmähdykset. Opin, ettei haastattelun jälkeen kannata jättää levykettä ja pattereita nauhuriin ja survoa sitä piuhoineen laukkuun, jolloin nauhoitetuista haastatteluista voi osa pyyhkiytyä pois. Kirjoitetun tekstin tallentamisessa kannattaa olla tarkka, ettei tallenna tehtyä työtä lähes alkupisteeseen. Muisititkun peseminen pesukoneessa ei tee tutkimuksesta moitteetonta. Tutkijana tunteeni ovat heilahdelleet epätoivosta toivon pilkahdusten kautta onnistumisen kokemuksiin. Tutkimusaihe ja tutkimukseen osallistuneet nuoret äidit ovat puhutelleet minua. Vaikka tutkijana olenkin tietoisesti pyrkinyt pitämään omat kokemukset ja tunteeni irti tutkimuksesta, ovat äitiys ja vanhemmuus henkilökohtaisesti läheisenä aiheena pitäneet tutkimuksen työstämisen mielenkiintoisena ja synnyttäneet monenlaisia ajatuksia. Seuraava haasteeni on tämän tutkimuksen valmistumisen myötä ja sen avulla virittää yhteistyötä Oulun seurakuntien diakoniatyön ja erityisnuorisotyön välille.

LÄHTEET

Avioliittolaki 1987/411, 16.4.1987. Viitattu 27.7.2013.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1929/19290234>.

Broberg, Mari & Tähtinen, Juhani 2009. Perheen toimivuus ja vanhemmuus yksinhuoltajaperheessä. Teoksessa Katja Forssén, Anita Haataja ja Mia Hakovirta (toim.). Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestöntutkimuslaitos. Tutkimuksia D 50/2009. Helsinki: Väestöliitto. 154-169.

Ervasti, Antti 2011. Uutta työtä perheen hyväksi. Kaleva 15.10., 5.

Forssén, Katja; Haataja, Anita & Hakovirta, Mia 2009. Yksinhuoltajan asema suomalaisessa hyvinvointivaltiossa. Teoksessa Katja Forssén, Anita Haataja ja Mia Hakovirta (toim.). Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestöntutkimuslaitos. Tutkimuksia D 50/2009. Helsinki: Väestöliitto. 9-18.

Haataja, Anita 2009. Kuka on yksinhuoltaja? Yksinhuoltajien määrä ja profiili eri aineistojen valossa. Teoksessa Katja Forssén, Anita Haataja ja Mia Hakovirta (toim.). Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestöntutkimuslaitos. Tutkimuksia D 50/2009. Helsinki: Väestöliitto. 46-62.

Hakovirta, Mia 2006. Yksinhuoltajaäitien työllisyys, toimeentulo ja työmarkkinavalinnat. Väitöskirja. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 45/2006. Helsinki: Väestöliitto.

Helminen, Marja-Liisa & Iso-Heiniemi, Mari 1999. Vanhemmuuden roolikartta. Käyttäjän opas. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Hiilamo, Heikki 2009. Mitä voisimme oppia Ruotsista? Yksinhuoltajien asema Suomen perhepolitiikassa pohjoismaisessa vertailussa. Teoksessa Katja Forssén, Anita Haataja ja Mia Hakovirta (toim.). Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestöntutkimuslaitos. Tutkimuksia D 50/2009. Helsinki: Väestöliitto. 63-76.

Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2003. Tutki ja kirjoita. 6.- 9. painos. Vantaa: Dark Oy.

Hirvonen, Eila 2000. Raskaus nuoren valintana. Etnografia alle 18-vuotiaiden nuorten raskaudesta, tulevasta vanhemmuudesta ja elämäntilanteesta sekä äitiysneuvolakäynneistä. Tampereen yliopisto. Hoitotieteen laitos. Akateeminen väitöskirja. Viitattu 15.7.2013.

<http://tampub.uta.fi/browse?type=author>.

- Hokkanen, Tiina 2002. ”Sitä eletään sitä eronneen perheen elämää”. Vanhempien ja lasten väliset suhteet. Teoksessa Anna Rönkä ja Ulla Kinnunen (toim.). Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus. 119-140.
- Jokinen, Eeva 2005. Aikuisten arki. Helsinki: Gaudeamus.
- Julkunen, Raija 2006. Perhe, työ, hoiva ja valtio – oma ja yhteinen, yksityinen ja julkinen hoivavastuu. Teoksessa Liisa Hokkanen ja Maritta Sauvola (toim.). Puhumattomat paikat. Puheenvuoroja perheestä. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 22. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. 15-45.
- Kelhä, Minna 2008. Äitiys, luokka ja ikä. Teoksessa Tarja Tolonen (toim.). Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 83. Tampere: Vastapaino. 82-100.
- Klabunde, Anna & Korn, Evelyn 2010. Parasites and Raven Mothers: A German- Japanese comparison on (lone) motherhood. Marburg: University of Marburg. Working Paper. Viitattu 29.8.2013. Saatavissa <http://nelliportaali.fi>, Sirius- tieteellisen tiedon hakukone. Tuloste tekijän hallussa.
- Kolistaja, Minna 2013. Seurakunnat tarjoavat matalan kynnyksen apua. Rauhan Tervehdys (14), 3.
- Kröger, Teppo 2006. Lastenhoito yksinhuoltajaperheissä – palvelujen käyttöä, perheen sisäistä tukea ja hoivaköyhyyttä. Teoksessa Liisa Hokkanen ja Maritta Sauvola (toim.). Puhumattomat paikat. Puheenvuoroja perheestä. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 22. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. 78-100.
- Kylmä, Jari & Juvakka, Taru 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Kähkönen, Päivi. 1991. Biologisen perheen huomioonottaminen lapsen huostaanotossa ja sijoituksessa. Jyväskylän yliopiston Perhetutkimusyksikön julkaisuja 2. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston Perhetutkimusyksikkö.
- Lahti, Venla; Sourander, Andre; Klomek, Anat; Niemelä, Solja; Sillanmäki, Lauri; Piha, Jorma; Kumpulainen, Kirsti; Tamminen, Tuula; Moilanen, Irma &

Almqvist, Fredrik 2011. Childhood bullying as a predictor for becoming a teenage mother in Finland. Viitattu 2.9.2013.

Saatavissa <http://www.nelliportaali.fi>, Sirius-tieteellisen tiedon hakukone. Tuloste tekijän halussa.

Laki lapsen elatuksesta 1975/704, 5.9.1975. Viitattu 27.7.2013.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1975/19750704>.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361, 8.4.1983. Viitattu 23.7.2013.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>.

Laki raskauden keskeyttämisestä 1970/239, 24.3.1970. Viitattu 15.7.2013.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1970/19700239>.

Lastensuojelulaki 2007/417, 13.4.2007. Viitattu 23.7.2013.

<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.

Latvala, Eila & Vanhanen-Nuutinen, Liisa 2001. Laadullisen hoitotieteellisen tutkimuksen perusprosessi: sisällönanalyysi. Teoksessa Sirpa Janhonen ja Merja Nikkonen (toim.). Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Helsinki: Wernwr Söderström Osakeyhtiö. 21-43.

Mattila, Heli 2012. Taloudellinen ja konkreettinen apu auttaa yksinhuoltajia selviytymään arjen haasteissa. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Porin toimipaikka. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö (YAMK). Viitattu 30.3.2013.

<http://publications.theseus.fi/handle/10024/48649>.

Metsämuuronen, Jari 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. 3. uudistettu painos. Helsinki: International Methelp Ky.

Myllyniemi, Sami 2009. Taidekohtia. Nuorisobarometri 2009. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 97. Viitattu 16.3.2013.

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/julkaisut/barometrit/liitteet/Nuorisobarometri_2009.pdf.

Niemelä, Anna 2005. Nuorena äidiksi- vauhdilla aikuisuuteen? Teoksessa Sinikka Aapola ja Kaisa Ketokivi (toim.). Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 56. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy. 169-195.

Nuorisolaki 2006/72. 27.1.2007. Viitattu 27.7.2013.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072>.

Oinonen, Eriikka 2001. Perheellistyminen ja vanhemmuus aikuisuuden määrittäjänä.

Teoksessa Tapio Kuure (toim.). Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 16. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. 109-125.

Oulun Ensi- ja turvakoti ry. Viitattu 28.7.2013.

http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/jasenyhdistykset/oulun_ensija_turvakoti_ry/.

Oulun kaupunki. Ennaltaehkäisevän työn toimintaohjelma 2013-2014. Neuvolatyö, koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto sekä lasten ja nuorten ehkäisevä suun terveydenhuolto. Liite 6. Viitattu 28.7.2013.

<http://www.ouka.fi/oulu/terveyspalvelut/neuvolat>.

Oulun yliopistollinen sairaala. Äitiyspoliklinikan esittely 29.5.2013. Viitattu 28.7.2013.

https://www.ppsHP.fi/synnytys_ja_naistentaudi.t

Perusopetuslaki 1998/628, 21.8.1998. Viitattu 27.7.2013.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>.

Perustilastoaineisto 2001. Teoksessa Tapio Kuure (toim.). Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 16. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. 11-49.

Piensoho, Tuula 2001. Äitiyden alkumetrit. Naisten raskaudelle ja synnytykselle antamat merkitykset ja oppimiskokemukset. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Tutkimuksia 176. Helsinki: Yliopistopaino.

Pietilä-Hella, Riitta 2010. Perhevalmennus äitien kohtaamispaikkana. Teoksessa Terhi Laine, Susanna Hyväri ja Päivi Vuokila-Oikkonen (toim.). Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi. 99-104.

Rainto, Satu 2004. Raskaudenkeskeytysasiakkaiden hoitokokemuksia. Oulun yliopisto. Hoitotieteen ja terveyshallinnon laitos. Pro gradu-tutkielma.

Rakkauden lahja. Piispojien puheenvuoro perheestä, avioliitosta ja seksuaalisuudesta. 2008. Helsinki: Kirjapaja.

Ruusuvuori, Johanna; Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander ja Matti Hyvärinen (toim.). Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino. 9-34.

Siltala, Pirkko 2009. Nainen ja masennus. 2. painos. Helsinki: Kirjapaja.

Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Liikkeet ja järjestöt, Herätysliikkeet. Viitattu 24.10.2011. <http://www.evl.fi/>.

Suomen perustuslaki 1999/731. 11.6.1999. Viitattu 27.7.2013.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet (verkkojulkaisu). ISSN=1798-3215. 2011.

Liitetaulukko 3. Lapsiperheet tyypeittäin 1950-2011. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 25.1.2013.

http://tilastokeskus.fi/til/perh/2011/perh_2011_2012-05-25_tie_001_fi.html.

Särkiö, Hanna 2002. Tsemppiä nuori äiti! Tutkimus alle 18-vuotiaiden äitien voimavaroista. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja Filosofian laitos. Sosiaalityö. Pro gradu-tutkielma. Viitattu 17.7.2013.

<https://jyx.jyu.fi/dspace/>.

Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet 2005-2011. Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17-24-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä. Viitattu 24.10.2011.

<http://uusi.sotkanet.fi/portal/pege/portal/etusivu>.

Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet 2005-2011. Nuorisotyöttömät, % 18-24-vuotiaasta työvoimasta. Viitattu 24.10.2011.

<http://uusi.sotkanet.fi/portal/page/portal/etusivu>.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013. Perinataalitalasto – synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet 2011. Liitetaulukot 4 ja 5. Viitattu 22.1.2013.

www.thl.fi/tilastoliite/tilastoraportit/2012/Tr20_12.pdf.

vastasyntyneet 2011. Viitattu 22.1.2013.

www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tilastot/aiheittain/seliterveys/synnytykset.

Tiittanen, Hannele 2001. Diakonissa yksinhuoltajaäidin tukena. Teoksessa Mikko Lahtinen ja Tuulikki Toikkanen (toim.). Anno Domini 2001. Diakoniatieteen vuosikirja. Tampere: Lahden Diakoniasäätiö ja Lahden Diakonian instituutti. 141-161.

Tähkää, Ari; Taavitsainen, Tiina; Lehtinen, Katja; Kallinen, Eija; Ojala, Sami; Jutila, Juha; Syrjä-Turpeinen, Sirpa; Tukeva, Pekka & Lampenius, Simo (toimituskunta). 2012. Nuoret seurakuntalaisina. Suomen ev.lut. kirkon kirkko-

hallituksen julkaisuja 2012:6. Helsinki: Kirkkohallitus.

Vilka, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. 1.-2. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vornanen, Riitta 2006. Perhe – turvattomuutta vai turvaa? Teoksessa Liisa Hokkanen ja Maritta Sauvola (toim.). Puhumattomat paikat. Puheenvuoroja perheestä. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 22. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. 119-141.

Vuokila-Oikkonen, Päivi; Janhonen, Sirpa & Nikkonen, Merja 2001. Kertomukset hoitotieteellisen tiedon tuottamisessa: narratiivinen lähestymistapa. Teoksessa Sirpa Janhonen ja Merja Nikkonen (toim.). Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Helsinki: Werner Söderström. Osakeyhtiö. 81-115.

Vuori, Jaana 2003. Äitiyden ainekset. Teoksessa Hannele Forsberg ja Ritva Nätkin (toim.). Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Yliopistopaino. 39-63.

LIITE 1.

Toisessa ja kolmannessa haastattelussa käytettyjä kysymyksiä:

- Millainen äiti olet?
- Millainen äiti haluaisit olla?
- Mitä teet, että olet sellainen äiti kuin haluat olla?
- Millaista on ollut olla äiti?
- Missä koet onnistuneesi äitinä?
- Mitä toivot tulevaisuudelta?

- Mikä sinusta on vanhemmuudessa tärkeää?
- Mikä vanhemmuudessa on yllättänyt?
- Millaisia haasteita sinulla on ollut vanhemmuudessa?
- Miten olet selvittänyt ne?
- Millaista apua ja tukea olet tarvinnut vanhemmuuteen?

- Mitä yksinhuoltajuus on käytännössä tarkoittanut?
- Miten yksinhuoltajuus vaikuttaa vanhemmuuteesi?
- Onko lasten isä teidän elämässä?
- Mitä toivot lasten isältä?

- Miten vanhemmuuteesi on vaikuttanut millaisia vanhempasi ovat olleet ja ovat?
- Mitä olet ottanut vanhemmiltasi omaan vanhemmuuteen?

